

*Dette er skrevet av
Eivind Schröder, for
hans og Heri (selle)s
etterkommere. B.Ø.*

114734

1.

Da jeg ble født i Kragerø den 6. januar 1922 som nr. 3 i en søskenflokk som etterhvert skulle telle 5 gutter og 2 jenter, seilte min far fremdeles som kaptein i handelsflåten. Mens han lå med D/S Kjell i Valenzia i Spania i ferd med å ta inn en appelsinlast, kom det et telegram fra mor om at jeg var blitt født og at Leif og Solveig som var født henholdsvis i 1914 og 1916 hadde fått en bror. Av et kort som far har sendt hjem til mor fra Swansea i England før kursen ble satt for Valenzia, skjønner jeg at mor har hatt et litt vanskelig svangerskap, for far skriver: "Hvordan det end er med deg, må du la barna ha juletre". Far hadde da vært sjømann siden han i 1894 som 13-åring dro ut på sin førstereis som dekksgutt med sin far som var skipper på en seilskute fra Kragerø. Far var i sin tid en av Norges yngste styrmenn. Jeg mener å ha hørt at han var i underkant av 19 år, og senere førte han forskjellige båter som kaptein, de fleste av dem var nok da gått over til dampdrift. Kragerøredene, som det dengang var mange av, (Kragerø var faktisk en av landets største sjøfartsbyer), var lenge tilbakeholdne når det gjaldt å gå over fra seil til damp. Dette gjorde på sett og vis sitt til at Kragerø ble satt temmelig meget tilbake som sjøfartsby. Under hele den første verdenskrig seilte far ute, ble torpedert flere ganger og ble også oppbragt av både tyske og engelske krigsskip. Han fortalte ofte om dette, og om den store forskjellen det var på å bli oppbragt av engelskmenn og tyskere. Engelskmennene var etter hans mening arrogante og hovmodige og gikk ikke av veien for å stjele av lasten enten den var lovlig eller ulovlig. Slag og spark til mannskapet var vanlig og trusler med våpen var det heller ingen mangel på. En skibsjournal som er i min besittelse kan fortelle om meget god behandling han og mannskapet fikk da de ble oppbragt av en tysk torpedobåt i Østersjøen. Far har selv skrevet om dette i journalen, og han har også fortalt om flere lignende tilfeller. I journalen står det ordrett: "Ich, Andreas Schröder, Kapitän des Dampfers "Adour" aus Kragerø, habe an der Durchsuchung des Schiffes durch das deutsche Torpedobot "S 139" nichts auszusetzen. Entschädigungsansprüche stelle ich nicht, da das Liegegeld für 6 Stunden durch die Anbordnahme von acht Tonnen Kohlen als ausgeglichen betrachtet werden kann". For dem som ikke kan forstå tysk, vil jeg her oversette det hele: "Jeg, Andreas Schröder, kaptein på dampskibet "Adour" av Kragerø, har intet å utsette på gjennom søknaden av skibet av den tyske torpedobåten "S 139". Jeg gjør ingen krav på skadeserstatning, da liggepengen for 6 timer betraktes som utlignet ved ombordføring av åtte tonn kull." Dette gjorde vel sitt til at han hele sitt voksne liv så lite positivt i engelskmenn og meget mer fordelaktig hadde han å fortelle om den nasjonen som folk i Norge under den andre verdenskrigen så hånlige kalte "Herrefolket". "Ta vekk disse forbaskede anførselstegnene" sa han, "da kan betegnelsen være riktig". Ja, dette et sprang fram i tiden, og jeg vil gå tilbake til tiden like etter at jeg var blitt født. Far seilte ennå en tid til sjøs etter at han sammen med sin bror Amund fra 1916 hadde forsøkt seg som skibsreder under den såkalte jobbetiden, som vi vel idag kan sammenligne med vår egen Jappetid. Det gikk med skibsrederbrødrene dengang som det senere har gått med "jappene". Fortjenesten var til å begynne med stor og ble stadig større, slik at far både kunne kjøpe seg en gård i Sannidal, et stort landsted på Bærøy ved Kragerø, regattabåten 6 meteren "KIM" og traverhesten "SOLVEIG". Han fikk forøvrig massevis av premier både med seilbåten og med traverhoppa. Så gikk det imidlertid med brødrene som det gikk med de aller fleste som den gangen slo seg stort opp, - nedenom og hjem, etter dundrende konkurs. Dermed var det bare å ta hyre på nytt for å komme seg på bena igjen. Etter noen år på sjøen, hadde han greidd dette så noenlunde, i alle fall slik at han gikk iland for godt, umiddelbart etter at jeg var født, og

*Dette er skrevet av
Ervind Schröder, for
hans og Hori (selle)s
efterkommere. B.Ø.*

1.

Da jeg ble født i Kragerø den 6. januar 1922 som nr. 3 i en søskenflokk som etterhvert skulle telle 5 gutter og 2 jenter, seilte min far fremdeles som kaptein i handelsflåten. Mens han lå med D/S Kjell i Valenzia i Spania i ferd med å ta inn en appelsinlast, kom det et telegram fra mor om at jeg var blitt født og at Leif og Solveig som var født henholdsvis i 1914 og 1916 hadde fått en bror. Av et kort som far har sendt hjem til mor fra Swansea i England før kursen ble satt for Valenzia, skjønner jeg at mor har hatt et litt vanskelig svangerskap, for far skriver: "Hvordan det end er med deg, må du la barna ha juletre". Far hadde da vært sjømann siden han i 1894 som 13-åring dro ut på sin førstereis som dekksgutt med sin far som var skipper på en seilskute fra Kragerø. Far var i sin tid en av Norges yngste styrmenn. Jeg mener å ha hørt at han var i underkant av 19 år, og senere førte han forskjellige båter som kaptein, de fleste av dem var nok da gått over til dampdrift. Kragerøredene, som det dengang var mange av, (Kragerø var faktisk en av landets største sjøfartsbyer), var lenge tilbakeholdne når det gjaldt å gå over fra seil til damp. Dette gjorde på sett og vis sitt til at Kragerø ble satt temmelig meget tilbake som sjøfartsby. Under hele den første verdenskrig seilte far ute, ble torpedert flere ganger og ble også oppbragt av både tyske og engelske krigsskip. Han fortalte ofte om dette, og om den store forskjellen det var på å bli oppbragt av engelskmenn og tyskere. Engelskmennene var etter hans mening arrogante og hovmodige og gikk ikke av veien for å stjele av lasten enten den var lovlig eller ulovlig. Slag og spark til mannskapet var vanlig og trusler med våpen var det heller ingen mangel på. En skibsjournal som er i min besittelse kan fortelle om meget god behandling han og mannskapet fikk da de ble oppbragt av en tysk torpedobåt i Østersjøen. Far har selv skrevet om dette i journalen, og han har også fortalt om flere lignende tilfeller. I journalen står det ordrett: "Ich, Andreas Schröder, Kapitän des Dampfers "Adour" aus Kragerø, habe an der Durchsuchung des Schiffes durch das deutsche Torpedobot "S 139" nichts auszusetzen. Entschädigungsansprüche stelle ich nicht, da das Liegegeld für 6 Stunden durch die Anbordnahme von acht Tonnen Kohlen als ausgeglichen betrachtet werden kann". For dem som ikke kan forstå tysk, vil jeg her oversette det hele: "Jeg, Andreas Schröder, kaptein på dampskibet "Adour" av Kragerø, har intet å utsette på gjennom søkningen av skibet av den tyske torpedobåten "S 139". Jeg gjør ingen krav på skadeserstatning, da liggepenger for 6 timer betraktes som utlignet ved ombordføring av åtte tonn kull." Dette gjorde vel sitt til at han hele sitt voksne liv så lite positivt i engelskmenn og meget mer fordelaktig hadde han å fortelle om den nasjonen som folk i Norge under den andre verdenskrigen så hånlig kalte "Herrefolket". "Ta vekk disse forbaskede anførselstegnene" sa han, "da kan betegnelsen være riktig". Ja, dette et sprang fram i tiden, og jeg vil gå tilbake til tiden like etter at jeg var blitt født. Far seilte ennå en tid til sjøs etter at han sammen med sin bror Amund fra 1916 hadde forsøkt seg som skibsreder under den såkalte jobbetiden, som vi vel idag kan sammenligne med vår egen Jappetid. Det gikk med skibsrederbrødrene dengang som det senere har gått med "jappene". Fortjenesten var til å begynne med stor og ble stadig større, slik at far både kunne kjøpe seg en gård i Sannidal, et stort landsted på Bærøy ved Kragerø, regattabåten 6 meteren "KIM" og traverhesten "SOLVEIG". Han fikk forøvrig massevis av premier både med seilbåten og med traverhoppa. Så gikk det imidlertid med brødrene som det gikk med de aller fleste som den gangen slo seg stort opp, - nedenom og hjem, etter dundrende konkurs. Dermed var det bare å ta hyre på nytt for å komme seg på bena igjen. Etter noen år på sjøen, hadde han greid dette så noenlunde, i alle fall slik at han gikk iland for godt, umiddelbart etter at jeg var født, og

De aller hyggeligste av slike ettermiddags/kveldsbåtturer hadde vi hver St.Hanskveld. Da var gjerne familien Høeg-Larsen med sine 4 barn, familien Willumsen med sønnen Rolf, familien Lorentzen med sønnen Petter Anton og ekteparene Hellstrøm og Jørgensen med. Det ble aldri noen lang båttur St. Hanskvelden. Til St. Hansfeiringen hadde vi gjerne en fast plass på Langøya, bare ca. 20 minutter unna. Kanskje hadde de voksne valgt dette stedet for at de ikke skulle promillekjøre en lang hjemtur? I allefall kan jeg huske at de voksne koste seg med en pjolter eller to, men aldri i så store mengder at det ga synlige utslag. De var alle med på leker som vi lekte på sletta, slå på ring, siste par ut, Tyven, tyven, sekkeløp, potetløp o.s.v. var alltid like morsomt, særlig vakte Tyven, tyven begeistring. Jentene til Høeg-Larsen var så koselige å holde rundt- så lenge det varte. Innemellom lek og spising oppholdt vi unger oss timesvis i sjøen, ja jeg husker faktisk at vi en gang badet kl. 3 om natten. Selvfølgelig var det store St. Hansbålet det som vakte den aller største oppmerksomheten, det og alle de 100 vis av andre bål som vi kunne se fra øyene rundt omkring. Barna hadde jo nettopp begynt sommerferien og de voksne hadde, slik som skikken var i distriktet, fri fra arbeidet dagen etter, så natten kunne brukes fullt ut. De minste ungene ble kanskje båret sovende ombord i båtene, men det gikk fint. Sommerferiene ble også, nærmest som en ufravikelig regel, tilbragt i motorbåten. Da søkte vi noe lenger unna og måtte reise over den beryktede Rognsfjorden hvor sjøen ofte gikk temmelig høy, men vi stolte alltid på fars sjømannserfaring og var vel aldri for alvor reddet når vi var på vei til vårt sommerparadis på Jomfruland. Her hadde far i mange år fått et frittstående bryggerhus med bord og benker. Her kokte vi maten og her spiste vi alle måltider. I tillegg hadde mor gjerne overnattingsmuligheter i et rom i hovedbygningen på gården hos bonden, Marentz Pedersen. Her bodde hun som regel sammen med vår yngste søster Astri. Leif og Solveig var da allerede flyttet hjemmefra til skole og jobb i Oslo, så far og vi fire yngste sønnene sov i høyet på låven. Det var aldeles utmerket soveplass selv om høyet stakk litt før vi sovnet, og selv om hundrevis av svaler fløy ut og inn av redene og kvitret på sin intense måte, slik at vi ofte våknet kl. 4 om morgenen. Da kunne det hende at far tok oss med ut for å fiske hvitting eller makrell, eller vi gikk i fjøset hvor gardsjenta melket morgenmelken før vi fikk lov til å føre kuene ut på beitet. Kjell og jeg fikk flere ganger lov til å være med bonden ut for å trekke laksegarnene som han hadde stående på yttersiden av øya. For å komme oss til båten vi skulle bruke måtte vi gå gjennom en skog av hasseltrær og over et belte av rullestein som yttersiden av øya er så kjent for. På øyas nordside er den fineste sandstrand man kan tenke seg. Vi rodde ut til laksegarnet og med en medbragt vannkikkert kunne vi se de store fiskene som var gått i garnet, ofte både 3-4 og 5 stykker. Du verden for en opplevelse det var for 10-11 åringer å være med på å få dem ombord og deretter bære 6-7 kg laks til gårds og så bli fotografert med slik en rusk som rakk oss fra skuldrene og ned til bakken. Vi måtte løfte med begge hender for å holde dem klar av bakken. Vi fikk også være med på å dra separatoren når melken skulle separeres så vi kunne få fløte til jordbærene vi plukket i jordbæråkeren. Laks og jordbær med fløte forekom ganske ofte. Vi fikk også lov til å dra sveiva når det skulle kjernes smør. Vi måtte dra veldig jevnt, og når en av oss skulle avløse en annen, måtte avløseren gjerne "bli med et par runder" før den som skulle avløses, kunne slippe sveiva. Det var veldig moro når "det knappa sæ på skovern" og det begynte å bli smør av fløten. Da begynte det å bli tungt å sveive og en voksen måtte gjerne overta. På lørdagene lastet far båten full med kjerring og unger og da gikk turen til Kragerø for å handle inn til neste uke. Et fast innslag under disse Kragerøturene var et besøk hos tante Karo og våre fettere og kusiner som bodde i fars barndomshjem på Kirketomta, og lørdagen skulle også nyttes til et besøk på Thorvald Hansen konditori hvor hver av oss kunne peke ut 2 20-øres kaker. Jeg foretrakk vannbakkels med eggekrem og sjokolade-

glasur. Etter besøket i konditoriet, gikk veien tilbake til båten og turen ut til Jomfruland fulgte sjelden samme rute som den vi hadde benyttet på veien inn til byen.

Enkelte somre tilbragte vi på andre øyer mellom Langesund og Kragerø. Det kunne være Oterøy, Bærøy, Gumøy eller Kjerkeholmen og i de senere år på Stråholmen. Det var alltid like fullt av spennende opplevelser. Blant annet hadde vi stor glede av morelltrærne til Sæmund Soppekilén.

Digre trær med store svarte moreller hvor den som kom seg høyest opp, kunne sitte å spytte morellsteiner i hodet på dem som måtte ta til takke med en plass lenger nede. Blåfargen i håret (om det var noe igjen etter "snauklipping med litt lugg" hos barberer Arnoldsén) var det bare å bade vekk med en rask dukkert fra svaberget eller fra brygga. Slike sommerferieopphold kunne jo sjelden vare mere enn 14 dager. De voksne hadde jo bare to ukers ferie dengang, men det hendte at far overlot oss til mor og kom ut noen ettermiddager, og så til oss etter kontortid. Skolebarna hadde jo dengang som nå 7 ukers ferie. Hva gjorde vi så i de øvrige 5 ukene? Vi hadde i tillegg til fars motorbåt også en pram som vi unger så å si disponerte full ut. Det hendte derfor at vi rødte ut til en av de mange øyene hvor vi slo opp telt for noen netter og stelte oss helt på egen hånd. En gang hadde vi fire brødrene fått med oss en klassekamerat av Odd, Arnt Høeg-Larsen og var dratt over til Langøya hvor teltet ble slått opp. Vi laget maten vår enten over et bål i strandkanten eller på en primus som var veldig alminnelig i de dager. Om dagen fordrev vi vel helst tiden med bading, bading og bading igjen, og i teltet om kvelden leste vi bøker vi hadde tatt med oss. Tarzanbøkene var den mest populære litteraturen, tror jeg, sammen med Onkel Toms hytte, Robinson Crusoe og Nød Nestorbøkene. En kveld vi hadde lagt oss til ro i teltet, brøt det løs et kraftig uvær. Regnet pøste ned i voldsomme mengder, lyn etter lyn lyste opp inne i teltet og tordenskrallene kom stadig nærmere. Først begynte den yngste, Anton, å sutre. Han var redd og ville hjem. Vi andre forsøkte å trøste og fortalte ham at dette var da ikke noe å være redd for, men gråten hans var ikke til å stanse. I stedet smittet redselen og gråten over på Odd og Arnt som bare var drøye året eldre enn Anton. Så var det Kjell og jeg som måtte trøste inntil Kjell også syntes det ble så ille at han også tok til tårene og vill hjem. Hjem i dette været? Det syntes å være helt vanvittig og det forsøkte storebror Eyvind å overbevise de andre om, men til slutt ble det til at 5 gråtende gutter fra 6 til 12 år, løp i striregnet til båten og begynte roturen hjem. Vi oppdaget snart fra båten at far og mor sto i vinduet og så etter oss. De var nok engstlige de og. Som fem druknede katter ble tatt hånd om og puttet til køys etter å ha spist opp et par hjemmebakke brød med rabarbrasylteøy på. Telt og utstyr ble hentet dagen etter, og da var det faktisk tid for å se litt mere muntert på hendelsen, men ingen ville være ved å ha grini!

Sommeren 1935 ble særlig begivenhetsrik. Jeg var ferdig med den 7-årige folkeskolen og hadde fått riktig fine karakterer til eksamen og var den tredje beste i klassen. Både Kjell og jeg hadde da vært speidere i 3-4 år, og da en speidertropp fra Porsgrunn hadde et jubileum å feire, skulle de arrangere en tur til Danmark, noe som var nesten uhørt på den tiden. Troppen hadde fått med så mange deltakere til turen at en lastebil ble for lite, og for å få fylt opp en bil nr. to, ble speidere fra Langesund og Stathelle invitert med. Turen skulle koste kr. 28.- for 2 uker og dette syntes både Kjell og jeg var så mange penger at vi ikke engang turde nevne det hjemme. En søndag var så Kjell og jeg med far på den obligatoriske søndagsspaserturen, og på veien hjem ville far besøke sin venn, malermester Willumsen som hadde sønnen Rolf som speider. Rolf hadde allerede fått lov til å være med på danmarksturen, og så sier plutselig malermesteren: "Ja, så skal guttene til Danmark da, det blir nok en fin opplevelse for dem". "Til Danmark?" spør far. "Det har jeg da ikke hørt om engang. Hvorfor har dere ikke fortalt det da, gutter?"

Vi svarte da at vi trodde det ville være nyttesløst å spørre fordi vi syntes det var så dyrt. Der og da ble det bestemt at vi begge skulle få være med. Vi hadde jo enda noen dager på oss før avreisen, og uniform og utstyr ble kontrollert til minste detalj. På spørsmål fra far om de to flinkeste guttene i klassen min var speidere og om de skulle være med svarte jeg ja på det første spørsmålet og nei på det andre. Da oppsøkte far et par av sine andre venner, og på en blunk var deltakerbeløpet ordnet også for Bjørn Storberget og Åge Toldnæs. Tilslutt var det blitt 8 deltakere fra Langesund + troppssjefen "Polti Hansen" samt 4 gutter fra Stathelle, og da var det nok til å fylle opp bil nr. 2.

"Hva slags buss"? vil du kanskje spørre. Å, nei du, det var nok ingen turistbuss av den typen vi bruker idag. Det var lastebiler med presennin over lasteplanet og med langsgående trehenker på hver side og en benk på tvers i bakkant av førersettet. Den 30. juni møtte vi så opp på torget i Langesund og vi ble stablet inn i bilen sammen med ryggsekker, ulltepper, regnslag til å ligge på samt telt og kokekar og øks. Så var vi innom i Stathelle for å hente guttene derifra før vi dro videre til Porsgrunn for å få med resten av turdeltakerne. Fra Porsgrunn bar det så videre gjennom Vestfold på den dengang så beryktede Holmestranderveien som gikk i humper opp og dumper ned og bilsyken meldte seg hos de fleste av oss. Jeg kan huske vi måtte gjøre en stopp i Sande og der ble en av de aller minstesendt inn på meieriet for å kjøpe 2 liter duemelk, og en annen ble sendt til slakteren for å kjøpe kalverogn! Vi kom oss omsider til Oslo og til Vaterland skole hvor vi skulle overnatte på gulvet i gymnastikksalen. Noen timer til å bese Oslo fikk vi dagen etter, og vi fikk også stifte bekjentskap med omsetningsavgiften som var blitt pålagt alle varer fra den dagen. Nå lønte det seg å kjøpe to tiøres iskrem og en femøres i tre omganger for på slike beløp var det ingen avgift. En 25-øres is kostet derimot nå 26 øre. Heretter gjalt det å holde seg under 25-øresgrensen når noe skulle handles her i Norge så det var kanskje best å spare på pengene til vi kom til Danmark? Vi lærte altså tidlig å undra oss skatt! Joda, vi hadde da fått med oss noe lpmpepenger også. Jeg kan ikke huske hvor meget, men innholdet av sparebøssene våre, som egentlig skulle være til julepresanger, ble vel supplert av far og mor så det kanskje ble kr. 25.- i det hele.

Et stykke utpå dagen bar det så videre ned gjennom Østfold, og om kvelden slo vi opp teltene våre inne på området til Fredriksten festning i Halde. Vi sov sikkert godt den natten, for en såpass lang biltur på den tiden var en anstrengende affære og vi hadde jo dessuten brukt en masse krefter på å synge, synge og synge.

Neste dag ble forventningene skrudd enda et hakk i været. Idag skulle iallefall 95% av oss se et fremmed land for første gang! Det første vi så da vi var kommet over den gamle Svinesundbrua var TULL og det var selvfølgelig nok til å more oss guttunger over alle måter. Da vi kom til Uddevalla, tok hornblåseren vår, Gunnar Dahl som var en gammel mann på 24 år, fram hornet sitt og spilte Porsgrunnsangen så det ljomet mens vi sang med av fulle struper. Straks var en politikonstabel på pletten. "Hør her, min gosse, ni får inte blåsa her i staden. Her skal det være tyst trafikk"! Bilhorn og andre horn var forbudt i Uddevalla. Her skulle vi få anledning til å bade i sjøen, og på anvisning fra en svenske, ble vi kjørt til en offentlig badestrand. Vi ble nærmest sjokkert da det viste seg at det ikke bare var tillatt men faktisk påbudt å bade nakne, kjønnene var riktignok adskilt med et plankegjerd som gikk et godt stykke utover på langgrunnen. Feite, gamle og nakne mannfolk virket så absolutt motbydelig på oss. Sverige var sannelig et merkelig land; hornblåsing var forbudt men nakenbading tillatt! Etter badingen gikk turen videre ned gjennom Sverige og neste stopp var ved en leirplass litt nord for Hälsingborg. Da teltene var slått opp og vi hadde fått i oss litt mat, fikk vi beskjed om programmet for neste dag. Det skulle vise seg å bli et av de absolutte høydepunkter på turen. Først gikk turen til det norske konsulatet i Hälsingborg hvor den norske konsulen holdt en liten

tale til oss og fortalte at det svenske kronprinsparet senere på dagen vill hilse på oss på slottet sitt utenfor byen. Først skulle vi bespises. Den fineste bevertning guttunger kunne tenke seg var bløtkake, is og brus, og det fikk vi sannelig spise så mye vi orket av. Det rere var bare det at is ikke het is men glas. Det var svenske sjøspeidere som vartet oss opp og sprekkmette etter et par timers iherdig spising ble vi så lei ut til Sofiero slott. På slottstrappen sto daværende kronprins Gustaf Adolf og kronprinsesse Sibylla og tok imot oss der vi kom flott marsjerende opp mot slottet med flagg og banner i snissen. Vi stoppet med front mot slottstrappen og hilste kronprinsparet med senket flagg og banner. Så kommer sannelig kronprinsparet ned fra trappen og håndhilser på hver enkelt av oss! Deretter holdt lederen vår, lektor Thune-Larsen en takketale og vi sang både den norske og den svenske nasjonalsangen før vi marsjerte tilbake til bilene og dro tilbake til teltleiren. Jeg tror det var noen som ikke vasket hendene sine under resten av turen!

Neste dag skulle vi videre til reisens egentlige mål og vi tok ferje over til Helsingør. Vi var dermed kommet til utland nr. to! Dermed begynte det som til å begynne med var ganske interessant men som siden nærmest syntes å være plagsomt. Et besøk med omvisning på Kronborg slott var selvfølgelig en stor opplevelse, men da vi i hele den neste uken besøkte Rosenborg slott, Fredriksberg slott, Roskilde domkirke, Holmen kirke og flere andre kirker og slott, syntes nok 12-14 åringene at det kunne være mere enn nok. Da var det nok atskillig morsommere da vi besøkte dyrehagen og Tivoli i København hvor vi riktig fikk anledning til å utfolde oss i berg-og dalbanen, i spøkelsestoget og ved boden hvor vi fikk knuse så mye porselensservise som vi bare lystet - og hadde penger til! Her var det gøy og atter gøy, men også det besøket måtte ta sin slutt og dagen i København ble avsluttet med kinoforestilling i Valby kino. Oppholdet i Danmark varte altså ca. en uke og vi fartet rundt på hele Sjælland, overnattet i telt eller på ungdomsherberger, spiste flødeskumkager og dansk brød som vi syntes lite om. Det var surt! Og vi fikk også stiftet bekjentskap med den danske biksemad som slett ikke falt i min smak da den var så full av løk som jeg verken tålte eller likte. Vi hadde det med andre ord kjempefint og hadde ved flere anledninger sammenkomster med danske speidere noe som begge parter satte stor pris på. Hjemreisen kan jeg ikke huske så meget av. Vi var vel temmelig utkjørte, tenker jeg, og sov nok en god del også mens vi kjørte, men jeg husker i alle fall at vi hadde vår siste overnatting ved Stilla i Maridalen før vi tok fatt på siste etappe hjem til Porsgrunn, Stathelle og Langesund. Vi hadde fått være med på en 14 dagers tur som ikke mange jevnaldrende hadde hatt anledning til før oss og dette hadde kostet kr. 2.- pr. dag + lommepenger. Gjett om vi hadde noe å snakke om i tiden som fulgte! Det var faktisk slik at vi måtte ty til en ny tidsregning - før og etter danmarksturen!

Året etter deltok Kjell og jeg også på speidernes landsleir på Jeløya ved Moss. Speiderne fra Langesund reiste med en liten frakteskøyte både til og fra Jeløya og på begge turene ble det ofret atskillig til havets guder. Det blåste temmelig friskt begge veier og da kan 10-12 timer ombord i en sånn skute synes som evigheter. Leiren var forøvrig den til da største speiderleir som var blitt holdt i Norge med 6666 speidere fra mange land. En ny stor opplevelse tok også slutt.

Hva gjorde vi guttunger så ellers om sommeren når vi ikke var på ferieturer? Vi badet veldig mye i Steinvika, på Rognstranda eller i Kjerrvik eller på den lange grunne badestranda som ble kalt Stoa og lå like nedenfor ett av de stedene vi bodde i Langesund, nemlig den stor Halen gård. Her på gården ble det faktisk drevet gårdsbruk. En forpakter som het Austad hadde omtrent 10 kuer, noen høns og en liten ilderfarm.

Når vi ikke badet, hendte det at vi arrangerte olympiske sommerleker med høydehopp, lengdehopp, tresteg, stavhopp, kulestøt, spydkast, sprintløp en gang rundt huset og maraton 25 ganger rundt huset. Alt dette foregikk

med sellaget utstyr og premiene var som regel rabarbra eller øpler fra fars hage.

Langesund har jo alltid vært kjent som et sommerparadis, men det var faktisk noen fine vintere å oppleve der også. Vi søsken var i den heldige situasjon at vi i motsetning til ganske mange andre barn hadde ski fra vi var ganske små. De første skiene var av furu med bare en tåbinding, men jeg som den eldste av firkløveret, var den aller heldigste for jeg fikk som regel nye ski hvert annet år og så gikk mine gamle ski gjerne i arv nedover til de yngre brødrene. Kanskje var det derfor at jeg ble den flinkeste av oss til å hoppe på ski. Jeg hadde jo fine hickoriski med Huidtfeldt-bindinger som gjorde at jeg allerede som 8-åring hoppet i voksenski bakken "Prekestolen" og deltok der i mitt første skirenn i den yngste klassen under 10 år. I bakken hoppet de beste av de voksne ca. 24-26 meter i flaksestil mens vi minste gjerne landet på 10-14 meter. Jeg fikk faktisk i årenes løp en del premier både i idrettsforeningens renn og i de årlige skolerennene og min personlige rekord ble i årenes løp på 23 meter. I nærheten av Stathelle lå en større skibakke, Kjellstadbakken og her presterte jeg etter lang tids hopping mit livs lengste skihopp på 36 meter.

Var det ikke skiføre i Langesund, så var det i alle fall som regel is på vannene rundt omkring og dit dro vi med våre snabelskøyter med forreim og lang bakreim hvor vi bedrev alle former for skøyteløp, lengdeløp, kunstløp, ishockey og bandy og når det ikke var moro lenger, var det å "løpe seier" på dårlig gyngende is. Mere enn en gang kom vi våte og gjennomkalde hjem etter å ha dristet oss for lang ut på "sigærisen". Et annet populært tidsfordriv om vinteren var våre utflukter på sparkstøtting. Dette var vel forresten helst etter at vi var blitt noe eldre og hadde begynt å interessere oss litt for jentene. Vi dro gjerne avgårde med 5-6 sparkstøttinger, guttene bakpå med en jente på setet foran, til Nustadbakken, en lang og fin utforkjøring som egnet seg utmerket for et langt sparkstøttintog der den ene sparken var tredd inn i den foran. Her ble farten ofte ganske stor og med hylende jenter som passasjerer trengte vi ingen sirener på toget, men vi hadde frontlys, et stearinlys i en tom hermetikkboks med massevis av hull i i et flott mønster. Vi merket av stedet der toget stoppet, og så var det opp på toppen av bakken igjen for å se om vi neste gang kunne komme noen meter lenger før det stoppet. I 1936 gikk det en skarlagensfeberpedemi i Langesund, og en dag i begynnelsen av desember ble jeg sendt hjem fra skolen med mistanke om at det vonde jeg kjente i halsen kunne være begynnelsen til skarlagensfeber. Da jeg kom hjem, var allerede doktor Haraldsen tilkalt til Astri som var blitt sendt hjem fra skolen noen timer tidligere. Han fastslo med en gang at vi begge hadde pådratt oss sykdommen som dengang var langt mere alvorlig enn den er idag. Vi ble straks isolert på fars og mors store soveværelse og en tidligere sykepleierske som nå var hushjelp hos en av fars gode venner, ble isolert sammen med oss. Det ble satt opp en stige på utsiden av et av vinduene og den måtte de andre klatre opp på når de skulle snakke med oss. Våre andre søsken fikk ikke gå på skolen, og på inngangsdøren ble det satt opp en plakat som fortalte at det var smittsom sykdom i huset og at adgang var forbudt. Mor måtte bestille alle varer pr. telefon og visergutten i forretningen satte varene fra seg ute på trappen. Det gikk en uke før vi fikk Kjell inn i isolatet og etter nok en uke var det Odds tur. Da fant våre foreldre i samråd med legen ut at da kunne like gjerne Anton også isoleres med det samme. Anton ble ikke syk, og mens vi andre ble svekket av sykdommen, var han, den yngste, plutselig den sterkeste og vant alle de små basketakene som forekom mellom oss brødre.

Vi var først isolert i 7 uker fra Astri og jeg var blitt syke, men så måtte det gå 2 uker til p.g.a. at Odd og Anton var blitt internert akkurat 2 uker etter oss. Det skulle gå 7 uker før den syke kunne slippe ut. Da var huden på hele kroppen flasset av og vi hadde alle fått ny ham. Det ble en ganske spesiell julefeiring det året.

Leif og Solveig, som begge bodde i Oslo på den tiden, kom hjem og vi fikk hilse på dem på stigen utenfor vinduet og kunne ellers snakke med dem gjennom den forseglede døren som førte fra rommet vårt ut i spisestuen. Vi hadde vårt eget juletre på rommet og hadde hatt god tid til å lage massevis av ny juletrepynt og under juletreet lå det vel ennå flere gaver det året enn noen gng før. Kjente og ukjente hadde sendt spiselige julegaver så som bløtkaker, frukt og sjokolade. Eventuelle leker, klær eller bøker måtte oppbevares hos foreldrene våre til vi kunne komme oss ut fra isolatet. Innen den tid måtte vi også ha spist opp alt som var spiselig og det var vel ikke så vanskelig, så mye godt som vi hadde.

Da vi så endelig slapp ut, ble alle sakene vi hadde benyttet oss av mens vi var innesperret, hengt opp på snorer som ble strukket på kryss og tvers i rommet, dørsprekker ble tettet med limbånd og så kom legen til den siste kontroll og deretter ble hele rommet røykt ut ved hjelp av en gass som skulle ta knekken på alt som var av smittestoffer i rommet.

Du verden hvor deilig det var å komme seg ut i friheten. Etter noen dager kunne vi begynne på skolen igjen og jeg fikk, noen uker forsinket begynne å "gå for presten". Før det kom så langt som til konfirmasjon for meg, døde vår mor av blodforgiftning hun hadde pådratt seg da hun rensket fisk og fikk et stikk av fiskebein under en av neglene. Hun fikk fiskebeinstikket en tirsdag, ble brakt til sykehuset i Brevik på onsdagen og allerede natten til lørdag ble vi alle hentet av presten og kjørte rett til sykehuset. Mor hadde villet hilse på oss alle da hun forsto at det gikk mot lutten. En for en av oss barn knelte ved sengen hennes og ganske svakt lyste hun Herrens velsignelse over oss med svak men klar røst. Deretter oppholdt vi oss ute i et ventrom og håpet at Leif skulle rekke å komme frem før det var for sent. Mor hadde savnet ham ved sengen.

Leif var ikke rukket frem da en sykepleierske kom ut til oss ved 110 tiden og fortalte at mor var død. Far var igjen med 7 barn hvorav bare tre hadde rukket til konfirmasjonsalderen. Det må ha vært et fryktelig slag for ham slik det selvfølgelig også var for oss barn.

En måned etter at mor døde, ble jeg så konfirmert i Langesund kirke den 9. mai 1937. Mange gjester, for det meste tanter og onkler var kommet, og alle mine faddere var tilstede. Et gavebord uten like sto i "bestestuen". Her var ryggsekk, primus, rompetaske, fotoapparat, termosflaske, armbåndsur, sigarettetu, sølvskjeer og gaflet og ikke å forglemme 6 sølv skrublyanter! Ved bordet ble det holdt taler og jeg husker at far bl.a. sa at siden du idag er blitt voksen, Eyvind, skal du få lov å være med å skåle med oss dersom du synes om det. Men han sa også at han helst så at jeg ikke gjorde det. Det ble heller ikke gjort. Alle blomstene jeg hadde fått, ble det min sak å vanne siden, husker jeg. Det var mange og det var for det meste hortensiaer og krysantemum.

I løpet av de årene jeg her har forsøkt å beskrive skjedde det selvfølgelig ting som angikk folk i Langesund, i Norge og i verden forøvrig i langt større grad enn det som foregikk i det Schrøderske hus.

Det var vel også i disse årene at jeg begynte å forstå litt av min fars og mors politiske oppfatninger, at de ved de første valgene jeg kan huske litt av, stemte høyre og at kommunister og sosialister var en vederstyggelighet for dem. Når 1. mai-togene passerte utenfor huset vårt, fikk vi pent holde oss på mange skritts avstand fra de mange skolekameratene som gikk i toget og "viftet med den røde kluten". Sânt skulle ikke Schrøders unger være med på, ne! Vi fikk da heller ikke 5 øre til å kjøpe noe godt for den dagen, men om vi kanskje fikk det dagen etter, er vel sakens mulig.

Jeg kan huske den dagen i 1932 da daværende statsminister, Anton P. Kolstad døde og hans partifelle fra Bondepartiet overtok hans rolle. Da ble Vidkun Quisling utnevnt til forsvarsminister etter at han noen år tidligere var kommet tilbake fra Russland hvor han sammen med Fridtjof Nansen hadde drevet humanitært arbeide blant folkene i det hungersherjede Ukraina. Fars reaksjoner på dette stats- og forsvarsministerskifte husker jeg godt. Gudskjelov at det fantes vettuge folk til å overta slik at vi kunne unngå at sosialistene fikk overta styre og stell her i landet!

For hva skulle vi f.eks. med en statsminister og andre ministre som bar "det brukne gevær" som jakkemerker, folk som om de skulle komme til makten, hadde som mål å ned bygge et allerede temmelig dårlig forsvar. Da så Vidkun Quisling den 17.mai 1933 oppfordret normenn til nasjonal samling og startet et parti med samme navn, Nasjonal Samling, begynte far som så mange andre i hans omgangskrets å interessere seg for denne mannen og de politiske ideene han hadde fastlagt i sitt partiprogram. Om far allerede i 1933 ble medlem av partiet er jeg ikke helt sikker på, men all mulig sympati var i allefall tilstede. Foran stortingsvalget i 1933 og ikke minst i 1936 da det virkelig var fare for at det skulle komme til et politisk maktskifte på Stortinget og arbeiderpartiet lå nærmest til å overta, kan jeg huske at Langesunds "upper ten" var samlet hjemme hos oss. De var alle blitt interessert i Nasjonal Samlings program, og så satt de da alle rundt spisebordet i stuen vår og la politiske stemmesedler og valgpropaganda til fordel for partiet i konvolutter som vi unger og unger av de andre skulle bringe rundt til nær sagt hele Langesunds befolkning. Om vi av den grunn fikk juling eller ble trakasert på andre måter? Nei, det skjedde ikke men vi følte vel sakens at vi ikke var like velkomne overalt i visse deler av befolkningen. Verre var det i allefall ikke enn at vi dro på speidertur til Danmark i 1935 og på landsleir på Jeløya i 1936 sammen med speidergutter fra alle samfunnslag og med både sosialist- og kommunistforeldre. Ingen, verken fra Telemark eller fra andre deler av landet ble valgt inn på stortinget så vårt budbringerarbeide hadde ikke båret de store fruktene.

"Det brukne gevær"s forkjempere fikk makten på tinget, og om landets orsvar fra før av var i svakeste laget, ble det heretter systematisk nedbrutt. Dette forsto jeg selv om jeg ikke hadde så altfor store forutsetninger for å skjønne meg på politikk. Jeg skjønnte i allefall at det som skjedde ute i Europa, borgerkrig i Spania, Italias krig i Etiopia og i Albania, Tysklands annektering av Tsjekoslovakia og de pågående fredsforhandlinger i München mellom Hitler, Mussolini, Chamberlain og Daladier, kunne komme til å få katastrofale følger for hele Europa- Norge ikke untatt.

Mørke krigsskyer truet i horisonten. Her hjemme ble det satt igang frivillig skyteopplæring for ungdom i regi av det frivillige skyttervesen, altså skytterlagene og Leidangen. Selv var jeg da kommet til Oslo i jobb som yngstemann på et skipsrederkontor og sammen med nye venner jeg hadde fått, deltok jeg noen ganger på skyteopplæringen på Akershus festning. Nasjonal Samling hadde allerede i flere år organisert frivillige arbeidsleire for ungdom. Disse foresto gjerne skogsarbeide, var med ved innhøsting og drev en god del med nybrottsarbeide. Disse samlingene var jeg ikke med på. Jeg var jo ikke medlem av partiet og heller ikke av noe annet parti, men jeg hadde begynt å føle sterkt for forsvarstanken.

Nå fulgte de store begivenhetene ute i Europa slag i slag. Østerrike ble slått sammen med Tyskland, noe som de aller fleste her til lands så på som en helt frivillig sak fra Østerrikes side.

Da tyskerne så begynte å gjøre territoriale krav gjeldende overfor Polen, krav om områder som Tyskland hadde måtte avstå i følge Versaillesfreden etter første verdenskrig- et fredsdiktat som tyskerne alltid hadde betraktet som blodig urettferdig, begynte man virkelig å frykte at en ny krig skulle bryte ut i Europa. Det varte da heller ikke lenge før tyske tropper gikk over grensen til Polen. Det skjedde den 1. september 1939, og den 3. september var den andre verdenskrigen et faktum. England og Frankrike erklærte Tyskland krig. Noen særlig føling med krigen fikk vi her i Norge ikke den første tiden bortsett fra at det straks ble innført rasjonering på de viktigste matvarer og på bensin, og det gikk da heller ikke så lang tid før vi kunne lese i avisene om at de første norske handelsfartøyer var blitt minesprengt og norske sjømenn var omkommet.

Det som de fleste dengang trodde skulle bli en kortvarig krig, skulle vise seg å bli av langt større dimensjoner enn man til å begynne med kunne tenke seg.

Tyskland hadde på et tidligere tidspunkt inngått en ikkeangrepspakt med Russland, og mens Tyskland angrep Polen fra vest, besatte russerne de østlige områdene av Polen slik at hele Polen var erobret av de to stormaktene i løpet av noen få uker. De baltiske land ble også innlemmet i Russland. Så gjorde russerne krav om revisjon av grensene mot Finland, men finnene ville ikke gi etter for alle kravene, og den 30. november gikk Sovjetunionen til krig mot Finland og dermed begynte man i hele Skandinavia å føle trusselen fra kommunistregimet i øst, dette regimet som vi hadde hørt og lest så meget om p.g.a. stadige likvideringer av politiske motstandere og intellektuelle. Frykten for, og hatet til russerne tok seg kraftig opp også her i Norge. Finnene førte en heltemodig kamp mot en overlegen fiende som de tilføyde store tap til å begynne med, men etter som tiden gikk, ble overmakten for stor og fremgangene uteble. Finnene fikk imidlertid alles sympati, og det var vel knapt en familie i Norge som ikke ytet sin hjelp til de finske soldatene og til den lidende sivilbefolkningen. Mange ungdommer meldte seg frivillig til den finske hæren. Mødre og unge jenter strikket Finlandshetter og geværvanter som ble sendt avgårde sammen med innsamlede telt, ryggsekker og soveposer. Selv var jeg ennå for ung til å melde meg til krigsinnsats, men alle skal vite at lysten var der. Siden jeg da bodde på hybel i Oslo, var det min onkel Ragnar som til slutt fikk overbevist meg om at jeg var for ung - og som dermed hindret meg i å reise. Vi leste stadig i avisene og så også på filrevenyen om finnenes heltemodige kamp og om russernes barbariske framferd mot både de finske militære og mot sivilbefolkningen, og det sterke kommunisthatet som jeg hadde fått innpodet gjennom min far, vokste seg stadig ennå sterkere. Vinterkrigen i Finland ble av kort varighet. Ved freden i Moskva den 12. mars 1940 måtte finnene avstå betydelige landområder i øst og nord.

Året 1940 gikk inn under fortsatt stillhet på vestfronten d.v.s. i grenseområdene mellom Tyskland og Frankrike og det var foreløpig heller ingen stor aktivitet på sjøen. Sympatien i Vest-Europa hadde ligget på Finlands side, og vestmaktene planla å sende et ekspedisjonskorps gjennom Norge og Sverige til hjelp for finnene, men hadde samtidig et sterkt ønske om å sikre seg tilførselen av jernmalmen som ble skipet ut over Narvik.

I februar 1940, etter at ubåtkrigen hadde begynt å få et langt større omfang, skjedde en episode som skulle vise seg å få store følger for Norge. Denne ubåtkrigen var jo fullt lovlig i følge Haagkonvensjonen, og de marineenheter som bordet eller senket et av motpartens skip, tok ofte mannskapene til fange og satte selv sine prisemannskaper ombord i de erobrede skipene. Et tysk hjelpefartøy, "Altmark" var den 14. februar kommet inn på nøytralt norsk sjøterritorium utenfor Fosen-halvøya på hjemvei til Tyskland. Det fikk lov av norske myndigheter til å passere gjennom norsk territorialfarvann eskortert av en norsk torpedobåt. Det engelske admiralitet hadde lenge vært på jakt etter "Altmark" som de visste hadde 300 britiske sjømenn som krigsfanger ombord. Disse ville engelskmennene befri. En britisk jagerstyrke avskar den 16. februar "Altmark" og forsøkte å stoppe den. Den norske torpedobåten protesterte "Altmark" søkte så tilflukt i Jøssingfjord. To britiske jagere ble sendt inn for å borde "Altmark", men da den norske torpedobåten som lå i fjordmunningen, protesterte, trakk de seg tilbake. Etter ordre fra det britiske admiralitet gikk jageren "Cossack" allikevel samme kveld, tross norske protester inn i Jøssingfjorden. "Altmark" forsøkte å renne "Cossack" i senk, men kom på grunn og fikk ødelagt roret. Dermed kunne en britisk entringsgjeng borde "Altmark". De 300 fangene ble tatt ombord i "Cossack" som så stakk til sjøs.

Om lovligheter og ulovligheter ved denne episoden skriver Aschehougs leksikon i ettertid:

"Etter folkeretten hadde "Altmark" som militært hjelpeskip rett til fri gjennomgang på norsk sjøterritorium. I egenskap av statskip var det berettiget til å avslå en norsk anmodning om ransaking. At "Altmark" hadde krigsfanger ombord, er i denne forbindelse uten rettslig betydning. Det var derimot i strid med de norske nøytralitetsregler at "Altmark" fikk tillatelse fra norske myndigheter til å passere Bergen krigshavn, og det til og med om natten, men det ga ikke den britiske regjering rett til å gripe inn på egen hånd. Fra tysk side ble det anført at Norge forsømte sine plikter som nøytral ved at de norske torpedobåter ikke forsøkte å hindre "Cossack" i å trenge inn i Jøssingfjord. Vi vet nå at britene var forberedt på motstand fra de norske torpedobåtene og hadde ordre om å skyte igjen for å utføre sitt oppdrag. En nøytral stat kan ikke ha rettslig plikt til å hindre nøytralitetskrenkelser overfor sterk overmakt. Det var Churchill personlig som grep inn her og ga ordre til "Cossack" om å befri de britiske fanger ombord i "Altmark" (sitat slutt). Her hadde altså begge de krigførende parter vært inne på norsk område, Tyskland med tillatelse fra norske myndigheter og England på tross av at norske myndigheter hadde nektet. Nygaardsvolds regjering tok veldig lett på det hele, men ga heller tyskerne skyld enn å påta seg den selv. Uttrykket "Jøssing", som senere skulle vise seg å bli betegnelsen på "en god nordmann" i motsetning til alle dem som senere sluttet seg til Nasjonal Samling eller sympatiserte med partiet, stammer fra denne episoden.

Ettersom tiden gikk og krigen i Finland lakket mot slutten, steg spenningen her hjemme. Alle forsto at England/Frankrike/Polen la sine strategiske planer som gikk ut på å skaffe seg støttepunkter på norsk territorium, og at Tyskland hadde lignende planer, forsto mann også. Men hvem ville så komme først. Det var et kappløp med tiden, og spenningen var stor. Hva gjorde så den norske regjeringen?

- 1) Den reduserte det innkalte nøytralitetsvernet til et absolutt minimum.
- 1) Utenriksminister Koht mottok 1.- 8. april hele 7 meget alvorlige rapporter fra den norske legasjonen i Berlin. I den siste av disse ac 7. april ble det gitt melding om at 18- 20 skip var dratt ut fra Stettin med kurs nordover. Samtlige av disse alarmerende meldinger ble tilbakeholdt av utenriksministeren og ble aldri lagt fram for Stortinget.
- 3) Regjeringen unnlot å mobilisere til tross for utallige henstillinger fra forsvarssjefen og generalstaben.
I stedet forsøkte de å kaste blår i øynene på befolkningen ved å stille opp et luftvern batteri på Eidsvoll plass for å vise folket at vi var godt rustet.
Batteriet ble tatt bort igjen etter et par dager- nå hadde jo hele Oslos befolkning hatt anledning til å se at det jo slett ikke sto så rent ille til med oss!

Den 8. april om ettermiddagen ble det holdt møte i Stortinget og nærmest av nysgjerrighet fant jeg meg en plass på stortingsgalleriet den ettermiddagen. Jeg må innrømme at min viten om storpolitikk ikke var så veldig stor, men jeg hadde da fulgt spent med i hendingsene den siste tiden og var virkelig interessert i det som nå skulle diskuteres i stortingssalen. Under møtet hadde utenriksminister Koht for det meste ordet og la ut i det vide og det brede om vår nøytralitetspolitikk og om hvor effektivt den virket. Han kunne imidlertid "ikkje sjå at det låg føre nokon umiddelbar fåre for at me skulle bli innblanda i krigen, men om noko slikt skulle hende, måtte me syte for at me fekk komme med på den rette sida"!!!!

Stortingsmøtet varte vel noen timer, og i de timene hadde både Aftenposten og Dagbladet greid å få ut ekstraavgaver av avisene. Jeg fikk tak i begge og kunne lese at engelskmennene hadde senket et tysk troppe-transportskip - jeg mener å huske at navnet var "Rio de Janeiro", like utenfor Lillesand, og at døde tyske soldater og massevis av hester fløt i sjøen. Jeg tror at Koht, da han fikk se disse ekstraavgavene av avisene, må ha fått et sjokk minst like stort som det jeg fikk. Jeg dro rett hjem til hybelen i Eckersbergsgate 19 hvor jeg på det tidspunkt bodde sammen med min søster Solveig hos familien Langseth. Vi ble selvfølgelig sittende å prate om det jeg hadde hørt i Stortinget og om det vi begge hadde lest i avisene, men vi kom oss da omsider i seng. Vi hadde ikke sovet så mange timene før vi ble vekket av luftvernsirenene som ulte. Det var bare å komme seg raskest mulig i klærne og løpe ned i kjelleren hvor hele gårdens befolkning etterhvert samlet seg. Hvor lenge vi satt der nede kan jeg ikke huske så nøye, men det må ha vært et par timers tid. fra ca. kl. 3. En familie hadde tatt med en reiseradio i kjelleren, og vi fikk høre at tyske fly og marinefartøyer hadde angrepet de største byene i landet, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Narvik, men at tyskerne var blitt stanset ved Oscarsborg festning i Oslofjorden.

Jeg er den dag i dag ikke helt klar over hvordan jeg selv reagerte på alt dette, men jeg var vel som de aller fleste temmelig sjokkert og forvirret. Sjokkert fordi vi i løpet av en natt plutselig var blitt dratt inn i krigen som jo egentlig burde være et oppgjør mellom stormaktene. Det var det jo selvfølgelig også, men det at vi plutselig var blitt en brikke i det store spillet, var likesom så helt utrolig. Men jeg har alltid vært realist og beredt til å innse de faktiske forhold. Nå var det skjedd som tidligere hadde skjedd i Polen og i Finland, landet var angrepet av en fremmed makt og de gjaldt nå å innstille seg på at livet nok ville bli temmelig annerledes enn det hittil hadde artet seg. Jeg gikk i allefall rett på jobben den 9. april og spaserte nedover Bygdøy Alle og Drammensveien og alt var vel på det tidspunktet alldeles slik som det hadde vært hver eneste dag før. Jeg møtte de samme menneskene som jeg alltid hadde møtt. Busser og trikker gikk som vanlig og alt syntes helt normalt. Men plutselig skjer noe uvanlig! Et stort tysk fly kommer i lav høyde over Victoria Terrasse og det skytes fra et maskingevær fra taket på Ingeniørenes Hus. Det hele var over på et øyeblikk og jeg så vel ikke ett menneske som reagerte annerledes enn jeg selv gjorde. Alle så ut til å beholde sinnsroen og gikk målbevisst mot sine arbeidsplasser. Mitt var forøvrig i Hieronimus Heyerdahlsgt. 1 ved Rådhuset, men det var min jobb hver dag først å gå innom hovedpostkontoret for å hente dagens post i postboksen så det gjorde jeg denne dagen også. På postkontoret syntes også alt å være normalt, og det virket også slik da jeg kom til kontoret bortsett fra at sjefen, skipsreder Niels Chr. Evensen lot vente på seg. Han var gift med en engelsk dame og det viste seg noen dager senere at han allerede den 9. april hadde greid å komme seg med et fly til England. Jeg så ham aldri mer på kontoret. Han ble der borte under hele krigen.

Hvordan dagen på kontoret ellers forløp kan jeg ikke huske i detalj, men jeg mener at vi nok sluttet tidligere enn vanlig og jeg husker at jeg slapp å utføre en jobb jeg alltid hadde, nemlig å ta trikken til Fredrik Stangsgt. 18 for å lufte skipsrederens hund, boxeren "Petter". Den var også reist til England!

Da den forkortede kontortiden var slutt ble jeg vitne til at tyske troppeenheter kom marsjerende nedover Drammensveien og Karl Johansgt. Jeg ble stående ved Universitet og så de tyske soldatene komme taktfast marsjerende i fullt feltutstyr og syngende av full hals. De så flotte ut syntes jeg. Det var nok tropper som måtte ha blitt landsatt med fly på Fornebu og hadde nedkjempet en liten avdeling av Garden ved Lysakerbrua. Om kvelden da jeg var på vei hjem til hybelen etter å ha spist middag på Express Bar, kunne jeg se at det var satt u tyske vakter ved posthuset, telegrafbygningen og at det var stilt opp et maskingevær i Dronningparken

Den 9. april om kvelden hadde Vidkun Quisling i en radiotale kommet med denne erklæring (som heldigvis forefinnes i arkivene):

(Sitat)

"Etter at England hadde brytt Norges nøytralitet ved å legge ut minefelter i norsk territorialfarvann uten å møte annen motstand enn de vanlige intetsigende protester fra regjeringen Nygaardsvold, har den tyske regjering tilbudt den norske regjering sin fredelige hjelp ledsaget av en høytidelig forsikring om å respektere vår nasjonale selvstendighet og norsk liv og eiendom. Som svar på dette tilbud om løsning av en for vårt land helt uholdbar situasjon har regjeringen Nygaardsvold iverksatt alminnelig mobilisering og gitt den hensiktsløse ordre til norske stridskrefter å motsette seg den tyske hjelp med vebnet makt. Selv har regjeringen flyktet etter således lettsindig å ha satt landet og dets innbyggers skjebne på spill. Under disse omstendigheter er det den nasjonale samlingsbevegelses plikt og rett å overta regjeringsmakten for å verne om det norske folks livsinteresser og Norges sikkerhet og selvstendighet. Vi er de eneste som i kraft av forholdene og vår bevegelses nasjonale mål kan gjøre dette og dermed redde landet ut av den desperate situasjon som partipolitikerne har ført vårt folk opp i. Regjeringen Nygaardsvold har trådt tilbake. Den nasjonale regjering har overtatt regjeringsmakten, med Vidkun Quisling som regjeringssjef og utenriksminister og med følgende andre medlemmer:

Professor Birger Meidell, kirke og undervisningsminister,
Politisjef Jonas Lie, justisminister,
Dr. Gulbrand Lunde, sosialminister,
Direktør Albert V. Hagelin, handels- og forsyningsminister,
Arkitekt Tormod Hustad, landbruksminister,
Professor R. Skancke, arbeidsminister,
Godseier Frederik Prytz, finansminister,
Major R. Hvoslef, forsvarsminister.

Alle nordmenn oppfordres til å vise ro og besindighet i denne for vårt land så vanskelige situasjon.

Ved felles anstrengelser og alles godvilje skal vi berge Norge fritt og frelst gjennom denne svære krise." (sitat slutt)

Denne kunngjøringen satt jeg og hørte på hos min onkel Ragnar og min tante "Valla" i Schivesgt. 1, og jeg må innrømme at det hele hørtes svært så riktig ut for meg, men min onkel var langt fra begeistret. Jeg ble nok sittende oppe temmelig lenge den kvelden, først hos min onkel og min tante og siden etter en tur i byen sent på kveld, også hjemme på hybelen hvor Solveig og jeg hadde masse å snakke om. Vi hadde jo opplevet litt av hvert i løpet av dagen på våre arbeidsplasser, og hadde også hatt kontakt med vår bror Leif som hadde forsøkt å etterkomme mobiliseringsordren som jo omsider var gått ut over radio natten til den 9. april. Han skulle ved mobilisering møte på Heistadmoen ved Kongsberg og møtte opp på Vestbanen for å ta toget. Her var han blitt møtt med en beskjed fra en høyere offiser om at det var nyttesløst å ta seg fram til Kongsberg slik som situasjonen var og at Leif bare kunne dra hjem igjen.

Vi hadde jo også hørt om at norske små enheter hadde vært i kamp med tyskerne i Haugsbygd ved Hønefoss og ved Morskogen ved Minnesund og at også norske marinefartøyer hadde vært i kamp. Dette var jo svært ualminnelige og spennende begivenheter som selvfølgelig ble livlig diskutert, men vi kom oss da omsider i gang fullt forberedt på å dra på arbeide igjen dagen etter.

Den neste dagen kan jeg nok huske atskillig bedre. Som vanlig hadde jeg vært innom postkontoret etter posten, og på veien videre til kontoret, gikk jeg også den dagen forbi Oslo Sparebank i Øvre Slottsgate. Utenfor var det en lang kø av mennesker som ville ta ut penger. Jeg spurte en mann hvorfor de sto der og fikk vite at bare var mulig å få ut et begrenset beløp fra hver konto. Dette fortalte jeg straks jeg kom på kontoret, hvorpå jeg øyeblikkelig med utstyrt med nødvendige fullmakter og tre bankbøker og ble sendt til Fellesbankens filial på Karl Johan som var den banken firmaet brukte. Der var det også lang kø men etter et par timers venting, hadde jeg fått ut kr. 5000.- på hver av de tre bankbøkene. Altså kr. 15000.- Det var mange penger å bli betrodd for en 18-åring det! Min første tanke da jeg sto utenfor banken, var å få avlevert pengene så fort som mulig. Altså raskeste vei til kontoret!

Underveis begynte jeg å ane at noe uvanlig var i gjære. Alle mennesker hadde det så fryktelig travelt, men ingen så ut til å ha det travelt i samme retning som jeg! I trappen opp til kontoret i 5. etasje møter jeg folk som skriker ut at jeg må se til å komme meg ut av byen for engelskmennene skal bombe byen kl. 12.!! Javel, tenkte jeg, men først må jeg få levert pengene til kontorsjefen. Videre 3 etasjer opp og der: Vid åpne kontordører og vid åpen dør til pengeskabet og ikke et menneske å se! Hva hadde jeg da annet å gjøre enn å ta pengene med meg å komme meg hjem til hybelen. Ute løp folk som gale, kapret biler og hestekjøretøyer og stablet seg opp på lasteplan hvor de som først hadde fått plass, var godt fornøyd med det uten å anstrenge seg særlig for å hjelpe andre til en plass enten det var kvinner, barn eller gamle det gjalt. PANIKK - Ut av byen - fort - fort! Det var det samme hvor!

Klokken var blitt godt over 12 og den ble både 13 og 14 uten at noe engelsk fly viste seg og gatene i sentrum var blitt temmelig folketomme. I mellomtiden var jeg rukket hjem til hybelen, og der satt søster Solveig allerede. Hvordan kunne det ha seg at ingen av oss var grepet av den samme panikken? Kan det ha vært en viss frykt for å komme bort for hverandre? Var vi dummere enn folk flest? Eller var vi fornuftigere?

Jeg vet bare at jeg var livende redd for at alle pengene jeg gikk med - og de tre bankbøkene - skulle komme på avveier.

Derfor bestemte jeg meg ganske fort til å gjøre et forsøk på å reise opp til Tåsen hvor kontorsjef Larsen bodde i håp om at han ikke var reist ut av byen. Jeg gikk opp til Majorstuen for å ta Sognsvannsbanen, men fikk høre at banen var bombet (uten at et fly hadde vist seg?), noe som forøvrig senere viste seg å være grepet ut av løse luften. Dermed gikk jeg ut på gaten igjen for å prøve trikken til Ullevål hageby. Nei, alle trikker var stoppet opp, de skulle kjøres til trikkestallene! Vel, jeg skulle og måtte til Tåsen Terrasse 13. Det var bare å begynne å gå i de nesten folketomme gatene. Det var et godt stykke vei å gå, og jeg visste ikke helt sikkert hvor Tåsen Terrasse var, men jeg kjente bare adressen, men omsider fant jeg da fram og ringte på. Var det noen hjemme tro? Det var spennende. Gleden var stor da det ble lukket opp. Familien var samlet og satt akkurat da ved middagsbordet. Jeg ble invitert til å spise middag sammen med dem, og vi fortalte hverandre om hvordan vi hadde opplevet de siste timene, og jeg ble vel nærmest betraktet som en liten helt da jeg avleverte pengene og bankbøkene. Jeg fikk tilbud om å overnatte hos familien, men ville heller komme meg tilbake til hybelen. Før jeg gikk, stakk kontorsjefen til meg kr. 600.- med beskjed om at var lønn for de neste 3 måneder for det kunne være usikkert når det kunne bli mere lønn å få. Jeg kom meg vel hjem til hybeleien og neste dag gikk livet igjen sin vante gang. De fleste av dem som hadde reist ut av byen, var kommet tilbake allerede samme kveld og mange flere kom i løpet av de neste dagene. Men de som hadde hatt to dagers forsprang ut av byen, kom ikke tilbake. Kongehuset, regjeringen og en del stortingsrepresentanter reiste videre, men om dette har andre skrevet så meget, at jeg ikke skal gå nærmere inn på det. Jeg sier bare: Det finnes så mye materiale om dette, så finn fram til det - og les.

Etter at den store panikkdagen var over, begynte livet i Oslo å komme tilbake til rolige forhold. Folk gikk til arbeidet sitt, alle foretninger var åpne, busser og trikker gikk som vanlig, skolene kom fort i gang, posten gikk normalt. I det hele tatt - alt var rolig selv om bybildet nok ble preget av tyske soldater på gatene, i forretningene og på serveringssteder. Etter en ganske kort tid ble det innført rasjonering på temmelig mange varer, både på næringsmidler, klær og sko, på bensin og olje og flere andre ting.

Det ble også tatt i bruk nye vekslepenger, d.v.s. det ble utgitt 1 og 2-kroner i papir i likhet med det som hadde vært tilfelle under den første verdenskrigen. Den gang ble disse papirpengene kalt for "Rødegardister" eller "Rølsjevikker", men nå ble det populært å kalle dem for "Quislings". For disse småpengene kunn tyske soldater kjøpe seg kokesjokolade med meierismør eller gafle i seg massevis av bløtkaker på byens konditorier. Slike ting var nok noe tyskerne hadde savnet lengst. De vanlige kronestykkene forsvant ut av sirkulasjon temmelig fort, uvisst av hvilken grunn og papirpengene var faktisk i bruk under hele krigen. Den aller første tiden etter 9. april greide tyske tropper stadig å utvide de besatte områdene i landet, selv etter at engelske, franske og tildels polske tropper var kommet til.

Quislings regjering var opptatt av å skape ro og orden etterhvert som de tysk-kontrollerte områdene økte.

Men så, den 15. april ble denne Quislings erklæring sendt ut gjennom kringkastingen:

(SITAT)

"NORDMENN!

Etter at statsmaktene tirsdag 9. april hadde rømt fra Oslo og riket var blitt uten sentral regjeringsmakt, var det en rett og plikt for den nordmann som evnet det å sørge for å skape en regjeringsmakt for å redde land og folk fra kaos. Derfor overtok den nasjonale regjering under min ledelse regjeringsmakten.

Den flyktede regjerings mobiliseringsordre og holdning fremkaller imidlertid faren for fortsatt blodsutgiftelse med alle de skjebnesvangre følger som dette medfører.

Jeg og mine medarbeider er ikke i stand til å selvsagt rede til å ta noe som helst ansvar for dette. På den annen side har Høyesterett oppnevnt et administrasjonsråd som har erklært seg rede til det.

Jeg overdrar derfor min funksjon til dette administrasjonsrådet. Selv overtar jeg stillingen som befullmektiget for demobiliseringen i de besatte områder, i kontakt med administrasjonsrådet.

Nordmenn! Vis nå også dere et samme fedrelandssinn og den samme besindighet og ansvarsfølelse. Det gjelder nå snarest å komme tilbake til fredelige forhold innad for igjen med full kraft å gjenreise vårt land.

LENGE LEVE NORGE!" (Sitat slutt)

Ved samme anledning holdt høyesterettsjustitiarius Paal Berg denne takketale: (Sitat følger):

"Etter at regjeringen Nygaardsvold hadde forlatt Oslo, var det i landets hovedstad ikke lenger noen representant for den utøvende makt.

I denne for land og folk skjebnesvangre tid har herr Quisling stilt seg til disposisjon i hensikt å bidra sitt til å unngå blodsutgytelse i de okkuperte distrikter og til at ro og orden skulle opprettes.

Ved å tre tilbake har han på nytt vist sin ansvarsfølelse og sitt fedrelandssinn.

Jeg takker derfor herr Quisling for hans erklæring ved hvilken den av Høyesterett etablerte ordning er blitt gjort mulig." (Sitat slutt)

Med dette som til nå hadde skjedd, hadde en hver nordmann fått noe å tenke på, og at dette også angikk meg, ble jeg fort klar over.

Jeg hadde min vanlige sommerferie det året også og dro med kystruten

fra Oslo til Langesund sammen med noen venner jeg hadde fått året før på Stråholmen. På samme sted skulle vi også feriere denne gangen også i hytta til min første stemor, Gjertrud. (Far hadde giftet seg igjen tidlig i 1939 og min halvsøster Anne Lise ble født i desember samme år. Jeg koste meg gjennom ferien, men de 2 ukene som ferien varte den gang, gikk jo fort og dermed var det bare å komme seg tilbake til Oslo, til hybelen og til arbeidet.

Jeg hadde fått en god del venner blant de unge i Frognerstrøket og vi møttes daglig i Odinsgate. Dit hadde jeg nå flyttet og hadde hybel hos min mors kusine, Kathrine Schulze. Kontoret som Solveig arbeidet ved, Statens Havnevesen, var blitt flyttet til Stavanger og Solveig hadde flyttet med så jeg ble boende alene der i Odinsgt. 19.

Blant oss unggutter var det vel mest jentene i gjengen som opptok oppmerksomheten, men 3 -4 av guttene var allerede lenge medlemmer av Nasjonal Samlings Ungdomsfylking, og ettersom partiets propaganda stadig ble drevet mer intenst, fikk flere av oss øynene opp for at det virkelig var slik at det var regjeringen Nygaardsvold som hadde forrådt sitt folk ved å rømme fra landet og folket de hadde ansvaret for.

Utover høsten ble jeg med på de første møtene i Nasjonal Samling og hørte både Quisling, min fetter Rolf Jørgen Fuglesang og partiets nestleder Gulbrand Lunde holde oppildnende taler. Dette resulterte ganske snart i at jeg meldte meg inn i Nasjonal Samling og i Hirden. Jeg ble etter hvert kommandersersjant i 5. Hirdsveit i Oslo og hadde da ansvaret for å holde medlemskartoteket ajour og for innkalling til møter. På disse hirdmøtene som vanligvis ble holdt i Stortingsgaten 20, lærte vi eksercis og kampsanger. Hirdens oppgave var å være møtevakter ved større folkemøter og jeg var en gang med til Bergen og en gang til Sarpsborg/Fredrikstad til slike møter. Det kom aldri til noen tumulter de gangene jeg var med.

(Det skyldtes sikkert ikke at jeg så så stor og sterk og morsk ut) I slutten av januar i 1941 ble det oppfordret til fronttjeneste i Waffen SS og ca 100- 150 ungdommer meldte seg og dro til Tyskland for å få en militærutdannelse. Jeg tok farvel med en del gode venner men reiste ikke selv, men jeg må si at jeg virkelig beundret disse guttene som var villige til å ofre sitt liv for den saken de trodde på.

Det gikk da heller ikke lang tid før jeg fant ut at jeg måtte gjøre noe mere enn å føre kartotek og marsjere syngende rundt i Oslos gater. Da det så i begynnelsen av mai ble oppfordret til å danne en bevapnet avdeling av Hirden, Norges SS, meldte jeg meg til denne og sammen med ca. 150 mann reiste jeg til Elverum Folkehøyskole og der fikk vi gjennomgå en streng og hard militær opplæring med norske offiserer som selv hadde deltatt i kampene i Norge. Denne opplæringen gjorde oss i stand til å holde ut de hardeste fysiske påkjenninger. Jeg kom virkelig i form og var tilfreds med meg selv.

Da vi så den 23. juni ble samlet i lesesalen, fortalte sjefen vår, kaptein Ragnar Berg, at ikkeangrepspakten mellom Tyskland og Russland var opphevet og at Tyskland var gått til krig mot Russland. Det var planer om å opprette en norsk legion av frivillige som en ren norsk militæravdeling. Meningen var at Den norske Legion skulle delta i kampene på Østfronten, altså mot russerne og dermed mot bolsjevismen. Nå var tiden inne, det var gitt mulighet til å slåss mot det som fra barndommen av var blitt sett på som den største fare for menneskeheten. Da så kaptein Berg spurte oss direkte om noen kunne tenke seg å bli med i den nyopprettede Legionen, reiste vi oss alle uten unntakelse. Dermed var det gjort! Overrumpling? Ja vel, på en måte var det vel det, men ingen trakk seg siden.

Vi syntes vel alle at vi nå hadde fått en solid grunnutdannelse og at forutsetningene for å kunne gjøre en innsats ved fronten til en viss grad nå var til stede. Våre sjefer syntes vel også det samme om oss og vi ble derfor beordret til å gjennomgå et intensivkurs som skulle gjøre oss skikket til å bli lagførere, eller sersjanter.

Dette kurset ble holdt på Kongsvinger festning og var vel nesten å betrakte som umenneskelig hardt. Vi måtte f.eks. etter en 30-km. utmarsj med 12 kg. pakning og gevær under sang av full hals forsere de veldig bratte bakkene opp til festningen i ilmarsj. De bakkene er virkelig bratte!. Dette var som sagt et slags lynkurs som først og fremst skulle lære oss litt kommandoføring og ytterligere styrke vår fysikk og allerede etter 14 dagers "slaveri" fikk vi 2 dagers permisjon for å si adjø til våre familier. Jeg dro til Langesund og fortalte at jeg sto på farten til å dra til Den norske Legion. "Jeg er stolt av deg, gutten min", sa far, jeg visste nok at du kom til å gjøre det, og jeg er like stolt av Kjell som har bestemt seg for å gjøre det samme. Han dro til Oslo igår sammen med Hans Jensen".

En to dagers permisjon inklusive reisetid er lite, men jeg fikk utrettét det jeg skulle og møtte neste dag på Bjølsen skole i Oslo. De andre fra lagførerkurset innfant seg også etter hvert og så ble det delt ut det aller nødvendigste av utrustning. Kjell var allerede reist videre til en brakkeleir ved Gulskogen og dagen etter var alle de ca. 1000 mann samlet der. Noe mere utstyr ble delt ut og etter en natts søvn i brakkene ble det kommandert oppstilling med fullt utstyr. Opptelling og mønstring av alle der vi sto oppstilt fulgte så, og etter noen praktiske opplysninger marsjerte VIKEN BATALJON til kaiområdet like ved Strømsø kirke. Her ble vi installert i det tyske troppetransportskipet "Monte Rosa". Båten la ganske snart fra kai, og etter noen timer i sjøen med strålende julivær, ble Norge borte i synsranden. For ganske mange av oss var dette det siste de så av fedrelandet. Uten noen som helst form for dramatikk (London radio hadde forresten "senket" båten flere ganger), kom vi fram til Hamburg etter å passert gjennom Kielerkanalen. Fra Hamburg gikk så reisen videre med tog til Fallingb. på Lüneburgerh. De kassernene vi ble forlagt i var fine og romslige og svært moderne. De skulle bli vår hjem i det neste halve året. Jeg fikk rom i 1. etasje sammen med ~~en annen~~ som ~~sen~~ skulle vise seg å bli min svoger. Vi skulle fungere som henholdsvis regnskapsfører og kompaniskriver. Samtlige legionærer stilte opp, d.v.s. de tok plass ute på den store appellplassen og ble etter hvert delt inn i 1., 2. og 3. geværkompani, et 4. kompani som besto av tre mitraljøsetropper og en bombekastertrupp, ett 14. kompani som var et panservernkompani, en bataljonsstab, en sanitetstrupp og en sambandstrupp. Både Kjell og jeg kom i 4. kompani; Kjell i bombekastertroppen og jeg i kompanistaben - Kjell som observatør og avstandsmåler i troppen og jeg som regnskapsfører. Min jobb var å føre alle forpleiningslister, inventarlistene og lønningslister samt å holde den skriftlige kontakten med bataljonsstaben og de andre kompaniene. Hvert av kompaniene fikk tildelt en tysk offiser og en underoffiser som rådgivere, offiseren het Radbruch og var Untersturmführer (løytnant) og skulle bistå våre egne norske offiserer. Underoffiseren som skulle være min rådgiver og hjelper var Unterscharführer (sersjant) og het Adolf Hobel, en riktig kjekk kar fra Kärnten i Østerrike.

Det ble straks satt i gang med øvelser i alle kompaniene - både vanlig linjeeksesis og selvfølgelig skyteøvelser og manøvrer ute i terrenget. Jeg slapp mye av disse øvelsene; jeg var jo allerede dømt til å være en såkalt "kontorrotte". En jobb i tillegg fikk jeg allikevel - jeg skulle lede kompaniets morgengymnastikk hver dag. Gymnastikken foregikk et stykke unna kasernene og vi løp i samlet formasjon dit ut og etter at gymnastikken var gjennomført, måtte jeg føre kompaniet tilbake til kasern en for dusjing.

Det gikk et par uker hvor vi alle gikk rundt og var menige, i alle fall i uniformsveien, men så en dag var det kompanivise oppstillinger og stort "stjernerdyss". Tidligere norske offiserer fikk en grad høyere enn den de hadde fra Norge. En fenrik ble løytnant, en løytnant ble kaptein o.s.v. Alle vi som hadde deltatt i Norges SS ble utnevnt til sersjanter og kunne sy en sølvstripe rundt skulderklaffene og en stjerne på jakkespeilet. Jeg tror Kjell var stoltere av broren sin enn jeg var av meg selv.

Det daglige livet i utdannelsesleiren vil jeg hoppe lettvtint over. Det var selvfølgelig masse tjeneste og lite fri. Alle sersjantene hadde sin tårn som daghavende underoffiser, og den jobben gikk på omgang slik at også jeg var innbefattet i den ordningen. Den jobben besto bl.a. i å føre kompaniet til spisesalen til middagsmåltiden, til å kontrollere antrekk og permisjonssedler hos dem som hadde kveldsperm ut av leiren og dessuten påse at ingen kom forsent eller for fulle tilbake fra permisjonen. Det hendte jo at enkelte hadde tatt en snaps for meget og hvis vedkommen- de da oppførte seg mindre høvelig ved ankomsten til kasernen, måtte han sitte natten over i kakebua. Det var flere kantiner i leiren og de ble flittig besøkt etter dagens tjeneste og så lenge det fantes noen slanter igjen av soldatlønna som var for en menig 8 mark pr. 10 dager og 10 mark for en underoffiser. I kantinene var det lyst eller mørkt øl å få kjøpt og av og til kunne vi få kjøpt en "Steinhäger" eller en "Magenbitter", men som sagt, man skulle ikke innta for meget av disse drikkevarene. Kakebua var jo stadig i bruk, men verken Kjell eller jeg kom i den situasjon at vi havnet der.

Jeg har tidligere nevnt at vårt kompani hadde fått tildelt en tysk offiser som rådgiver. Han kom en gang med en uttalelse som gikk ut på at nordmennene nok kunne bli førsteklasses frontsoldater men at de aldri ville kunne bli gode kasernesoldater. Han var nemlig veldig imponert over nordmennenes skyteferdigheter enten det gjalt skyting med gevær, maskingevær, bombekastere eller panservernkanoner og dessuten hadde han latt seg imponere av fremrykking i alle slags terreng, men var langt mindre imponert over orden, presisjon og disiplin når det gjalt oppførsel innenfor kaserneområdet. Jeg skal forsøke å gi et bilde på hva han og tyskere forøvrig mente med en god kasernesoldat. Det var en som til enhver tid stilte med meget blankpussede støvler, patrontasker og stålhjelm, en som kunne marsjere taktfast og alltid holde retningen både forover og til siden, en som behersket hanemarsj til fullkommenhet, en som hilste stramt på overornede, en som foretok alle geværgrep- "på aksel gvær", "ved foten gvær" og "presenter gvær" med presisjon og zack-zack! Dessuten måtte en god kasernesoldat ha en pinlig nøyaktig orden i sine skap og en oppredd seng som kunne stå for en hver kritikk. Slett ikke små fordringer! Denne uttalelsen fra vår rådgivende offiser og forøvrig også fra de andre rådgiverne syntes nordmennene slett ikke godt om og alle ble mer og mer opptatt av å motbevise disse påstandene. Norske offiserer og underoffiserer gikk inn for oppgaven med den aller største entusiasme og da tiden var kommet og den store begivenheten som avleggelse av fane-eden var kommet, var det virkelig en bataljon av førsteklasses kasernesoldater som stilte i snorrette geledder med blankpussede støvler, patrontasker og stålhjelmer og med uniformer som kunne stå for et hvert kritisk blikk. Oppstilling i åpen firkant foregikk med sikker presisjon mens et tysk militør orkester spilte feiende militærmarsjer og så kommer det store øyeblikk da bataljonen får overlevert sin egen fane, en rød sådan med en gylden norsk løve og innskriften VIKEN BATALJON. Jeg mener at fanen var bragt med fra Norge av en av dem som var i Quislings følge, ja for Quisling var selv tilstede ved edsavleggelsen. Det var løytnant Vestad som mottok fanen og som deretter overlot den til meg som på forhånd var tatt ut til å bære den under edsavleggelsen. Med meg i midten og med løytnantene Vestad og Wirum på hver sin side ble så fanen ført fram til en posisjon inne i den åpne firkanten som var dannet av samtlige oppmarsjerte legionærer. Så kom en utvalgt representant fra hvert kompani fram, to stiller seg til høyre foran oss, to til venstre med front mot hverandre og en femte et stykke foran meg og med front mot meg. Så lyder kommandoen: "Stålhjelmer av!" Stålhjelmene kom på plass under venstre arm unntatt hos oss 8 som stod ved fanen. Jeg senker fanen til vannrett stilling mellom de fem utvalgte fra kompaniene. Disse fem legger så venstre hånd på fanen og samtidig med alle de andre oppstilte legionærene heves sine åpne høyre hender og den høytidelige faneeden ble avlagt av et tusenstemmig talekor:

"Ich schwöre beim Gott diesen heiligen Eid dass ich im Kampf gegen den Bolschewismus den obersten Befehlshaber der deutschen Wehrmacht, Adolf Hitler, unbedingten Gehorsam leisten und als tapferer Soldat bereit sein will, jederzeit für diesen Eid mein Leben einzusetzen".

Etter at eden var avlagt mener jeg å huske at vi sang "Ja, vi elsker dette landet og at kompaniene så avmarsjerte til de respektive kaserner for å bli dimittert.

Så fulgte den tradisjonelle middagsmatkøen, og den dagen fikk vi ekstra fin middag - "edskoteletter" kalte vi det og riskrem til dessert. Dette var noe langt annet enn den daglige kosten som forøvrig slett ikke var dårlig. Den besto vanligvis av de forskjellige former for lapskaus, ertesuppe, linsesuppe eller "våt hikje"- noe fiskelignende, og desserten som vi fikk øst opp i kokekarlokket var enten en saftsuppe med bygg-gryn eller "gul guffe"- en slags pudding som de norske kokkene etterhvert lærte seg å tilberede slik at den ble absolutt spiselig.

Dagene slepte seg avgårde. Jeg foresto den daglige morgengymnastikken og fulgte også til legen de som virkelig var syke og de som innbilte seg at de var det. "Potifar" som var en slags hjelpepleier gikk inn til bataljonslegen og meldte fra om at 4. kompani hadde bare en mann idag som var syk. "Er han syk, så gi ham en svart pille, er han meget syk, så gi ham to piller og kast ham ut", var gjerne legens stående replikk. "Potifar" sørget alltid for at døren fra venteværelset inn til legen ble stående åpen så pasienten kunne høre hva legen sa, og det hjalp bestandig å protestere og legen undersøkte alltid om det var noen grunn til sykemelding.

Det lakkot mot julen i 1941 og fra Norge kom det flere jernbanevogner med julegaver både fra pårørende og fra helt ukjente personer. Et eget rom ble tatt i bruk til oppbevaring av pakkene og jeg hadde sammen med en del andre jobben med å sortere ut de adresserte pakkene og deretter sørge for en rettferdig fordeling av de øvrige til de forskjellige troppene.

Pakkene ble delt ut på selve julaften og inneholdt gjerne bøker, votter, sigaretter, sjokolade, toalettsaker o.s.v.

Det var utlyst konkurranse innenfor kompaniet om det finest pyntede rommet og det var utrolig hva de enkelte hadde fått til med de enkle midler som var for hånden. Den nå så berømte treskjereren, Henning Engelsen, var romsjef på det rommet som vant og de som bodde på rommet hans var våpensmeden, fureren og hans medhjelper samt en del av "hestekara". "Hestekara", det var de som måtte stå opp en time tidligere hver morgen for å stille hestene i stallen. Det var alltid like artig å høre når stallmesteren, sersjant Aronsen skulle avmarsjere med folkene sine. Han hadde en ganske eiendommelig måte å kommandere på. "Stallkarer: voff! - Høyre voff! Avdeling-fremad voff!" Jo da, vi hadde faktisk 40 hester i Legionen, og det knytter seg for veldig mange av legionærene, bl.a. min bror Kjell, temmelig ubehagelige minner fra den dagen hestene ble hentet i Celle, en by som lå ca. 4 mil unna. De som tilfeldig ble plukket ut til denne hestetransporten var ikke særlig hestevante. De reiste til Celle med lastebiler, men måtte ri hestene tilbake, og hestene hadde ikke sadel! Guttene kunne omtrent ikke gå på flere dager! "Riderumpe" var diagnosen.

Etter jul ble ryktene mere og mere hardnakket. Nå skulle det endelig bli frottjeneste. Så en vakker dag ble vi lastet inn i jernbaner med alt vi hadde av våpen og utrustning forøvrig og det bar østover. Men hvor langt kom vi? Bare til Stettin! Her ble vi midlertidig forlagt i bygninger som tidligere hadde vært brukt som sinnssykeasyl. "Küchenmühle" het stedet, og det hendte nok at tyske sivilister som vi kom i snakk med den tiden vi var der, kom med ymt om at vi passet godt inn i miljøet på gærneanstalten. Vi måtte jo være spennende gjerne så kunne melde oss frivillig til fronttjeneste! Hvorfor ble vi så oppholdt i Stettin? Vi skulle jo fraktes videre med tog skulle det vise seg, og etter neste togtransport, stoppet vi i Königsberg og da vi ble beordret inn i de store transportflyene for videre transport, fikk vi rede på at flytransporten ikke kunne klareres tidligere og at det i Königsberg ikke var mulig å få forlagt en hel bataljon i tillegg til alle de militære som allerede oppholdt seg der.

Det var nok en underlig følelse for de fleste av oss å komme seg inn i flyene. For den overveiende delen av oss var det nok den aller første flyreise som foresto. Selv hadde jeg en eneste liten flytur over Langesund bak meg. Jeg hadde fått spandert på meg en tur av far til en av mine kamerater med "Allersflyet" som drev reklame for ukebladet Allers engang midt i 30-årene og tok med passasjerer på en 10-minutters flytur over byen. Jeg var jo således nærmest å betrakte som en befaren flypassasjer.

Noen av flyene mellomlandet i Riga, noen kom ikke, eller skulle ikke lenger. Flyet jeg var med i landet på en flyplass i en liten russisk by som het Luga og litt sørvest for Ladogasjøen. Derfra bar det så videre med tog igjen på jernbanespor som var bredere enn det som var vanlig i det øvrige Europa. Da vi omsider stoppet, skjønnte vi at vi nå var kommet ganske nær fronten. Jernbanestasjonen i Krasnoje Selo var sønderskutt og vi hørte artilleriilden ikke så altfor langt borte. Vi ble stilt opp og mersjerte til en mindre landsby, Konstantinovka hvor vi ble forlagt i de små trehusene som var evakuert av sivilbefolkningen. Så måtte vi vente på resten av transporten som etterhvert ankom med tog eller lastebiler. Vi var nå kommet til en av Leningrads forsteder og vi fikk se utbrente sporvogner på flere steder. Leningrad lå bare noen få kilometer unna og mellom byen og stedet hvor vi nå befant oss lå altså de russiske stillingene og også de skyttergravene vi skulle overta. NO VART DET SPANANDE!

Dette var altså i begynnelsen av februar. Det lå massevis av snø og det var virkelig sprengkalt - rundt 30 kuldegrader. Deler av kompaniene, trenet, ble igjen i Konstantinovka da siste etappe fram til skyttergravene skulle gjennomføres. Det gjalt kokker, furerer, våpensmeder og "klesjødene". Av de øvrige skulle de aller fleste gå i stillinger ved Fonskoje Koirovo mens kompanistaben inkludert meg selv slo oss til litt lenger bak, men fremdeles i Konstantinovka. Vi var endelig kommet oss dit hvor vi så lenge hadde ønsket oss.

Vi hadde jo allerede i noen tid gjennom avisen Fritt Folk som vi fikk tilsendt hjemmefra kunnet lese nekrologer over norske frivillige som før oss hadde reist til regiment Nordland og som var satt inn i kampene i Ukraina og i Kaukasus. Noen av disse kjente jeg hjemmefra, men de fleste var ukjente. Det gjorde selvfølgelig et sterkt inntrykk på oss å lese om disse som var falt, og vi var jo klar over at ikke alle av oss kunne regne med å unngå samme skjebne. Allikevel kom det vel som et sjokk på oss da meldingen om at den første nordmannen, såvidt jeg husker en noe eldre sersjant fra 2. kompani, var falt. Siden ble sjokkene stadig mindre etter som det stadig ble bragt tilbake falne nordmenn. Etter en drøy ukes tid kom det beskjed om at en av mine beste venner fra Frognerstrøket, Tor Aasgård i 1. kompani, var falt. Da gjorde det igjen et sterkt inntrykk. Slik vennet man seg så smått om senn til de rådende forhold og aksepterte dem som fakta.

Ganske tidlig hadde Legionen sikret seg et område i en svak bakkehellning i Duderhof som kirkegård for nordmennene. Her ble de begravet etterhvert som det ga anledning til det. Den falne ble sydd inn i en hvit forsvinningsdrakt og idet han ble senket i graven, ble det avfyrt en æresalutt av den uttatte ærestropp etter følgende kommando fra bataljons-sjefen major Quist: "Vi ærer vår falne kamerat - høyt legg an - fyr! Deretter fulgte et noe forenklet begravelsesritual ved feltpresten, kaptein Gelmeyden. Siden ble graven kastet igjen og dødsrunen, et trekors av bjørkestammer med et lite "skråtak" over ble reist og det ble festet en treplate på korset med den falnes tjenestegrad, navn, fødselsdato og dødsdag brent inn. Oppe på korset ble så den falnes stålhjelm plassert. Hvor mange nordmenn som ble begravet her, kan jeg ikke huske, men en bok jeg har, "Legionsminner", inneholder en fullstendig liste over samtlige falne i Legionen, og de aller fleste av disse fikk sin grav her. Jeg låner den gjerne ut.

Etter ca. en måneds innsats og en del frafall av falne og sårede, ble det opprettet et nytt kompani, 5. kompani hvor det ble samlet en del nye legionærer som var kommet hjemmefra + noen hestekarere og ellers slike som kunne gjøre en mere verdifull innsats her enn der de inntil da hadde tjenestegjort. Jeg var en av dem som kom til 5. kompani som lagfører for et maskingevær og geværslag. Min kompanisjef var da en av de tidligere norske fenriker som var kommet hjemmefra, Tor Marstrander og troppsjefen het Hans Georg Holter. Skyttergravene vi overtok lå på toppen av en bakkeskråning og 100- 120 meter nede i skråningen lå de russiske soldaten i sine graver. Etter at vi hadde avløst ved alle stillinger, fant jeg meg mitt losji for den nærmeste tiden, en utgravet bunker som vel kunne være 3 x 4 meter og såpass dyp at man nesten kunne stå oppreist når man hadde krøpet et par meter i en tunnel inn fra skyttergraven og slått til side striesekken som fungerte som inngangsdør. Noe mildere enn ute i graven var det vel, men så varmt at det våte tøyet vi hadde på oss, fikk muligheter til å tørke mellom vaktene var det aldri. Vi, d.v.s. de to bergenserne Wisnes og Wingster-nes, oslo gutten Lindseth, skiens gutten Pedersen og jeg selv var ikke tint opp noen gang og langt mindre tørre. Vi hadde jo en liten ovn, men måtte være veldig forsiktige med å fyre for røyken som nødvendigvis måtte ledes ut gjennom en kanal i bakkant av bunkeren helt oppe under taket av tømmerstokker og jord, kunne røpe bunkerens beliggenhet og den ville bli et fint siktemål for de russiske bombekasterne.

Etter hver vakt, mine vakter besto i å pendle mellom ytterpunktene på kompaniavsnittet for å kontrollere at alt var i orden, var det å komme seg inn, få i seg litt frossent brød ved tranlampen (en tom skokremeske fylt med tran og en tvistdott som veke) før vi kunne klemme oss ned på en ledig plass på jordhylla hvor vi kunne slappe av og noen ganger faktisk sove litt, bre over seg frakken eller et enkelt ullteppe dersom det var et ledig. Alle klærne inklusive støvlene beholdt vi på for at de kunne tine i allefall litt, men våte klær som stivfryses i bortimot 40 kuldegrader (vi hadde faktisk 42) i løpet av en 2-timers vakt, lar seg ikke tine i løpet av 4-timers frivakt.

Om dagen var det som regel forholdsvis stille på begge sider, bare små gevardueller mellom postene. Man så en eller annen bevegelse på den andre siden og slengte avgårde et skudd eller to, men hvis russisk artilleri i 4-5 tiden om ettermiddagen og stalinorglene sluttet seg til konserten, da visste vi at nå pønsket Ivan på noe skummelt. Da kunne vi bare forberede oss på at de om kvelden eller natten ville forsøke seg med et angrep med tanke på å bryte gjennom våre stillinger. Slik begynte da også ettermiddagen den 19. mars. Lett, tyngre og virkelig tungt artilleri (kufferter) satte i gang og allarmen gikk. Jeg sendte melder min med en beskjed til sjefen for nabokompaniet. Han rakk ikke fram dit han skulle fordi bunkeren hvor løytnant Westberg holdt til fikk en virkelig fulltreffert som på et blunk gjorde bunkeren til pinneved og løytnant Westberg, sersjant Carsten Nielsen og min gode venn Rolf Gjerdrum som også var en av dem jeg kjente fra Frognestrøket, ble drept momentant og flere ble lettere eller hardt såret. Melderen min var en av dem som ble truffet av splinter og ble bragt bakover på bære. Og vær sikker. Vi som oppholdt oss 50 meter unna hørte både smellet og lyden av splinter som suste over hodene på oss!

Videre gikk alt etter oppskriften. - Kl. 23 om kvelden kom angrepet. Bølge på bølge stormet russerne fram. "Urreee- urree- urree!"

Våre maskingeværer spilte opp og gjorde sin virkning mens signallysene som ble sendt opp på begge sider skapte en fandenivoldsk og trollesk stemning. Mørke skygger i full fart mot oss! Skyggene ble stadig færre, noen beveget seg ikke mer men ble liggende urørlige der ute i ingenmanns land mens stadig flere skygger begynte å bevege seg i motsatt retning- tilbake til egne stillinger. Bare en eneste russer greide å hoppe ned i våre skyttergraver og han var det raskt gjort å uskadeliggjøre. Hendene hans gikk raskt i været, maskinpistolen ble kastet på bakken. Han hadde

nok ventet seg hjelp av flere kamerater, og alene som han ble, fant han fort ut det bare var en mulighet - overgivelse og dermed hadde vi tatt en fange. Angrepet avtok etterhvert i styrke og etter ca ½ time var alt igjen stille. Legionen hadde igjen slått tilbake et angrep og et forsøk på gjennombrudd.

Dette har jeg skrevet for å ha gitt et eksempel på hvordan en natt kunne arte seg ved fronten og jeg skal spare deg som leser dette for gjentakelser. Slikt forekom temmelig ofte, men selvfølgelig ikke hver dag, og akkurat dette avsnittet hvor vi lå, var nok særlig utsatt. Angrepet jeg her har beskrevet var nok ment som en hevn for at løytnant Marstrander kvelden før hadde hatt med seg et par mann på besøk i de russiske stillingen og hadde sprengt et par bunker og maskingeværstillinger. Russerne innså vel ganske snart at her nyttet det ikke å prøve seg og forsøkene ble stadig sjeldnere og ble til slutt oppgitt. Det var jo slik - det forsto vi alle, at i den stillingskrigen vi befant oss hadde vi aldri noen planer om å komme oss videre og inn i Leningrad. Alle planer om erobring av byen var nok allerede skrinlagt hos den øverste hærledelsen. Skulle frontlinjene flyttes, var det russerne som måtte kaste oss tilbake.

Jeg ble etter 3- 4 uker kalt tilbake til staben i 4. kompani i Konstantnowska samtidig med at hele legionen skulle overta nytt frontavsnitt ved Uritzsk. Mine besøk ute i skyttergravene begrenset seg dermed stort sett til hver tiende dag for å utbetale soldatenes soldpenger. Ja, for vi fikk jo betaling for jobben, en menig fikk nå 8 mark hver tiende dag, en sersjant fikk sine 10 mark og videre stigende 2 mark pr. tjenestegrad. Siden lønnen ble utbetalt i rubler og ingenting var å få kjøpt, ble disse pengene sett på som nærmest verdiløse og mange rubelsedler ble nok rullet sammen og brukt til å tenne en sigarett med når vi fra tid til annen kunne slappe av med en oppspart vodka dram og en omgang poker. Alt var altså bare idyll!

På det nye frontavsnittet ble det stadig sendt ut oppklaringspatruljer for å finne ut nærmere om områdene i ingenmannsland slik at man ved en passende anledning kunne ta seg en tur over i de russiske skyttergravene. Karer fra 4. kompani var svært ofte ute i slike oppdrag. Etter at en rekke slike patruljer var gjennomført, var det at vår kompanisjef, kaptein Ragnar Berg fra Horten begynte å planlegge en støttropp over til de russiske linjene for å rulle opp deres skyttergraver, tilintetgjøre noen for oss meget ubehagelige mitraljøs- og bombekasterstillinger og eventuelt ta med seg tilbake noen fanger som kunne pumpes for opplysninger. En rekke av de aller beste menige og underoffiserer samt en løytnant fra 4. kompani ble tatt ut eller meldte seg frivillig til dette oppdraget. Jeg husker, det må ha vært da jeg var ute i gravene i et eller annet oppdrag, at jeg så kaptein Berg stå bakom den store sønderskutte murbygningen omgitt av dem som skulle være med ham og gjennomgikk alle planene med dem. Det er jo alltid slik i en krig at alle angrep må planlegges nøye og planene må være godkjent på langt høyere hold. Angrep fra fienden må derimot tas på sparket når de kommer. Således var også denne støttroppen planlagt og jeg har i mitt eie kopier av planene og også en rapport fra den krigskorrespondenten som selv deltok i operasjonen. Dessuten foreligger en rapport til inf.reg. nr. 409 fra legionens sjef etter at operasjonen er utført. Denne støttroppen har siden stått som det aller mørkeste kapittel i legionens historie og jeg vil derfor gjengi disse planene, beretningen og rapporten i sin helhet, den første og den siste i norsk oversettelse og den midterste i Bjarne Sems norske versjon.

Beretningen fra krigskorrespondenten og rapporten som ble sendt regimentet etter at støttroppen var gjennomført inneholder mange sterke scener og folk med svake nerver får hermed et varsel om å hoppe over noen sider i mine skriverier.

M E L D I N G O M P L A N E R F O R S T Ø T T R O P P .

Den Norske Legion.

Btl. kommandoplass, den 12.4.1942

1. Fienden. (Mål -se skisse)

Fra våre egne til de fiendtlige skyttergraver går den såkalte overløpergraven. Avstanden mellom egne og fiendens linjer utgjør omtrent 100 meter. I forlengelsen av overløpergraven litt til høyre, ligger en fiendtlig bunker. Langs de fiendtlige skyttergraver mot nord, ligger 2 store bunkere. Videre nordover befinner det seg skytterstillinger og nok en bunker. Fra de fiendtlige linjer går løpegraver bakover.

2. Oppdrag:

En støttropp fra 4. kompani, kaptein Berg, forsterket med pionerer, går gjennom overløpergraven fram mot de fiendtlige stillinger. Der ødelegger de de 3 fiendtlige bunkere, tar fanger og erobrer fiendtlige våpen.

Støttroppens 3 grupper følger veien som er angitt på skissen, går tilbake i den fiendtlige graven og videre gjennom overløpergraven tilbake i egne stillinger.

3. Tenkt forløp:

A. Sammensetning og formasjon.

Støttroppens nøyaktige sammensetning og formasjon blir forelagt av støttroppens fører og legionskommandøren.

B. Bevåpning og utrustning.

Se punkt A.

C. Tid:

Natten mellom 15. og 16. april

Støttroppen forlater egne stillinger kl 0130.

Tidsbehov: For framrykkingen til de fiendtlige stillinger ca- 20 min.

For utførelse av selve oppdraget ca. 5 min.

For tilbaketrekningen ca 10 min.

D. Felles orientering til støttroppens deltakere om oppdrag og gjennomføring:

- a) Orientering om terrenget fra stillingene og fra observasjonspost.
- b) Støttroppsførerens og gruppeførernes personlige lendeorientering.
- c) Drillmessig undervisning med hver enkelt støttropptaker om deres oppgaver og plikter.
- d) Innskyting av tunge våpen mot bestemte mål.
- e) Anvisning til kompaniene om hvordan de skal forholde seg før, under og etter støttropp-oppgaget.
(Det samme gjelder naboavsnittene)

f) Sikkerhetskontroll av sambandstjenesten.

E. Understøttelse fra tunge våpen.

- a) Lett artilleri. Oppdrag: På kommando å legge sperreild i de fiendtlige hovedstillinger.
- b) Tunge og lette bombekastere. Oppdrag: På kommando uløse en sperreild for å avskjære et eventuelt fiendtlig motstøt.
De tunge maskingeværene skyter seg inn mot de kjente fiendtlige mitraljøsestillinger.
Det lette artilleri, de tunge bombekastere og de tunge maskingeværene skyter seg i løpet av 3 dager uten å virke påfallende, inn mot sine sperreildområder.

F. Ildgivning fra tyngre våpen blir bare utløst ved legionskommandørens ordre. Lederen av støttroppen kan ved en rekke grønne signallys også forlange sperreild lagt.

G. På røde lyssignaler fra egne stillinger, trekker støttroppen seg øyeblikkelig tilbake. Støttroppslederen kan, dersom han finner det nødvendig, avbryte foretagendet ved oppskyting av 2 plystrepatroner. Etter avslutning av oppdraget blir likeledes 2 plystrepatroner avfyrt.

H. Gjennomføring av det egentlige støttroppoppdraget.

Støttroppslederen utarbeider nøyaktige planer for gjennomføringen og forelegger planene for legionskommandøren.

Alminnelige bestemmelser:

- a) Ingen må la seg ta til fange.
- b) Støttroppleder og gruppeførere er ansvarlige for at alle mann kommer tilbake, levende eller døde.
- c) Soldbok, gjenkjenningsmerke og samtlige ppirer forblir ved kompaniene og avleveres før oppdraget starter.

Den norske Legion

Bat.hovedkvarter, den 12.4.1942

P l a n f o r s t ø t t r o p p e n d e n 16. a p r i l 1942.

Punkt 1.

Sammensetning av troppen:

Deltakere:	Kaptein Berg	Komp	4
	Løytnant Vestad	"	4
	Fenrik Ljungberg	"	4
	Sersjant Weymarn	"	3
	" Jøntvedt	"	4
	" Rømesmo	"	4
	" Tronrud	"	4
	" Ludwigsen	"	4
	Korp. Simonsen	"	4
	" Kristiansen	"	4
	" Bay	"	4
	Menig Kristensen	"	3
	" Kullgren	"	3
	" Alme	"	4
	" Isaksen	"	4
	" Schönheyder	"	4
	" Staksrud	"	4
	" Fuhre	"	4
	" Kastmann	"	4
	" Shaksby	"	4
	" Eriksen	"	4
	" Lexau	"	4
	" Lindbom	"	4
	" Løvold	"	4
	" Sem	Kr. korr.	

Tilsammen 25 mann.

Punkt 2.

Gjennomføring av støttroppen:

Støttroppen går i 3 grupper mot punktene A, B og C (se skisse)

Fører for gruppe A: Løytnant Vestad

" " " B: Kaptein Berg

" " " C: Fenrik Ljungberg

Oppdrag:

Løytnant Vestad går med sin gruppe ut fra lytteposten, gjennom stedet hvor piggetrårdsperringen er blitt skutt vekk og til punkt B hvorfra de går ned i den fiendlige graven -for herfra å gå til høyre (mot syd) for å nedkjempe postene her. De eventuelle våpen som måtte befinne seg der må bli tatt med. 2 mann blir sendt ca. 20 meter til venstre fra innbruddstedet og sikrer derfra mot en framrykking fra nord. Bunkeren som etter all sannsynlighet befinner seg like bak skytestillingene tilintetgjøres. Gruppen går på signal -2 plystrepatroner- sydover i den russiske graven og videre i overløpergraven tilbake til egne stillinger. Løytnanten går som siste mann.

Jeg, kaptein Berg går med min gruppe mot punkt B. fra utgangspunkt lytteposten. Tidspunkt: Straks etter løytnant Vestad. Går fram til utgangsstilling omtrent midt mellom lytteposten og punkt B. Når løytnant Vestad har nådd punkt A., går jeg med en del av min gruppe på høyre side av punkt B. og derfra i den russiske graven. Sersjant Tronrud med den andre del av gruppen løper samtidig på venstre side av punkt B. og derfra i graven. Min gruppes oppgave er å ta fanger ved den høyre bunkeren. Sersjant Tronrud med sin gruppe sprenger først den venstre bunker og deretter den høyre. Når oppdraget er utført, samme vei som løytnant Vestad tilbake. Jeg går som sistemann på avsnittet i overløpergraven. Sersjant Tronrud har ansvaret for at eventuelle fanger blir tatt med tilbake.

Fenrik Ljungberg går gjennom overløpergraven fram til punkt C. Fra dette punkt sendes 2 menn omtrent 20 meter mot syd for derfra å demme opp for russisk framgang fra syd. 1 mann blir sendt til den forlatte bunkeren og sikrer herfra i retning landtungen. Fenrik Ljungberg med resten av sine menn, sprenger bunkeren som befinner seg like til venstre for punkt C. Når dette oppdrag er utført, blir de som har deltatt i sprengningen sendt inn i overløpergraven som veivisere. Pesten blir stående som sikring inntil nærmere ordre fra meg.

Punkt 3: Særordre til hver enkelt mann.

Løytnant Vestad. Bevæpning: Pistol, maskinpistol, 8 egg- og 2 skafthåndgranater.

Sersjant Rømesmo: Bevæpning: Maskinpistol, 8 egg- og 2 skafthåndgranater i brødposen. Oppdrag: Å sikre mot overfall fra venstre (nord). Hopper straks etter løytnant Vestad i graven, går så ca. 20 meter mot venstre og blir stående der til 2 plystrepatroner blir avfyrt. Går deretter sydover i graven og tilbake gjennom overløpergraven

Menig Fuhre. Bevæpning: 8 egg- og 2 skafthåndgranater i brødposen. ma. pist. Oppdrag: Å følge sersjant Rømesmo. Oppdrag forøvrig som for sersjant Rømesmo.

Sersjant Jøntvedt. Bevæpning: 8 egg- og 2 skafthåndgranater i brødposen. I tillegg i samme pose en sprengladning på 3 kg. Oppdrag: Går, så snart han er kommet ned i graven til høyre og sprenger bunkeren evtl 2 bunkere som befinner seg der. Går deretter sydover i den russiske graven, hjelper til med å ta hånd om fiendtlig våpen som måtte være tatt og bringer disse med seg tilbake gjennom overløpergraven.

Menig Schønheyder. Bevæpning: Pistol, 4 skafthåndgranater og 2 sprengladninger hver på 3 kg. i brødposen. Oppdrag: Sprenger bunkere sammen med sersjant Jøntvedt. Ellers som sersjant Jøntvedt.

Løytnant Vestad. Bevæpning: Pistol, maskinpistol, 8 egg- og 2 skafthåndgranater i brødposen. Oppdrag: Støter, etter å ha kommet ned i graven mot høyre (mot syd), bekjemper evtl. fiendtlig motstand og sørger for at de fiendtlige våpen blir medbragt. Ved signal, 2 plystrepatroner går han i nordlig retning til sikringen og med denne sydover.

Menig Staksrud. Bevæpning: Pistol, 4 skafthåndgranater og 8 egg- og 2 skafthåndgranater samt en 3 kilos sprengladning i brødposen. Oppdrag: Følger straks etter løytnant Vestad og nedkjemper eventuell fiendtlig motstand med håndgranater. Følger ellers ordrer fra løytnant Vestad.

Menig Alme. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. Oppdrag: Følger løytnant Vestad og følger eller ordre fra ham.

Menig Isaksen. Bevæpning: 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. Oppdrag: Sikrer mot eventuell fiendtlig framstøt i eventuelle tverr-graver. Ellers under kommando av løytnant Vestad.

Sersjant Ludwigsen. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. Oppdrag: Når han har nådd den russiske graven, går han ca. 20 meter til høyre (mot syd), sikrer mot framstøt fra syd og blir stående til ordre om tilbaketrekning

Menig Lexau. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 haåndgranater i brødposen. Oppdrag: Følger sersjant Ludwigsen og har ellers samme oppdrag som ham.

Fenrik Ljungberg. Bevæpning: Pistol, 4 skafthåndgranater og 2 sprengladninger er hver på 3 kg. i brødposen. Oppdrag: Når han er kommet fram til den russiske graven, går han straks mot venstre (mot nord) og sprenger den første bunkeren. Når sprengningsoppdraget er utført, blir de øvrige som har deltatt i sprengningen sendt tilbake gjennom overløpergraven hvor de anbringes som poster og veivisere. Selv venter fenrik Ljungberg ved enden av overløpergraven til kaptein Berg kommer. Siden etter ordre fra kaptein Berg.

Korporal Løvold. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater samt 1 sprengladning på 3 kg. i brødposen. Oppdrag: Følger fenrik Ljungberg og hjelper til med sprengningen. Deretter etter ordre fra fenrik Ljungberg

Korporal Kristiansen, Normann. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. Oppdrag: Følger fenrik Ljungberg og sikrer mot eventuelle framstøt fra tverrgravene. Ellers etter ordre fra fenrik Ljungberg.

Menig Lindbom. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. Oppdrag: Går opp på en forlatt bunker og sikrer i østlig retning landtungen og framstøt i graven mot den forlatte bunkeren. Går tilbake etter ordre fra fenrik Ljungberg.

Sersjant von Weymarn. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. 1 lyspistol med ammunisjon, 5 plystrepatroner, 5 grønne lyspatroner. Oppdrag: Følger kaptein Berg for å ta eventuelle fanger ved den høyre (sydlige) store bunkeren. Fungerer i dette tilfelle som tolk. Ellers etter ordre fra kaptein Berg.

Korporal Simonsen. Bevæpning: Maskinpistol. 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. Oppdrag: Sikrer den midtre gruppen mot fiendtlige framstøt fra tverrgravene. Sørger for tilbakeføring av eventuelle fanger. Ellers etter ordre fra kaptein Berg.

Menig Eriksen. Bevæpning: Pistol, 4 skaft- og 8 egghåndgranater samt 1 sprengladning på 6 kg. i brødposen. Oppdrag: Åpner sammen med kaptein Berg den høyre, store bunkeren for å ta med eventuelle sårede russere som fanger. Ellers etter ordre fra kaptein Berg.

Menig Kullgren. Bevæpning: Maskinpistol. 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødposen. 1 sprengladning på 3 kg. også i brødposen. Oppdrag: Sikrer den midterste gruppen mot framstøt fra landtungen. Fører eventuelle fanger tilbake. Ellers etter nærmere ordre.

Sersjant Tronrud. Bevæpning: Maskinpistol. 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødpøsen. Oppdrag: Fører den venstre del av kaptein Bergs gruppe som foruten Tronrud består av følgende legionærer: Menig Kristiansen (pioner), korporal Bay, menig Shaksby og menig Kastmann. Går på venstre side av begge de store bunkerene mot nord og sprenger den første bunkeren på høyre hånd. Etter at denne bunkeren er sprengt, videre i sydlig retning til neste bunker og sprenger den. Avdelingen går deretter tilbake gjennom overløpergraven på signal 2 plystrepatroner eller etter ordre fra kaptein Berg.

Menig Kristensen. Bevæpning: Pistol, 4 skaft- og 8 egghåndgranater i brødpøsen. 2 sprengladninger også i brødpøsen. Oppdrag: Sprenger begge de store bunkerene.

Korporal Bay. Bevæpning: Maskinpistol, 2 skaft- og 8 egghåndgranater i brødpøsen. Oppdrag: Bay går etter at han er kommet ned i graven, ca. 20 m. mot venstre og sikrer den midterste gruppen mot eventuelle framstøt fra nord. På signal, 2 plystrepatroner, går han i sydlig retning tilbake gjennom overløpergraven.

Menig Shaksby. Bevæpning: Pistol. 4 skaft- og 8 egghåndgranater og 1 sprengladning på 6 kg. i brødpøsen. Oppdrag: Hjelper Kristensen med sprengningen. Ellers samme oppdrag som Kristensen.

Menig Kastmann. Bevæpning: Pistol. 4 skaft- og 8 egghåndgranater og 1 sprengladning på 3 kg. i brødpøsen. Oppdrag: Går med sersjant Tronrud og sørger for at døren til bunkeren blir sprengt. Ellers etter ordre fra sersjant Tronrud.

Menig Sem. (krigskorresp.) Bevæpning: Pistol. 4 skaft- og 8 egghåndgranater i brødpøsen. Oppdrag: Følger kaptein Berg. Hjelper til med tilbaketransport av fanger. Ellers etter ordre fra kaptein Berg.

Ordre til samtlige.

Alle møter kl. 22 ved kaptein Bergs kommandoplass.

Mot kvittering fra sersjant Kavli leveres gjenkjenningsmerke, soldbok og private papirer.

Antrekk: Marsjstøvler, skibukser, grønn frakk, stålhjelm. Stålhjelmen skal være innsmurt med søle.

Utstyr som kan forårsake bråk, må fastgjøres slik at bevelser ikke røpes.

Hver mann utfører sitt oppdrag raskest mulig.

Ingen må blande seg inn i en annens oppdrag.

Eventuelle sårede eller falne bringes av nærmeste kamerat med tilbake.

En hver må sørge for at hans oppdrag blir utført snarest mulig.

Unødvendig snakk må ikke forekomme.

Bare de forskjellige førere for de forskjellige oppdrag kan gi ordrer.

På signal 2 plystrepatroner går alle som ikke har noen særordre tilbake til egne stillinger gjennom overløpergraven.

Feltropet er: "For Quisling"

Kjenningsord for natten 15.-16. 4 : "Braunschweig"

(Sign.) R. Berg

Kaptein og kompanisjef.

Her følger så en nøktern beretning om hendelsesforløpet skrevet av krigskorrespondenten Bjarne Sem som selv deltok i støttroppen.

Støttroppen om natten 16.april 1942.

Ledelse: Kaptein Berg.

Vi sto samlet i våre egne skyttergraver ved utgangen av overløpergraven klokken halv to om natten. Vi ventet på kaptein Berg som kom sammen med majoren litt over halv to. I en fart ble lagene ordnet og vi gikk hurtig gjennom overløpergraven. Snart steg vi ut av den og gikk godt dekket av en dalskråning framover mot de fiendtlige linjer. Det gikk som vanlig opp noen lyskuler over feltet, og vi måtte søke dekning et par ganger. Her skilte så høyre fløy lag og gikk under føring av fenrik Ljungberg ut til høyre. Midtre og venstre gruppe fortsatte rett fram, over en vei som gikk midt mellom våre og de russiske linjene. Vel kommet over, dreiet vi skarpt av mot nord og fulgte veigrøften som løp langs de russiske linjene i en avstand av vel 40-50 meter. Grøften ydet god dekning, men frammarsjen gikk for fort og alle bakenfor midten hadde vanskeligheter med å følge etter. Det var et hull i piggrådsperringen like ved en stor furu ca 50 m. framme ved grøften. Løytnant Vestad gikk inn gjennom dette og tok av til venstre fram mot en russisk maskingeværpost. Etter løytnantens utsagn skulle midtgruppen stoppe her og vente til de merket at hans gruppe var kommet i aksjon. Så skulle kaptein Berg rykke fram. Imidlertid ble vi på dette tidspunkt uten tvil oppdaget fra de russiske linjene. Løtnant Vestads gruppe er uten tvil kommet helt usett gjennom piggråden, men midtgruppen er blitt oppdaget mens vi ennå befant oss i grøften. Det ble sendt opp flere lyspatroner, og et lett maskingevær mellom de to bunkersene vi skulle ta oss av, ble meget sjenerende. Fra dette øyeblikk av ser det ut til at kaptein Berg har rykket fram idet han tar skarpt av til høyre og trekker gruppen etter seg slik at alle mann blir liggende på linje mot bunkersene. Dette skjedde imidlertid på et så tidlig tidspunkt at de bakerste folkene i midtgruppen ikke hadde rukket å ta igjen den åpningen som den hurtige framrykkingen hadde ført til. Tre mann ble således liggende bak den store furua som sto ved piggråden fordi de ble hardt presset av det lette maskingeværet. Lyskulene begynte nå å bli meget sjenerende. Samtidig hører vi også flere eksplosjoner av håndgranater i selve graven ved de to bunkerne men maskingeværet fortsetter sin virksomhet uanfektet. Akkurat i dette øyeblikk må det være at kaptein Berg er falt. Etterhvert samles hele gruppen mellom to store trestammer som lå i V-form fram mot den russiske graven. En mann kunne fortelle at det var en som allerede var falt, men ingen visste hvem. En mann var såret og Tronrud som hadde overtatt kommandoen, lente seg mot en trestamme og sa noe om at "En eller annen fikk gjøre noe, for han hadde fått en trøkk i hue så han visste hverken ut eller inn". Dette skyldtes antagelig en mineeksplosjon som han var kommet for nær. Det må her innskytes at Tronrud fulgte tett etter kaptein Berg, mens han iflg. planen skulle vente på sitt lag og gå til venstre mens kaptein Berg gikk til høyre. Det er mulig at dette er skjedd etter ordre fra kapteinen p.g.a. den forandrede situasjon som var oppstått i og med at vi ble oppdaget. Like forut for denne episoden hvor Tronrud satte seg opp mot treet, var det gått opp en plystrepatron, sannsynligvis fra de russiske linjene. Imidlertid ser det ut til at flere har latt seg villedes av denne, og i overensstemmelse med instruksjonen, ble det gitt ordre om tilbaketrekning. Det var riktig nok to plystrepatroner som skulle være tegnet på tilbaketrekning, men antakelig har noen her ment at kapteinen bare fikk tid til å skyte av den ene. Vi trakk oss så tilbake i forskjellige retninger idet den sårede ble trukket med.

Under dette hører vi en voldsom eksplosjon fra den venstre fiendtlige bunkeren og blir fullstendig i villrede om hva som egentlig foregikk. Tilbaketrekningen var imidlertid et faktum, og det er under dette at de fleste går på miner og blir såret.

Mens alt dette foregår er venstre fløy under løytnant Vestad rykket fram mot sine oppgitte mål. De stopper et øyeblikk ved en furu som de ikke kjenner igjen. De hadde nemlig en furu som hjørnestein i sin marsjrute. De fortsetter imidlertid fram langs linjene og finner til slutt den furua de skulle forandre marsjruten ved. Mens dette forgår, hører de eksplosjoner fra håndgranater på det midtre avsnittet og det forbauser og engster dem fordi dette ikke gikk etter planen. Selv hopper de imidlertid etter ned i gravene og gjør rent bord, sprenger sine bunkere og fullfører sine oppgaver mens Rømesmo og Fure sikrer utover mot venstre. Alme blir skadet i foten av en håndgranat og blir hjulpet bakover. Løytnant Vestad går sammen med Jøntvedt, Schönheyder og Isaksen gjennom gravene over til høyre for å støtte kaptein Berg. De kommer fram men finner ingen i graven, sprenger den ene bunkeren i venstre og går ut av graven ved den venstre bunkeren for å lete etter kapteinen. Imidlertid har Jøntvedt fått begge ben slått av ved håndgranater eller også ved selve eksplosjonen i bunkeren. Løytnant Vestad traff Kastmann like nedenfor bunkeren og spurte ham etter kapteinen. Kastmann pekte da i retningen hvor kapteinen måtte ligge og sa at han ikke hadde sett ham siden vi gikk ut av våre egne graver. Løytnanten fortsatte videre til høyre og fant Tronrud som da var gått framover til kapteinen igjen etter at alle hadde begynt å trekke seg tilbake. Da Tronrud ble funnet, lå han helt stille og på spørsmål om han var såret, kunne han bare nikke. Da løytnanten spurte ham om hvor han hadde vondt, svarte han at det gjorde vondt overalt. Han var helt løs i armer og ben da løytnanten kjente på ham. På spørsmål om hvor kapteinen var, viste han videre mot høyre. Like ved fant da også løytnanten kaptein Berg. Han lå med ansiktet mot jorden. Det viste seg at han var blitt truffet alvorlig i brystet, høyst sannsynlig av splinter enten framminer eller håndgranater. Likeledes virket det som om ansiktet var slått inn uten at det dog hadde mistet noe av sin form. Fra dette øyeblikk er tilbaketrekningen fullstendig over hele linjen.

På høyre fløy hadde Ljungberg gått fram, klippet piggråden, stormet graven og sprengt den bunkere de hadde fått utpekt. Like etter sprengte Ljungberg en bunker helt alene. De hadde en del kamp i graven og sersjant Ludwigsen skjød bl.a. ned en russer som ville skyte Ljungberg bakfra. Det var mange stikkgraver ut fra hovedgraven og bakover, og russerne forsvant gjennom disse for så å dukke opp på en annen kant. Løvold ble såret og to mann fikk ordre om å hjelpe ham bakover. Det greide seg ikke med de to og Ljungberg ba Ludwigsen ta i med dem mens han selv dekket tilbaketog. Han overtok alle håndgranatene fra Ludwigsen da. Like oppe på gravkanten gikk imidlertid Normann Kristiansen på en mine, og Ludwigsen ville overta beringen av Løvold selv. Han hadde fått Løvold opp på ryggen og tatt ett skritt da han selv gikk på en mine og fikk foten ødelagt. Han måtte da sørge for seg selv og krabbet på egne krefter tilbake.

I Ljunbergs gruppe befant seg også menig Lindbom. I det han var kommet seg inn i russergraven, gikk han slik hans instruks var, straks opp på en forlatt bunker for å sikre mot høyre. Han kastet håndgranater bak og på begge sider av bunkeren og tok stilling med sin maskinpistol. Han hørte to kraftige eksplosjoner av bunkerne som fløy i luften. Litt etter kom Ljungberg opp til ham. De skulle egentlig vente på de to andre gruppene som skulle komme tilbak til dem før tilbaketuren til egne linjer. Da gikk det opp en lyskule og de gikk i dekning, men Ljungberg kom med ryggen mot russerne og ble truffet av M-G-kuler i ryggen. Lindbom ville krabbe hort til ham, og var akkurat framme da Ljungberg sa: "Jeg er ferdig, Lindbom" I det samme eksploderte en mine som ødela det ene benet til Lindbom som da måtte krabbe tilbake. Han krabbet utover mot venstre for å komme klar av ilden som lå over midtfeltet. Framme ved egen piggråd samlet han seg og gjorde et kraftig sprang over piggrådsperringen og falt ned helt klar av den. Litt etter var han framme og i sikkerhet. Han hadde holdt retningen

Det følgende er en mer følelsebetont skildring av den samme krigskorrespondent Bjarne Sem skrevet litt senere:

"F O R Q U I S L I N G ."
=====

Det feltropet kaptein Berg ga oss den natten vi dro ut, kom i de nærmeste timene til å få en annen betydning enn den opprinnelige, nemlig den å tjene som et kjenningssignal. Ropet i seg selv hadde en fin psykologisk virkning da det ble gjentatt fra alle kanter ute i Ingenmannsland. Hver gang vi hørte det, var det som om det gikk et elektrisk støt gjennom oss, og det ansporet for hver gang alle mann til å gjøre sitt ytterste. De usårede fikk gjennom det en oppfordring til fornyet innsats, og de sårede fikk nye krefter.

Den høyeste og dypeste betydning fikk dette feltropet gjennom sersjant Ole Rømesmo, som ga det akkurat det uttrykket vi alle følte det hadde, da han ble båret døende inn i graven hos oss. Han merket at han var kommet i sikkerhet blant kamerater igjen, og da løftet han hodet og sa: "ALT FOR QUISLING", - Så døde han. (Sanitetssersjant Rygvold).

Akkurat denne betydning var det alle mann la i ordet, og korporal Hermann Bay mente det samme der han ble båret bakover av tre mann. Han hadde fått kneet knust av en mine og leggen hang helt løst i knehasene. Han hang om halsen på to mann mens tredjemann bar benene hans oppe for å lindre noe av smertene. Tross smertene og tross vissheten om at han ville miste benet og bli krøpling, løftet han allikevel hodet og ropte gang på gang: "FOR QUISLING". Men det tonelaget han hadde da han ropte ut over ingenmannsland, gjorde feltropet til en trosbekjennelse som var blitt et felleseie for alle mann der ute.

Løytnant Vestad slo seg gjennom de russiske gravene fram mot midtgruppen under kaptein Berg. Han sprengte den ene bunkeren som midtgruppen skulle ha tatt og gikk ut av graven sammen med de tre som hadde fulgt ham hele tiden, Jøntvedt, Schönheyder og Isaksen. - Jøntvedt fikk da slått av begge benene - og alene gikk løytnant Vestad tvers over feltet foran det russiske maskingeværet, fant sersjant Tronrud som ennå levde, og litt senere kaptein Berg som var død. Så gikk han samme vei tilbake og løp bakover for å hente hjelp. Da dette var gjort dro han opp til Jøntvedt igjen for å hjelpe ham, men ble selv såret av en mine.

Menig Isaksen ble igjen ble igjen hos Jøntvedt sammen med Fure. Isaksen hadde brakt med seg en fange som Fure skjøt da de ikke kunne få ham med seg lenger. De trakk sammen den sårede Jøntvedt med seg, kom opp i et tett minebelte og Fure ble såret. I dette øyeblikk var det at løytnant Vestad kom tilbake - og ble såret. Isaksen bar da Fure tilbake. Løytnante ble senere funnet av en av hjelpemannskapene, sersjant Reidar Holst, som bar ham tilbake og ble selv såret.

Korporal Simonsen bar inn Alme som var blitt såret under operasjonen i graven på venstre avsnitt.

Menig Vifstad (hjelpemannskap) gikk tre ganger ut for å hente sårede. Hver gang bar han alene en mann inn. Da han gikk tilbake andre gangen, så han en såret ligge like ved og han gikk da ut for å hente denne. Det var korporal Normann Kristiansen. Idet Vifstad løfter ham opp, eksploderte en mine og kaster ham over ende. Idet han så reiser seg igjen, eksploderer to miner, en ved hvert ben og river føttene av. Da han litt etter kom til seg selv igjen, krabbet han alene tilbake til egne linjer, men først tok han med tre maskinpistoler som han hadde om halsen da han ble brakt inn. Tross smertene var han i utmerket humør, og han ville ikke ta imot en tilbudt sigarett fordi det ikke var en "Blue Master". Ellers var han lei for at han var blitt tatt av en lumsk mine og ikke i ærlig kamp.

Stabssersjant Marstrand var to ganger ute ved den russiske piggtrådsperringen og hentet sårede. Han var i hjelpemannskapene.

Korporal Bay - om ham må det videre tilføyes at han så Tronrud bli såret og gikk fram for å hjelpe ham. Han bar ham et stykke bakover, men fikk kneet knust av en mine og måtte selv hjelpes. Han hadde sett kaptein Berg ligge ved siden av Tronrud. Typisk nok sa han, da han ble transportert bakover at han var lei for at krigen var slutt for hans vedkommende.

Sersjant Holst hadde fått tærne slått av av en mine, og vel tilbake i egne stillinger nektet han å ta imot legehjelp før kameratene hans var blitt hjulpet. De trengte det bedre, mente han.

Korporal Normann Kristiansens siste ord var: "slik endte legionær Normann Kristiansen sin bane.

Menig Erik Eriksen søkte seg fram over feltet og fant Bay som han trakk med seg - for det meste liggende på marken p.g.a. sperreilden. Han kom omtrent ned til den russiske piggtråden da han ble hjulpet av Simonsen som tok et tak sammen med ham og hjalp til med å bære den tunge Bay bakover.

Menig Sem støtte først på en mann som var såret i foten og som med noe hell hadde maktet å ta seg et stykke bakover. Han trakk denne inn i overløpergraven. Der traff han hjelpemannskaper under føring av Christensen fra 3. kompani. Christensen overtok den sårede og trakk ham tilbake gjennom graven. Sem fortsatte ut i ingenmannsland igjen og viste hjelpemannskapene vei. Underveis ble han anropt av Eriksen og Simonsen om hjelp da de ikke maktet å få med seg Bay lenger, og Sem tok fatt sammen med dem, mens hjelpemannskapene forøvrig tok fatt i de nærmestliggende med en gang.

Bjarne Sem
Krigskorrespondent

Som en slutt på kapittelet om støttroppen, gjengir jeg her en avskrift av 4. kompanis dagbok.

- 15.4. Forberedelser til støttropp 16.4.
 Ordregiving kl. 10.00 - plan og skisse oversendt bataljonen.
 Bombekasterne skyter inn nye sperreområder.
 Kl. 22.00 samles støttroppdeltakerne i kommandoplassen til siste orientering ved de 3 gruppesjefene kaptein Berg, løytnant Vestad og fenrik Ljungberg.
- 16.4.
- 0035 Støttroppen begir seg til sitt utgangspunkt.
- 0130 Støttroppen går ut fra overløpergraven. Kaptein Berg går som første mann.
- 0140 Kraftige eksplosjoner høres i retning av de russiske graver
- 0145 Plystrepatroner og grønn lyspatron oppsendes ca. 250 meter utenfor overløpergraven.
- 0147 Grønt lyssignal fra samme plass.
- 0150 Menig Lexau kommer til Russergraven og ber om hjelp til sårede-transport. (høyre gruppe, fenrik Ljungberg.)
- 0152 Sersjant Ludwigsen tilbake. Høyre fot avslitt.
- 0153 Fiendtlig bombekaster beskytter støttroppens utgangspunkt.
- 0215 Sanitetssersjant Rygvold ber om sanitetsassistanse fra kp.1 og 3.
- 0220 Major Quist kommer til kompaniets kommandoplass.
 Sersjant Kavli ved kompanistaben rykker fram til graven for assistanse ved såredetransport.
- 0345 Sersjant Rygvold forbinder den siste av de sårede (sersjant Holst) Han blir bragt til bat. forbindingsplass.
- 0430 Stillhet fra ingenmannsland.
- 0536 Melding til major Quist om kompaniets tap ved støttroppen.
 Kp. 4 deltok i støttroppen med 21 mann.
 6 kommer hele tilbak.
 1 falt (sersjant Rømesmo)
 6 savnet: (Kaptein Berg, fenrik Ljungberg, sersjant Jøntvedt, sersjant Tronrud, korporal Kristiansen, korporal Løvold)
 1 lett såret: (menig Isaksen)
 7 hardt såret: (løytnant Vestad, sersjant Ludwigsen, korporal Bay, menig Alme, menig Fure, menig Lindbom og menig Schönheyder)
 Dessuten 4 hardt såret under redningsaksjonen: (sersjant Holst, korporal Karl Johannessen, korporal Vifstad og menig Trosvik.)

Etter at legionskommandøren, major Quist hadde fått rapporten fra 4. kompani, ble følgende melding sendt videre til regimentstaben i Infanteriregiment 409 som legionen hørte inn under.

Den norske Legion

Bat.kommplass den 16.4. 1942

Ang.: Melding om støttroppforetagendet den 16. april 1942.

1. Støttroppen forlot egne stillinger kl. 0125 i rekkefølge: Gruppe A, Gruppe B , Gruppe C.
2. a) Gruppe A nådde angrepsmålet kl. 0145 uten å bli beskutt. Gruppen sprengte 1 bunker og 2 skytterstillinger og satte 1 bunker i brann (den venstre ved punkt B). 3 russere ble skutt i graven og 2 ble tatt til fange. Gruppen trakk seg deretter tilbake gjennom gravene under kraftig granatild.
b) Gruppe B. nådde punktet som er merket med et kryss kl. 0145. Her falt støttroppførereren og 2 mann. Gruppen gikk tilbake samme vei som de var gått fram.
c) Gruppe C. nådde sitt angrepsmål kl. 0145 uten å bli beskutt. Bunkeren ble sprengt. 3 russere ble skutt i graven. Gruppeførereren ble igjen for å overta sikringen da gruppen gikk tilbake. Han kom ut for maskingeværild og falt. På tilbakeveien ble to mann i gruppen drept av miner.
3. Fienden åpnet meget kraftig granatild over sine egne stillinger, overløpergraven og våre stillinger. Ilden lå nøyaktig og påførte oss tap. Bataljonen hadde et tap på 8 falne og 14 sårede hvorav 7 er lett såret og 7 sterkt skadet. Av disse falt 7 og 5 ble såret under det egentlige støttroppforetagendet og under utførelse av redningsarbeide falt 1 og 7 ble såret. Alle sårede og en fallen ble bragt med tilbake.
4. Sperreilden fra vårt artilleri, bombekastere og maskingeværer ble åpnet samtidig med fiendens. Støttroppen ble til samme tid tilbake-kalt. De første var tilbake kl. 0215. Forsøk på å hente inn de falne måtte oppgis p.g.a. lysets frambrudd.
5. Fiendens bakre stillinger synes å være meget sterke. Hans bombekastere er meget godt innskutt.
6. Fiendens tap kan med sikkerhet angis til 8 falne. 2 bunkere ble sprengt og 1 ble satt i brann.

(Sign.) A. Quist
Major og kommandør

Det er klart at denne støttroppaksjonen med det tragiske utfallet gjorde et sterkt inntrykk på alle i legionen og spesielt selvfølgelig på oss i 4.kompani som i løpet av en natt hadde mistet så mange av våre nærmeste kamerater. Et frafall på 17 mann merkes tydelig, men de 6 som kom uskadd tilbake fortsatte sin vanlige tjeneste og det måtte selvfølgelig hver eneste en av oss. I en krig gis det ikke anledning til lang sørgeperiode så ganske snart gikk livet sin vante gang igjen.

Dette frontavsnittet ved Uritzk var nok et av de mest utsatte ved Lenin-gradfronten og det kostet mange av legionens soldater livet.

Her var stadig artilleri og bombekasterbeskytning ofte med flere timers varighet og noen treffsikre russiske skarpskyttere greide nesten daglig å få ram på en av våre. Her skulle man sannelig ikke stikke hodet for langt fram eller løpe i 10.000 meters fart når 20- 30 meter i åpent lende skulle forseres! Selvfølgelig var skarpskytterne et alvorlig problem og da våre skyttergraver ikke var så veldig dype, var det mange som falt for en kule gjennom hodet.

Jeg har lyst til å trekke fram noen muntre episoder for å gi et bilde av at livet ved fronten også kunne ha sine noe lysere sider. Et skrøpelig piano var blitt slept ut av et sønderskutt hus og sto nå plassert tett bak den store murbygningen som ga en ganske god dekning mot russerne. Pianoet ble bevoktet av en stor utstoppet russisk bjørn. Her ble det ofte holdt friluftskonserter som regel med Finn Hodt fra Drammen eller Kåre Skjellaug fra Lunde som solister. Jeg sa at bygningen ga en god dekning, men det var ikke 100 % sikkert der. En av karene blant publikum, han med det typisk norske fornavnet Per og med det like typiske russiske etternavnet Smirnoff, fikk et skudd som gikk gjennom stålhjelmen. Kula fulgte innersiden av stålhjelmen og la seg pent til ro i håret til Smirnoffen. Gutten hadde ikke fått en skramme, men han fikk seg noe annet - en ny stålhjelm.

Legionærene kom jo fra forskjellige samfunnslag og ikke alle var like gløgge. Vi hadde f.eks. en svær rusk av en kar som vel var av taterslekt. I alle fall hadde han drevet med hestehandel og klokkebytting i det sivile liv. Han het Dagfinn Andersen og var fra Tønsbergkanten. Han var utrolig glad i mat og slukte middagsmaten ved feltkjøkkenet på et blunk for å være førstemann i køen når det kanskje kunne være sjangse for en omgang med påfyll. Han hadde, når sant skal sies, ikke så veldig mye omløp i hodet, men han hadde i alle fall kommet fram til følgende "logiske" betraktning: "Det er så mange som får skudd i hue når dem går neri grava, så jeg går heller opp på grava, jeg, for da får jeg kanskje skudd i beinet og det er ikke så fali. Da blir 'e "Heimatskudd" da! "

Andersen levde stort sett opp til denne filosofien, og en vakker dag ble han da også truffet, ikke i hodet, men heller ikke i beina. Han fikk et skudd i mageregionen. Mens han lå på båren utenfor sanitetsbunkeren, kom mer en kar bort til ham og spør: "Skal du ha en røyk, Dagfinn?"

"Har 'ukke heller no' supp 'a"? Men denne gangen fikk han ikke suppe, det ville ikke magen hans hatt godt av.

Siden avsnittet ved Uritzk var så utsatt, ble legionen etter noen tid avløst av andre enheter, og etter en omorganisering og suplering med nye folk hjemmefra (løytnant Reppen overtok som kompanisjef), ble legionen forflyttet litt lenger østover til et nytt avsnitt ved høyde 666, Pulkovo. Dette skulle vise seg å bli det avsnittet vi skulle forsvare i hele 7 måneder. Jeg ble da sammen med kommandersersjant Kavli og folk med tilsvarende funksjoner i de andre kompaniene og fra bataljonsstaben, forlagt til en liten, ja veldig liten landsby som het Zsolozi. Her var de fleste husene allerede da vi kom dit, jevnet med jorden og de få som sto igjen, var det lite hensiktsmessig for russerne å ofre ammunisjon på. På baksiden av de husene vi bebodde var det gravet en liten beskyttelsesbunker for sikkerhets skyld. I landsbyen var forholdsvis stille og rolig for det mest

Det som plaget Kavli og meg mest var alle rottene som løp omkring i huset. Vi hadde vår store fornøyelse av å ligge i sengene og skyte rotter med pistol. Noe annet som plaget oss alle, var enorme mengder med lus som ynglet i undertøyet. Lusekneking var derfor fast post på dagens program.

En annen og atskillig hyggeligere post på programmet var det daglige besøk av vesle Katja, en jentunge på 10- 11 år som hver eneste morgen vekket oss med ordene: "Milch - Eier- Gurken" - melk- egg- agurker. Hun fikk brød og sukkertøy av oss, og vi fikk et kjærkomment tilskudd til vårt kosthold. Vesle Katja bodde, så vidt vi forsto, bakom den høyden hvor våre artilleristillinger befant seg. Hun bodde sammen med sin mor mens faren var soldat. Kanskje i skyttergravene ved vårt avsnitt?

En annen fast post på morgenprogrammet var å ta kontakt med kompanisjefen eller hans adjutant for å høre om natten hadde vært stille og rolig der ute, eller om kompaniet hadde hatt falne eller sårede. Heldigvis slapp jeg hver dag å høre dårlige nyheter om min bror Kjell, men jeg gikk jo stadig med en engstelse for at noe galt skulle hende ham.

Det var forøvrig flere brødrepar i kompaniet vårt og ved flere anledninger hendte det at den ene av et brødrepar falt. Ja, faktisk fikk jeg en dag beskjed om å sørge for at to mann fra vårt kompani som hadde falt om natten, ble bragt videre bakover til kirkegården fra Kuchendorf hvor de nå lå. Det viste seg at to brødrepar var berørt. Steinar Grjotheim fra Solør var falt og ute i skyttergraven fortsatte broren, Kai, med sitt vanlige (Kai er idag professor i kjemi ved høyskolen i Trondheim.) og Conrad Jøntvedt fra Porsgrunn var den andre og tilbake var broren Håkon. Hvis vi så ser litt tilbake, vil vi se at Conrad var den andre Jøntvedten som falt. Kjell Jøntvedt falt under kaptein Bergs støttropp og også han hadde en bror i legionen, Olav. Jøntvedtparene var også innbyrdes fettere. Episoden med disse to falne gjorde et spesielt sterkt inntrykk på meg, for det første fordi jeg så at brødrepar så brutalt skulle skilles, og for det annet fordi Steinar Grjotheim var en tvers igjennom real, intelligent, munter og glad gutt som jeg og alle andre var blitt så glad i. Jeg syntes så godt om den gutten at jeg tidlig bestemte at jeg, dersom jeg noen gang skulle få en sønn, så skulle han kalles opp etter Steinar. Ettersom ar i slutten av fornavnet passet dårlig med begynnelsen av mitt etternavn ble det til at min eldste sønn ble kalt Stein.

Jeg nevnte nettopp stedet Kuchendorf, ja det var knapt noen Dorf engang, bare en husklynge bestående av 4 hus. Her holdt feltkjoenene, med kokker og fureren som hadde med tørrprovianten å gjøre, til. Her ble maten stelt i stand og så ble den bragt fram til stillingene om kvelden. Men råvarene kom jo enda lenger bakfra og til å frakte dem fram, ble det brukt kjørehester. De var ofte bemannet med såkalte russiske "Hiwis" hjelpevillige og kom gjerne i en kolonne på 4- 5 hester til litt forskjellige tider på dagen. De hadde også med seg post som legionens postmester "Han Henrik" hadde sortert kompanivis og en spesiell pakke til oss som lå der i Zsolozsi. Og hvilket høydepunkt i tilværelsen var det ikke når det vanket post hjemmefra.

Under en slik post- og matvaretransport fant russerne plutselig en dag ut at nå ville de ha det litt moro. Noen lette artillerigranater kunne de vel saktens spandere på disse tullingene som dro seg så langsomt framover på en vei som de jo hadde full oversikt over. Plutselig, ja så absolutt plutselig smeller det. Huset vi bodde i ristet og det som var igjen av hele vindusruter sprengetes. To granater hvorav den ene må ha streift taket på huset vårt, slo ned i veigrøfta like utenfor med få meters mellomrom. En av de russiske kuskene lå død i grøfta og hesten hans tok ut og løp i panikk ut i geografien.

Så gikk da dagene og ukene og det lakket mot vår første jul ved fronten. Som en ekstra og kjærkommen julegave ble legionen avløst av frivillige fra den hollandske legionen, og vi ble samlet i Duderhof West noe lenger bak og i utkanten av Krassnoe SSelo.

Her levde så hele legionen en kort tid det reneste slaraffenliv. Her var det anledning til avlusning, til badstubad og besøk i Soldatenheim hvor det var muligheter for et ekstra lite måltid. Mange skaffet seg også russiske hushjelpere som vasket og stelte rommene og som også tok seg tid til å vaske, lappe og stoppe tøy.

Her i Duderhof West var vi blitt forspeilet å skulle bli noen uker, men akk, hvor lenge var Adam i Paradis. Vi vet ikke på hvilken dato Adam ble jaget, men vi vet at det var den 4. desember 1942 at russerne måtte ha funnet ut de ikke lenger hadde "norske vikinger" forans seg men hollandske "tretøffelhelter" og et regiment av frivillige fra Latvia.

Russerne forsøkte at angrep og det lyktes, et gjennombrudd, riktignok på et ganske smalt område, var et faktum.

Deler av legionen ble tilkalt som forsterkninger og dermed ble det satt i gang et motangrep. "Kom deg tilbake der du hører hjemme, din jævla Ivan!" Dette ble vel ikke sagt, men bar tenkt, og tro det eller ikke, - etter et par timers kamp, var russerne igjen på vill flukt tilbake til sine gamle stillinger. Den norske Legion hadde greid det igjen og fikk rosende omtale i en dagsbefaling fra den tyske hærs overkommando. Rosende omtale er det alltid godt å få, men den kunne ikke bringe oss de 8 falne vi hadde, tilbake til livet.

Juledagene var hele legionen igjen samlet i hvilestillingen i Duderhof West.

En tid i forveien hadde jeg sendt et brev hjem med et dikt som jeg husker den dag i dag. Temmelig makabert, men jeg tar det allikevel med her. Det bør leses som det det er. en vond spådom skrevet i et anfall av galgenhumør.

Jul i Russland i bunkere og hus,
 jul i Russland blant lopper og blant lus.
 Litt salmesang,
 litt klukkeklang,
 for vodka har vi alle mann.
 Ei rotte og to mus
 i saus fra veggelus,
 det smaker godt,
 ja nærsagt flott
 og bedre en mammas fruktkompott.
 Vi savner nok ditt
 og vi savner nok datt.
 Men skitt -
 Vi får jo vakt inatt !!

Nå, så ille ble det slett ikke, heldigvis. Vi fikk til og med ribbe og surkål til middag og julegaver fra kjente og ukjente ankom også i store mengder. Alle underoffiserene i 4. kompani var samlet i et stort rom i et av husene vi beholdde. Vi hadde til og med skaffet oss et lite juletre, og vi sang faktisk også noen julesanger og åpnet pakkene før vi dro fram kortstokken og spillte "Spar dame" under "øldrakk og svir". Kompanisjefen vår, løytnant Njaal Peppen kom innom på besøk og takket alle for innsatsen i tiden som var gått siden han overtok kompaniet etter kaptein Berg i april måned.

Kort tid etter jul var legionen tilbake i de gamle stillingene og jeg dermed tilbake i Zsolozsi. Det var striskjorte og havrelefse igjen for alle og resten av desember og hele januar gikk uten de helt store hendelser. Små dueller over skyttergravskantene forårsaket et innhugg i våre styrker på 10 falne og en del sårede.

Ryktene om tilbaketrekning og dimmitering ble etterhvert mere og mere hardnakkede. Nå skulle vi endelig sendes hjem! - Men - det ble stadig med ryktene.

Som jeg har nevnt tidligere var 1.-2. og 3.kompani rene geværkompanier bare med noen lette maskingeværer i tillegg, og disse opererte samlet på et sammenhengende stykke av frontlinjen.

Vårt kompani besto, som jeg også har fortalt, av 3 tropper med hver 4 mitraljører (tungemaskingeværer på lavett) og en tropp med 8 bombekastere. Disse troppene ble avgitt til å understøtte geværkompaniene, og vårt kompani var således noe spredt over hele legionens frontlinje.

Det samme gjaldt 14. kompani som var et panservernkompani. Deres disponible kanoner kunne være spredt over ganske store områder og sogar ved helt andre enheter enn legionen.

Ca. midt i februar måned var således sersjant Per Meidell fra Hedmark, tildelt "Den frivillige lettiske divisjonen med sine to kanonlag. Russerne hadde satt i gang et kraftig panserangrep mot letterne avsnitt sør for Ladogasjøen og de norske panserjegerne ble tilkalt til assistanse. De kom midt opp i et sant helvete, og da russerne greide å bryte igjennom litt til høyre for dem, var de plutselig i ferd med å bli omringet. Da ser guttene fra 14. kompani plutselig en gruppe på ca. 20 mann i tyske uniformer bak seg og en i gruppen roper at sjefen skal komme til ham. Meidell tar med seg maskinpistolen sin og løper mot dem. Det var jo ham som var sjefen de ville snakke med. Da han så får beskjed om å kaste fra seg maskinpistolen, oppdager han og de andre karene hans at de 20 i gruppen har et helt annet merke på uniformen. De har sovjetstjernen i luene sine! Det er russere i tyske uniformer!! Alle våpen ble rettet mot de 20 og en kraftig beskyting tok til. Meidell måtte kaste seg ned på bakken for å unngå å bli truffet av egen ild, men en av russerne var rask nok til å få satt pistolen mot Meidells øre og trekker av slik at skuddet går tvers gjennom hodet. Meidell har senere fortalt meg at han bare kjente det som et kraftig slag mot hodet og regnet med at livet hans var slutt. Guttene hans fortsatte skytingen og fikk god hjelp av letterne. Faktisk greide de å tilintetgjøre hele gruppen av "falske tyskere" selv om det også kostet legionen 7 falne og flere sårede. Meidell skjønnte da at han kunne komme til å leve videre og fikk surret en bandasje rundt hodet og tok selv del i nedkjempingen av motstanderne inntil han ble så slapp av blodtapet at han lot seg bære til saniteternes forbindingsplass for derfra å bli bragt videre bakover. De få overlevende greide, vaklende på ustøe bein, å skyte seg fri og på en nesten mirakuløs måte får de tatt seg tilbake til sin egen avdeling. Meidell fikk for sin innsats, som den andre nordmann i legionen, jernkorset av 1. klasse og hederlig omtale og en spesiell hilsen i et telegram til bataljonskommandøren som på det tidspunkt var kaptein Jonas Lie, fra øverste sjef for SS. I telegrammet står det:

"Gjennom kaptein Lie har jeg mottatt rapport over innsatsen til 14. kompani i Den norske Legion som lå ved Kolpino- Krasnyi Bor. Jeg uttaler min fulle anerkjennelse til de overlevende, spesielt til Meidell. Jeg ber om at de sårede blir overbragt mine beste ønsker om en hurtig bedring."

Etter dette intermesso ved Ladogasjøen, var legionen i aktiv innsats ennå i ca 3 uker. Da var ryktene om hjemreise ikke lenger bare rykter. 1 time før legionen fikk avløsning, falt den siste av våre, og en del som var hardt såret døde senere på lasarettet i Tyskland.

Med jernbane ble så legionen transportert tilbake til Latvia, til en forstad til Riga som het Jelgava, men som tyskerne kalte Mitau. Dette var den første etappen på hjemturen og var vel nærmest å betrakte som et oppsamlingssted da enheter ankom til forskjellige tider. Her fikk vi gjennomgå renselsesprosesser i form av bading og avlusning. Her ble en del av utstyret vårt innlevert og vi fikk nye uniformer.

I Mitau kom det også forespørsler om det var noen som kunne tenke seg å fortsette tjenesten i en ny avdeling av nordmenn som var kommet hjemmefra og som lå i treningsleir i Grafenwöhr i Tyskland. Denne enheten hadde fått navnet SS-Panzer Grenadier Regiment "Norge", men ble av oss straks omdøpt til "Panserskipet Norge". Noen få bestemte seg nok allerede her for forlenget tjeneste, noen ville tenke litt på det inntil vi kom til Grafenwöhr som skulle være neste etappe på veien hjem til Norge.

En av dem som bestemte seg tidlig, var en kar fra Brunkeberg -Tor Skott. Han svarte da han ble spurt om han ville reise hjem eller fortsette: " Nei, e du galen, mi kan 'kkje dra heimatte no også sitje heime og høyre atte tyskarane he tekje Leningrad. Eg bli hera!"

Hvor lenge vi ble i Mitau kan jeg ikke huske aldeles, men jeg husker at vi var der den 1. april for da laget jeg en aprilspøk som lett kunne ha kostet meg min opparbeidede tjenestegrad. Nok om den, Skott og vi andre dro etter en tid med jernbane til Grafenwöhr som var en troppeøvelsesplass som jeg ikke lenger er i stand til å huske beliggenheten av. Jeg mener det må ha vært i nærheten av Bayreuth. At jeg heller ikke kan huske hva vi hadde der å gjøre, og heller ikke hva vi gjorde i Auerbach som vi siden flyttet til, skyldes sannsynligvis at jeg som de aller fleste, bare hadde en tanke i hodet: Det å komme seg hjem så fort som mulig. Mange meldte seg her til fortsatt tjeneste, men vi andre kom oss omsider hjem med tog og så med båt til Oslo den 3. mai 1943.

Som synlige bevis på min deltakelse i legionen fra første til siste stund finnes det i boka "Legionsminner" en del bilder av meg. Det første der jeg er fanebærer under edsavleggelsen i Fallingbostel, det neste fra en tilsvarende begivenhet i Stettin, deretter et bilde med tittelen "Som moldvarper i sine huler bodde de" og tilsist et bilde fra hjemkomsten der vi går i land fra tropskipskipet som bragte oss hjem. Her er jeg nr. 6 forfra. (En vaktpost som er satt ut på kaia, regnes ikke med). Dessuten har jeg fremdeles min medalje for å ha deltatt i vinteren 1942/1943, den såkalte Østmedaljen eller hva vi selv kalte den "Frossenflesk-medaljen".

Etter å ha gått i land på kaia i Oslo den 3. mai 1943, marsjerte vi til Akershus festning hvor vi alle fikk stelt oss skikkelig og sørget for å se anstendige ut i tøyet. Noen timer senere, det tok så pass tid å komme seg i presentabel tilstand, var det så oppstilling og avmarsj. Vi marsjerte opp Kongensgate og videre Karl Johansgate til Slottsplassen. Vi ble overøst med store og små blomsterbuketter, og absolutt alle hadde en liten bukett stukket ned i venstre brystlomme på uniformen da vi paraderte for Quisling på Slottsplassen.

Ut på kvelden ble det arrangert en velkomstmiddag på hotell Bristol for oss. Av bildet fra festen kan vi se suppetallerkner og ølglass. Jeg tror vi fikk en slags tynn lapskaus med et glass øl til og kanskje fikk vi også et glass akevitt av typen "Borgerakevitt" eller mer populært kalt "Nakkeskudd". Noen overdådig bevertning var det altså ikke.

Så var det slutt på eventyret i Den norske Legion.

Mange fra Oslo og nærmeste omegn sov sin første natt i Norge hjemme hos sine foreldre. Selv sov jeg på en hybel i Storgaten hos en kamerat fra 4. kompani som hadde en slik en.

Dagen etter var det å hente sine "løslatelsespapirer", få noen kroner på Frontkjemperkontoret og en rekvisisjon på noen billige dresser, en skjorte og et par sko. Dette var belønningen vi fikk for to års tjeneste. Nei, -omforlatelse!, Vi fikk kjøpt dette uten rasjoneringsmerker!.

Jeg meldte meg tilbake fra fronten hos "Norges SS" som da var blitt til "Germanske SS Norge, og på kontoret her så jeg Kari for første gang.

Jeg reiste hjem til Langesund sammen med Kjell og to andre frontkjempere derfra, alle like hele som da vi dro ut nesten 2 år tidligere.

Det lokale NS-partiet holdt en fest for oss på Victoria Hotell og her ble det foreslått å døpe om en plass i byen til "Legionærenes plass". Vi protesterte villt, og heldigvis ble ikke noe av det.

Etter dette hadde jeg noen deilige ferieuken hjemme i Langesund og fikk tilbud, sammen med noen andre frontkjempere fra Grenlandsområdet, om en ukes gratis opphold på Tuddal Høyfjellshotell som dengang var eiet og drevet av NS-familien Gurholt. En fantastisk uke med god mat, tur til Gaustadtoppen og ørretfiske i fiskerike tjern. Det var som om å ha kommet fra helvete til himmelen. Ubeskrivelig godt!

Noe senere, det var blitt juli måned, dro Kjell og jeg sammen med far på vårt første besøk til Fyresdal. Far hadde av Einar Moghus fått tips om at Sigrid Veum på Lofthus pleide å leie ut til sommergjester, spesielt til folk med NS- bakgrunn. Vi tok kanalbåten helt fra Skien til Bandaksli. På turen med båten traff vi far til Kjell Jøntvedt fra Porsgrunn, han som falt under kaptein Bergs støttropp og faren ville vite om jeg hadde sett sønnens grav borte i Russland. Jeg løy vel ikke da jeg sa at jeg ikke hadde sett den. Jeg unnlot bare å fortelle en sannhet jeg kjente. Han fikk nemlig aldri noen grav hos oss men ble liggende igjen i ingenmannsland slik at russerne nok har tatt hånd om en eventuell begravelse.

Vi kom fram til Bandaksli og tok "knottbuss" derifra. I de bratte kleivene fra Bandaksli passerte vi "Hekti", et lite stykke veiingeniørkunst, et stykke av veien gikk i spiral, først under en bro og så videre over den samme broen. Underveis opp mot Krossli måtte vi flere ganger ut av bussen for å dytte på i de aller steileste delene av bakken, men omsider var vi da framme i Fyresdal og fikk hilse på Sigrid Veum som siden, etter noen år, skulle bli min stemor.

I Fyresdal ble vi også kjent med familien Moghus, Signe og Einar hadde en sønn på 17 år som het Evald og vi var en del sammen med ham. Jeg husker at vi sammen med ham, Signe Nesland og Reidun Momrak gikk fra Nesland over Geitnetten til Kanebu og hadde en riktig fin tur. Det var i det hele tatt deilige dager som gjorde at jeg allerede da begynte å bli glad i Fyresdal. På Quislings fødselsdag var vi borte på prestegården og heiste flagg, til glede for mange og til ergrelse for noen.

Men dagdriverlivet kunne ikke fortsette i det uendelige. Jeg måtte sørge for å få meg noe å gjøre, så jeg reiste til Oslo for å finne lykken. Jeg meldte meg igjen på kontoret til Germanske SS Norge og var her så heldig å treffe min tidligere troppsjef fra rekruttiden på Elverum, Olaf Lindvik og fikk faktisk både jobb og hybel i samme hus der kontoret var. Jeg skulle arkivere inn og utgående korrespondanse som hadde hopet seg opp over lang tid. Det ble etterhvert et ganske omfattende arbeide for arkivet måtte bygges opp helt fra grunnen av etter et system jeg selv måtte lage.

Jeg fikk her utlevert min nye sorte uniform, og med den på, må jeg ha gjort et visst inntrykk på et par eneggede tvillinger som jobbet på samme kontor. Med tiden ble det til at den ene av de to kanskje gjorde et sterkere inntrykk på meg enn den andre. Vi spiste som regel middag sammen på SS-kasino og stadig oftere besøkte hun meg på hybelen, ja det var vel nær sagt hver eneste kveld bortsett fra de kveldene jeg hadde nattevakter i kontorene til politidepartementet.

Jeg ble også invitert hjem til henne på Sinsen og fikk hilse på hennes foreldre og øvrige søstre. Smått om senn gikk det opp for meg at den av de to, som jeg hadde valgt, var Kari. De var jo så like at det ofte bød på vanskeligheter å skjelne den ene fra den andre.

Jeg fant ganske snart ut at den innsatsen jeg gjorde ved mitt arbeide på kontoret ikke tilsvarte den jeg ønsket å yte. Da jeg også begynte å sammenligne min direkte krigsinnsats i legionen med andres innsats, fant jeg etter en tids overveielse ut at jeg ville til fronten igjen. Mine overordnede foreslo at jeg, med deres anbefalinger, skulle søke meg til offiser-skolen I bad Tölz. Ideen fenget hos meg og jeg meldte meg en gang i begynnelsen av desember måned.

Den 19. desember ble det arrangert et stort møte i Klingenberg kino for å feire vintersolverv. Her var både Kari, tvillingsøster Mari og jeg tilstede. Da møtet var slutt, det var vel ca. kl. 15, fulgte jeg Kari og Mari til Nasjonalteateret for at de skulle ta trikken ut til min hybel på Drammensveien. Jeg hadde ett eller annet å utrette så jeg gikk inn i kinoen igjen et øyeblikk. Idet jeg så kommer ut igjen, høres et kraftig smell og vindusrutene i hele strøket ble splintret og falt i gaten. Sammen med en annen kar som også hadde vært på møtet, bestemte jeg meg for å se nærmere etter om hva som hadde skjedd og begynte å gå i retning Vestbanen.

Da vi var kommet nesten dit hvor Thiisgården ligger idag, kom en enda kraftigere eksplosjon og jeg fikk kastet meg ned på fortauet. Da fikk jeg en stor bit av en speilglassrute i hodet og blødde kraftig uten at jeg selv var helt klar over det. Jeg kom meg på beina og gikk mot undergrunnsbanen. På veien traff jeg en norsk frontkjemper som tidligere hadde mistet den ene foten og hinket på krykkene sine. Jeg fikk hjulpet ham ned i undergrunnsbanen og i sikkerhet. Deretter gikk jeg opp igjen for å ta meg fram til hybelen. Rundt i gatene lå ueksploderte granater av små og større kaliber og snurret rundt som snurrebasser. Folk flest forsto vel ikke riktig hva disse innebar av fare. De bare hoppet over dem. Det var mengder av dem, og etterhvert gikk det opp for alle at det måtte være et større ammunisjonslager som var gått i lufta. Det viste seg da også at det var tyskernes store ammunisjonsdepot på Filipstad som var sprengt ved et uhell under lossing av ammunisjon.

Jeg begynte å gå utover Drammensveien for å treffe Kari igjen ute på hybelen. Jeg passerte Lysverkets kontorer uten å vite at der nede i kjelleren satt Kari og Mari. De var ikke kommet lenger da det smalt. Jeg kom meg omsider fram dit jeg skulle, men traff altså ikke Kari og Mari der. Derimot var andre kommet dit, til kontoret. De oppdaget at jeg var såret og forlangte at skulle til legevakten. Der fikk jeg sydd noen sting i hodet og jeg kunne vasse i glass tilbake til hybelen. Ved Universitetsbiblioteket lå en forvridd jernbaneskinne på skrå over trikkesporet, slynget dit fra Filipstad. Det fantes vel knapt en hel vindusrute i byen, i allefall ikke sør for Sinsenkrysset. Merkelig nok var det bare iflg. dagens leksika, 5 nordmenn som ble drept og det høres aldeles utrolig ut. Kari var blitt sittende mange timer i tilfluktsrommet før hun og Mari kunne ta fatt på veien hjem til Sinsen.

Julaften det året feiret jeg i Langesund, og da jeg tok avskjed med familien der, reiste jeg tilbake til Oslo for å feire nyttårsaften med Kari på hybelen min.

Da hadde jeg allerede fått beskjed om at jeg var blitt opptatt ved krigsskolen i Tølz. Nå var det bare å vente på marsjordre til forberedelseskurset som skulle holdes i Graz i Østerrike. Etter noe få, hektiske kjærlighetsdager, feiret vi min 22-årsdag og jeg ga Kari en stor brosjé til bunaden hennes. Selv fikk jeg et sigarettetui av henne. Det ble ennå litt tid til å avvikle på. Jeg rakk ennå en tur hjem til Langesund, og det ble også tid til å rydde kontorpulten. Alle sakene mine ble stående igjen på hybelen da jeg ca. 20. januar fikk marsjordre sammen med vel 20 andre nordmenn. Vi ble sendt med båt til Århus og derfra videre med tog. Det ble en liten stopp i Berlin, stort sett med opphold i en gammel ølkjeller dypt nede i jordens indre mens bomberegnet øste ned over det som var igjen av byen. Men faktisk var ikke ødeleggelsene på det tidspunktet så enorme. De helt store ødeleggelsene kom først senere.

Fra Berlin gikk så turen videre til Wien hvor vi ble natten over. Her besøkte vi en kunstløppoppvisning med bl.a. den tidligere norske mester Gerd Hellend Bjørnstad som deltaker. Etter kunstløppoppvisningen var vi og så en varierte i Wintergarten.

Dagen etter var vi så omsider framme ved bestemmelsesstedet, kasernene i Graz/Wetzelsdorf. Fine moderne kaserner og typisk "norske" omgivelser. Jeg fikk dele rom med en svenske, et par dansker, et par hollendere og noen nordmenn. Vi var tilsammen 12 mann på rommet.

Fra nå av var vi offisersaspiranter. Alle distinksjoner ble fjernet fra uniformene. Uansett tidligere tjenestegrad: Fra nå av var samtlige av oss "menig Rasshøl". Tyske offiserer og underoffiserer drev oss nesten umenneskelig med linjeeksersis, geværgymnastikk, utmarsjer, lendeøvelser, skyteøvelser, kommandoføring og selvfølgelig våpenlære.

Mange av øvelsene foregikk på den såkalte "Røde plass", en ekserserplass med slik finmalt rød grus som brukes på tennisbaner. Det var et svare arbeide å holde uniformene i orden til neste dag og det samme gjalt også våpnene som selvfølgelig skulle være skinnende blanke. Det ble ikke mye fritid og jeg kan knapt huske at jeg var i byen noen gang.

Jo, foræsten, jeg besøkte en gang restauranten "Zum weissen Ross" under en søndagspermisjon, men det må også ha vært alt. Jeg kan ikke engang huske om vi hadde noen kantine å besøke der i leiren.

Derimot besøkte jeg for første gang i mitt dengang 22-årige liv et sykehus som pasient. Jeg fikk en veldig sterk influensa og ble flere ganger om dagen behandlet med varme lakenomslag så det varte ikke mange dagene før jeg igjen var i full tjeneste og deretter varte det heller ikke mange dagene før forberedelseskurset i Graz var avsluttet og vi ble transportert til Bad Tölz litt syd for München, der vi fant våre plasser i en enorm kaserner som huset SS-Junkerschule Tölz. Vi visste at hit kom bare de beste av de beste og vi følte oss selvfølgelig litt stolte over å være blant dem som var blitt utvalgt til å få sin utdannelse her. Vi visste at det ville bli stilt enorme krav til hver enkelt av oss. Allerede etter forberedelseskurset i Graz var ca 1/3 av deltakerne blitt sjaltet ut, og vi var klar over at det i løpet av kort tid ville bli foretatt nye uttynninger. Her gjalt det å oppføre seg skikkelig og følge godt med i all undervisning, både den praktiske og den teoretiske.

Vi fikk undervisning i mange fag: Strategi, taktikk, pionertjeneste, sambands tjeneste, krigshistorie, ridning, kommandoføring i tropp, kompani og bataljon, våpenlære (infanterivåpen), alle former for sport, skikk og bruk ved forskjellige anledninger, kart og kompassbruk, skissetegning, dans o.s.v. Litt ideologi ble vi vel også tilført uten at dette på noen måte var av de fagene som opptok oss mest. Vi skulle dessuten prøves i mot, snarrådighet og litt jus. Det ble til samme tid holdt flere forskjellige kurs ved skolen.

Vi tilhørte 3. krigskurs for germanske frivillige, og det ble videre holdt et kurs for lettiske offiserer, ett for franske offiserer og et eget kurs for hardt sårede tyskere og germanske frivillige. På det sistnevnte kurset var det også en del nordmenn med arm- eller benamputasjoner. Disse hadde selvfølgelig en annen undervisning enn oss, de skulle utdannes til forvaltningsoffiserer, men i den flotte svømmehallen ved skolen ble det ikke gjort stor forskjell på oss og dem. En av de såkalte motprøver vi måtte gjennom, besto i baklengs stup fra 5-metersbrettet og det var obligatorisk for oss alle. Vi måtte stå ytterst på brettet med ryggen mot bassenget og med armene strukket rett opp. Uten å skyve fra med føttene skulle vi så bare la oss falle bakover. Alle gruet seg veldig til dette, men det var bare en eneste som hadde mot nok! - til å krabbe ned fra brettet og dermed gi avkall på videre deltakelse på skolen. De hardt sårede måtte gjennomgå samme prøven og det var fantastisk å se hvordan dobbelt benamputerte og også blinde tok seg opp alle trinnene til toppen, akte seg på baken ut til kanten av brettet, gikk opp i håndstående og datt som uformelige klumper ut i bassenget.

Denne motprøven hadde jeg ingen vanskeligheter med, men en annen ting fortonet seg for meg som en større prøve på mot. Det var nemlig slik at vi hadde rideundervisning og stell av ridehestene en god del timer, og siden jeg aldri hadde hatt fortrolighet til hester, og heller aldri fikk det, var disse timene i stallen og i ridehallen nærmest som et mareritt for meg. Ridelæreren var vel kanskje også noe av en sadist - i allefall fortonet det seg slik for meg og mange andre. "Sitt rolig i sadelen, du på Renate".

"Hold tømmene skikkelig, du på Bukefalos" - "Jeg henter den lange pisen"! brølte han når han ante at rytteren var nervøs. Så hentet han den lange pisen og smelte med den like bak den nervøse rytteren. Dermed gjorde hesten krumspring slik at rytteren fikk store vanskeligheter med å holde seg i sadelen og svært ofte havnet i bakken. Jeg gjorde også det da jeg like før et hinder hørte pisen smelle. Da gikk jeg på trynet over hinderet mens hesten sto som en påle. Da var det ikke morsomt å klatre opp på hesten igjen!.

Og skulle vi være så uheldige at München ble utsatt for et av de mange flyangrepene mens vi hadde ridetimer, så gikk flyalarmen også hos oss, og da måtte hver av oss leie to hester ut i et lite skogholt og "spasere" rundt med dem til flyalarmen ble avblåst. Det var nå heller ikke særlig moro! En ble så lang i armene av å henge i tømmene til to "ville" hester.

Allerede før jeg reiste hjemmefra i januar, hadde Kari og jeg snakket om å forlove oss. Kari skaffet ringer og fikk sendt min ring nedover med en nordmann som kom i april. Så var det avtalt pr. brev at forlovelsen skulle foregå på Karis fødselsdag den 26. april og at Kjell skulle være min stedfortreder hjemme, mens en norsk dame som kom på besøk til sin venn som også gikk på skolen, skulle være stedfortreder for Kari. Stedfortrederen, Brit Nilsen fra Horten, som da studerte ved universitet i Strassburg, satte forlovelsesringen på fingeren min kl 20.00 og hjemme foretok kjell den tilsvarende handling. Nå hadde det seg slik at vi få dager i forveien hadde bestått den første av to mellomprøver, den såkalte forprøven, og vi var blitt forfremmet til SS-Junkere. Alle var derfor samlet i underoffiserskantinen for å feire den beståtte prøven og dermed ble to fluer slått i en smekk. Venner og overordnede skålte for oss gang på gang, så den forlovelsen ble sannelig behørig feiret.

Så var det bare å falle tilbake i de gamle folder igjen med dagene så opp-tatt av både lekselesing, skriftlige arbeider, undervisning i de forskjellige fag, samt eksersis, utmarsjer, skyteøvelser, sprangvis framrykking, nærkamp med bajonetter, orienteringsløp o.s.v., at det knapt var tid til annet enn soving og spising i tillegg.

Kantinebesøkene ble stadig sjeldnere, og i den lille landsbyen Gaisach, hvor nordmennene hadde sitt eget stamlokale i Gaisacher Hof, fikk den hyggelige verten stadig sjeldnere besøk av nordmennene. Verten hadde fått i oppdrag å oppbevare matpakkene vi fikk hjemmefra. Etter avtale serverte han så av fiskebollene og supplerte med stekte poteter og syltede, grønne tomater. Vi syntes jo at dette var rene herremåltidet særlig når vi hadde med oss noen flasker karveakevitt i tillegg og verten dessuten lot ølet flomme. Du verden, så mange hyggelige lørdagskvelder vi hadde der. Hvor gode og mette og hvor muntre vi var på den ca. 1 km. lange turen tilbake til skolen! Den rette linjen mellom utgangspunkt og bestemmelsessted ble vel noen ganger temmelig sik-sakpreget.

Og ukene gikk altså, og den store og viktige mellomprøven nærmet seg med raske skritt. Det var knyttet stor spenning til denne prøven for vi var klar over at det her kunne ende med knall og fall. Greier du den prøven, visste vi, ja da vil vanligvis siste del av skolen, nærmest bli en lek i forhold til det vi hittil hadde gjennomgått. I hvert av fagene ble det gitt karakterer i form av punkter fra 0-9 og for å bestå prøven, ble det forlangt minimum 200 punkter, og med slikt resultat var man sikret forfremmelse og rett til videre skolegang. Den dagen da sensuren falt, ble vi alle samlet i skolens store aula og de med høyeste poengsum ble ropt opp først og fikk sin forfremmelse til SS-Standartenjunker på stedet.

Vi nordmenn og dansker og svensken Gustavson var jo selvfølgelig noe handicappet p.g.a. noen vanskeligheter med språket i forhold til de tyske deltakerne som jo fikk undervisningen på sitt eget morsmål. Vi kunne altså ikke regne med å være blant dem som hadde oppnådd de helt store poengsummene og etter hvert som man kom ned på summen på middelnivå og nedover til minimum ble det ropt opp nordiske navn. Da så alle med 200 poeng eller mer var blitt ropt opp, sto veldig mange av oss skuffet igjen. Hadde dette slitet vært totalt fogjeves? Skulle vi begynne på nytt i et annet forsøk? Eller var det over og ut for godt? For de aller fleste ble det til et av de to siste alternativene. Over halvparten av de 24 norske som i sin tid dro til Graz, var nå sjaltet ut. Men- så kom det en beskjed som satte meg og flere andre i et lysere humør igjen. Noen få, deriblant jeg, som lå like oppunder de 200 pengene (for mitt vedkommende 198 p.) kunne fortsette mot å tilkjempe seg såkalte sympatipunkter i slutt fasen. Vi ble imidlertid ikke forfremmet der og da, men ville ble det når sympatipunktene var oppnådd. Her gjalt det derfor å henge enda kraftiger i både fysisk og psykisk! Jeg husker en episode som idag kan fortone seg som nesten umenneskelig. Under en manøver var det lagt inn en orienteringsprøve som foregikk i fullt feltmessig antrekk med stålhjelm, gassmaske, ryggsekk og gevær. Alle som orienterte riktig, sto plutselig ved bredden av elva Isar og neste post

befant seg på andre siden. Mange kilometer til nærmeste bru både til høyre og til venstre. Her var det altså ikke noe valg! Løft geværet over hodet og trakk iveri! Vi vasset i vann til langt opp på brystet og kjente hvordan strømmen prøvde å dra oss overende. Selvfølgelig var stedet for overgangen på forhånd undersøkt av våre overordnede slik at vi jo aldri var i noen direkte livsfare og de aller fleste kom seg vel over uten uhell og bare noen ganske få fikk seg en skikkelig dukkert. Jeg klarte meg bra, men nordmannen Fredrik Kavlible tatt av strømmen før han kom seg på land litt lenger nede i elva.

Nå var ikke livet på krigsskolen bare slit og alvor. Vi hadde også fine turer rundt om i den nærmeste omegn. Blant annet var vi på en flott tur til Garmisch og det var planlagt en tur med svevebanen opp til Zugspitze som er Tysklands høyeste fjelltopp, men akkurat den dagen gikk ikke banen av en eller annen grunn. Istedet kjørte vi med lastebilene så langt det fantes kjørbare vei opp til et flott turisthotell ved Eibsee. Denne sjøen hadde det klareste vann jeg noensinne har sett og det kaldeste jeg noen gang har kjent, så det ble da bare til en ganske til en ganske kort svømmetur for meg og ingen tur for noe av de andre. Min svømmetur vakte atskillig oppmerksomhet og beundring hos dem som nøyde seg med å vaske føttene ved strandkanten.

Jeg var også så heldig at jeg sammen med en annen nordmann + noen fra hver nasjon, fikk reise til Bayreuth til festspillene der. Vi reiste den ene dagen og overnattet i et fint hotell før vi neste dag tok plass i den store konsertsalen for å se og høre "Die Meistersänger in Nürnberg". Det var en maratonforestilling og var derfor delt opp i flere avdelinger slik at vi i pausene både fikk servert lunsj og middag. Kunstnerne var av aller ypperste klasse uten at jeg nå kan huske noen navn. Eneste skår i gleden var at Kari og Mari ikke ble med. Det var nemlig planlagt at de skulle reise nedover, men av forskjellige grunner ble det ikke noe av. Når jeg, sammen med den lille gruppen fikk reise til Bayreuth, var dette som en del av sen musikkoppdragelsen vi alle på forskjellige måter ble innpodet med. For musikk og kultur var også deler av oppdragelsen som skulle gjøre oss til velutdannede offiserer.

På skolen var det en kjempestor aula med et orgel med 2500 orgelpiper. Her ble det jevnlig holdt konserter, sangkvelder og opplesningsforestillinger alltid med førsteklasses artister. Blant annet spilte en gang Bayrische Symphonieorchester og et av Tysklands største og beste guttekor, die Regensburger Domspatzen hadde en stor sangkonsert for oss. Kjente skuespillere holdt opplesninger eller spilte scener fra kjente teaterstykker. Som du skjønner var det en mangesidig utdannelse vi fikk, og nå gikk det med raske skritt mot den avsluttende eksamen som skulle holdes i slutten av september. Jeg hadde nå gjort meg fortjent til mine nødvendige sympati-punkter og fikk min forsinkede forfremmelse til SS-Standartenjunker den 1. september. Så besto jeg da også avslutningsprøven på en tilfredsstillende måte og den 28. september ble jeg sammen med de øvrige som hadde bestått forfremmet igjen til SS-Standartenoberjunker (fenrik). Men frafallet var også denne gangen stort. Bare 6 av oss nordmenn som hadde begynt på forberedelseskurset i Graz, kom oss helskinnet gjennom det nest siste nåløyet. Jeg sier det nest siste nåløyet, for etter avslutningen her i Bad Tölz skulle vi til kompaniførerskole fram til jul.

Dagen etter at vi hadde mottatt våre eksamenspapirer ble det holdt en flott parade inne på skolens område. 12 nybakte fenriker i bredden i 10 snorrette geledd paraderte i hanemarsj forbi skolekommandør Klingenbergs som på sin hvite hest red foran for så å stoppe opp slik at elevene hans kunne paradere forbi med ansiktene rettet mot ham.

Dagen etter fikk vi så beskjed om at alle unntatt nordmenn og svensker, skulle få 7 dagers permisjon hjem. Når vi ikke kunne få hjempermisjon, var det anført som grunn at tiden ble for knapp til at vi kunne rekke tilbake i tide til å få med begynnelsen av kompaniførerskurset. Vi som ble nektet hjemreisepermisjon var selvfølgelig veldig skuffet, men så var det at en av danskene foreslo for kommandøren at hver danske kunne ta med seg en eller to nordmenn til permisjon i Danmark.

Til tross for at det på det tidspunkt ikke kunne gis permisjon i det hele tatt (d.v.s. uten absolutt tvingende grunn) var vi noen få timer senere utstyrt med permisjonssedler som ga oss anledning til 7 dagers permisjon for å gifte oss!!

Da vi så kom fram til Warnemünde, ble vi stoppet på ferjekaien om kvelden av en tysk militærpolitipatrulje ledet av en eldre major. Det som egentlig skulle være en helt alminnelig av permisjonssedler og reisepapirer, utviklet seg etterhvert til å bli litt av en komedie. Som rimelig var, stusset majoren selvfølgelig da han oppdaget at han hadde en gjeng med 2 dager gamle fenriker foran seg og at alle disse skulle gifte seg på forskjellige steder i Danmark. Attpå til befant det seg 6 nordmenn og en svenske i denne gjengen. Svensken var den som i en temmelig brysk tone førte ordet for oss til å begynne med, og det førte til at majoren ville arrestere ham. Da grep den eldste og mest fornuftige dansken inn - det var forøvrig han som hadde de felles reisepapirene - og ba om at majoren måtte ta telefonkontakt med skolesjefen som hadde utstyrt oss med papirene. Vi fikk beskjed om å oppsøke Offisiersheim for overnatting mens saken skulle bli nærmere undersøkt. Ingen av oss trodde etterpå at majoren hadde foretatt seg noe som helst, men hadde funnet ut at det vel var best å slippe oss over til Gedser dagen etter.

På det tidspunktet hadde ennå to av mine brødre meldt seg til fronttjeneste. Odd var allerede i skibataljonen i Finland og den yngste, Anton, som via Unghirdmarinen, var kommet til marinen, lå nå i treningsleir i Eckernförde. Fra Warnemünde fikk jeg kontakt med ham og avtalte å komme innom for å hilse på ham når jeg reiste tilbake fra permisjonen.

Alle brudgommene reiste så med ferjen til Gedser og fikk for første gang på meget lenge innta et virkelig herremåltid ombord. Ferjen hørte hjemme i Danmark og forpleiningen ombord var derfor dansk. Vi hadde fått vekslet til oss 169.- danske kroner hver og spanderte på oss dansk bøff med et glass øl til og deretter en kopp kaffe med tilhørende deilige danske kremkaker. Et uforglemmelig måltid!

I Gedser fordelte vi oss. Noen skulle hit og andre skulle dit. Jeg var sammen med nordmannen Helge Staff invitert med Jørgen Weidlich til hans foreldre i Ballerup, noen kilometer utenfor København. Etter å ha fått tildelt rom, stelt oss og hilst på Jørgens foreldre og hans kusine, Birthe, som var hushjelp hos sin onkel og tante, gikk vi tilbords og fikk servert deilig ribbestek med sviker og surkål og med øl og akevitt attåt.

Som vi åt, og som det smakte! Praten gikk selvfølgelig til langt på natt, og da vi sto opp neste dag, hadde Jørgens far hengt frem 2 dresser som tilhørte Jørgens bror som tidligere hadde gått på skolen i Bad Tölz og som nå befant seg ved Østfronten. Dressene passet oss selvfølgelig bare sånn noenlunde, men det passet oss aldeles utmerket at det var lagt en dansk 100-kroneseddel i hver av dressene. Gave fra pappa Weidlich. Jørgen ville som rimelig var, helst være hjemme hos foreldrene, så Helge og jeg gjorde byen stort sett på egen hånd de dagene vi hadde til rådighet. Jeg hadde forøvrig en dag mindre enn de andre fordi jeg jo hadde avtalt å hilse på Anton i Eckernförde. Jeg dro da på egen hånd dit og traff Anton og de andre norske guttene i bombekjelleren fordi det var flyalarm i hele Nord-Tyskland. Anton reagerte akkurat slik jeg hadde tenkt meg, guttunge som han jo var. "Å, jøss så fin du er nå Eyvind. Få prøve lua di 'a? Nå skulle Kari ha sett deg, gett"! Jeg fikk ordnet det slik med hans overordnede at guttene kunne få sitte oppe utover natten, og det ble temmelig sent slik at jeg måtte gå rett på toget for å innhente de andre "brudgommene" i Warnemünde. Jeg traff dem og vi traff faktisk den samme majoren som hadde oppholdt oss på framreisen, også nå som leder av streifpatruljen. Da ingen av oss kunne vise fram vielsesattest, ble vi spurt om hvordan det nå kunne ha seg. Svaret kom kontant fra en av danskene: "Brudene kom ikke"! Majoren som selvfølgelig hadde gjennomskuet humbugen, kunne ikke gjøre annet enn å le og vi ble sluppet videre.

Etter en lang og slitsom reise kom vi oss omsider fram til bestemmelsesstedet, til en øde liten landsby som het Leschan, ca. 2 timers reise fra Praha i sørøstlig retning. Vi kom omtrent samtidig med de andre som hadde vært hjemme på permisjon, d.v.s. de som tilhørte infanteriet. Staff, som tilhørte en alpejegeravdeling, havnet et annet sted ikke langt unna, og noen artillerister kom til Benesow. Nå lå det ti nye uker foran oss, nye uker med mye slit og mange lange utmarsjer og manøvrer. Her var det søle og leire nok å boltre seg i, men nå skulle vi etter tur planlegge og lede de store øvelsene og hadde delvis nye rekrutter til å øve oss med. De av oss som ikke var med som troppsfører eller hadde andre funksjoner i selve manøvrer, var dommere og skulle bedømme gjennomføringen av forestillingen. Det ble mange slike øvelser dag som natt, og da vi så under en av disse store nattmanøvrer også ble overrasket av vinterens første snøfall, forårsaket nok det en god del forkjølelse, men aldri var noen alvorlig syke der. Det gikk også bra da vi etter tur besøkte de andre spesialkursene for å få orientering om deres virksomheter. Vi besøkte pionerer, artilleristene, luftvern, panservern og panservåpenet hvor vi måtte la oss overkjøre av tunge tanks mens vi sto i et panserdekkningshull, vi lærte å entre tanks i fart bakfra for å plassere sprengladninger o.s.v.o.s.v. Som en hyggelig avslutning på hele vår utdanning ble det holdt en stilig fest på et stort hotell i Praha. Alle deltakerne fra de forskjellige spesialkursene var med og alle hadde med damer. Vi hadde oppdaget at det var noen norske sykepleiersker ved det store lasarettet i Praha og disse ble da invitert for å feire sammen med oss. Vi måtte imidlertid tilbake til Leschan igjen, så jenter fikk være jenter. Vi skulle tilbake for å få høre resultatet av det vi hadde vært med på de siste 10 ukene. Alle var spente, selvfølgelig, for vi visste at mannefallet hadde vært stort ved de tidligere kompaniførerkursene. Vi regnet med at vi ikketyskere ikke ville bli forfremmet der og da, men at vi måtte gjøre oss fortjent til en løytnantsgrad etter noen måneders frontinnsats igjen. Stor var derfor gleden og overraskelsen da samtlige av oss unntatt en meget ung danske ble forfremmet den 21. desember 1944. Nå var målet nådd. Vi var blitt SS-Untersturmführere! Hipp - hipp hurra!

Allerede da vi begynte på forberedelseskurset i Graz hadde situasjonen på de forskjellige frontene forandret seg kraftig, og slik fortsatte det hele tiden mens vi fikk vår utdanning.

I Afrika hvor general Rommel med sine "ørkenrotter" hadde hatt store fremganger, raknet det fullstendig, på sørfronten i Russland led Tyskland et smertelig tap da Stalingrad ble omringet og tusener på tusener av tyskere falt, mens de fleste av dem som overlevde ble tatt til fange. Bare noen ganske få greide å slå seg ut. De fleste av disse var imidlertid tildels hardt såret. En av de få som kom fra det med livet i behold, skulle jeg senere treffe som nabo på Nesodden, Stein Pachus Johansen. Hele tiden gikk vi og ventet på tyskernes "hemmelige våpen" som det ble snakket så meget om; V-1 og V-2 rakettenes. De kom omsider og ble satt inn i angrepene mot England over kanalen - men de kom for sent. Vi oppholdt oss i Bad Tölz da vi fikk høre om at de var tatt i bruk, og fikk vel et nytt håp om at krigslykken skulle snu seg, optimismen var aldri til å rokke. Også på frontavsnittene i nord begynte tilhakegangen. Fra fronten ved Leningrad kom meldinger om at russerne hadde å slå seg igjennom de tyske linjene og harde slag ble utkjempet ved Narva i Estland. Mange nordmenn falt under disse kampene, gutter som både Kari og jeg kjente godt. De kjempet i Panzergrenaderregimentet Norge som besto av nordmenn som hadde fortsatt fra Legionen og som var blitt forsterket med nye frivillige fra Norge.

På dette avsnittet gikk det nå stadig tilbake, og det samme var tilfelle ved fronten ennå lenger nord - i Finland.

Da så russerne nærmet seg Finnmark mens vi gikk på detsiste kompaniførerkurset ved Praha, søkte samtlige av oss om å få komme til Finnmark for å slåss mot russerne der men selv om russerne "befridde Kirkenes og sto på

norsk jord, var det ikke mulig å få beveget våre overordnede til å sende søknaden videre, og vi fikk dermed ikke våre ønsker oppfylt. Dette var en stor skuffelse for oss, men vi skulle da i allefall til fronten nå, mente vi.

Den 22. desember 1944 fikk de nybakte løytnantene fra Norge, Danmark og Sverige marsjordre til Hammerstein i Øst-Pommern- idag polsk område. Idag heter stedet Czarne. Her lå en reservebataljon for regiment "Norge". Vi kom til Berlin julaften, akkurat tidsnok til å oppleve et av de kraftigste flyangrep mot byen. Om formiddagen rakk vi å besøke det norske Frontkjemperkontoret hvor vi fikk utdelt såkalte frontkjemperpakker med litt snadder fra Norge, 1 flaske akevitt, noen sigaretter, litt sjokolade og en boks fiskeboller. Første delen av julekvelden tilbrakte vi så på en av det tyske Røde Kors's velferdsstasjoner hvor det faktisk ble opparbeidet en slags julestemning med et ekstra godt julemåltid og med julesanger og gang rundt juletre - inntil flyalarmen gikk og vi måtte ty ned i bombekjelleren hvor vi oppholdt oss et par timer til signalet gikk om at faren var over.

Strøket rundt hotellet der vi hadde fått plass, var sterkt skadet under angrepet. Hotellet sto imidlertid der det hadde stått, men alle vinduene var blåst ut så det gjalt å holde varmen med akevitten vi hadde fått. Jeg kan ikke huske om vi sov i det hele tatt den natten. Vi holdt det nok gående til langt ut i de små timer.

Neste dag burde vi egentlig ha sørget for å komme oss videre snarest mulig. Vi fikk imidlertid en innbydelse den norske ambassaden og det var stor uenighet blant oss om vi skulle, eller retttere sagt, kunne ta imot innbydelsen. Det var dansken Karlson som var den eldste av oss som hadde vår felles marsjordre, og han var dermed ansvarlig for at vi kom oss raskt fram til bestemmelsesstedet. Han ivret derfor sterkt for at vi fikk si nei takk og heller komme oss avgårde. Han fant allikevel ut etter en del diskusjon, at han fikk bøye seg for majoriteten og vi dro i samlet tropp til sammenkomsten hvor vi koste oss i noen timer. Her traff vi en gammel tysk general som kunne berolige oss med at vår ulydighet vel ikke var så alvorlig som vi selv egentlig trodde. Han anbefalte oss allikevel å ikke somle mere på veien, og det gjorde vi da heller ikke. Første tog i vår retning ble entret tidlig neste morgen og etter noen timers reise med togbytte i Neustettin (idag Szczecinek) kom vi til et lite gudsforlatt sted, Hammerstein (Czarne). Ja her var det nesten mer øde og trist enn stedet vi hadde forlatt noen dager tidligere i Tsjekoslovakia. Vi fikk spurt oss fram til forlegningen der vi skulle melde oss. Vi fant den omsider liggende like ved siden av en stor krigsfangeleir med flere tusen franske, engelske og amerikanske fanger av alle offisersgrader. Vi meldte oss for kommandanten, major Scheibe, i vår leir som altså huset reservebataljonen for SS- Panzergrenadierregiment "Norge". Her skulle vi være ansvarlige for utdannelsen av underoffiserer i bataljonen og jeg ble troppsjef i 1. tropp av 1. kompani som dansken Jørgen Weidlich fikk ansvar for. Deltakerne på underoffiserskurset var fra flere forskjellige land. De kom fra Holland, Belgia, Norge, Danmark, Tyskland, Ungarn og Romania. For en forsamling! Vi skjønnte jo straks et vi hadde fått en meget blandet og temmelig vanskelig materie å arbeide med. Det var vel forsåvidt ikke noe å utsette på skandinavernene, de var vel som alle de andre vi hadde hatt med å gjøre "ålreite dyr", men elitesoldater var de ikke, i allefall ikke ennå. De fleste av guttene var 16-17 åringer og spesielt guttene fra Holland var av langt dårligere kvalitet enn det vi var vant til. Vi hadde inntrykk av at mange av dem hadde meldt seg frivillig for å slippe unna ubehageligheter i hjemlandet. Ungarerne og rumenerne forsto jo nesten ikke ett eneste ord tysk og da var det ikke lett å formidle undervisning i teoritimene. Med beinhard ellersis og med opprettholdelse av streng disiplin fikk vi vel omsider sånn noenlunde skikk på banden. Her i Hammerstein delte jeg rom med min kullkamerat, Lars Ove Larsson, og for første gang spiste vi våre måltider i en offisersmesse sammen med

kapteiner, majorer, oberster og generaler. Her spiste jeg forøvrig også for første - og eneste- gang hestekjøtt, servert som surstek. Det smakte faktisk veldig godt.

Noe annet jeg kan huske fra Hammerstein var at vi hadde ganske store snømengder og sterk kulde, og et uttrykk som romkameraten min brukte, var igrunnen ganske dekkende. En kveld vi hadde lagt oss i temmelig kalde senger, hører jeg plutselig en ufin lyd fra den andre sengen og Lars Ove smeller til med: "Hei sann!- Men en fis i senga er da jamen bedre enn ti kubber i ovnen"! Sant nok.

En kveld skrev jeg en søknad om permisjon, nå ville jeg hjem for å gifte meg. Jeg visste jo at mulighetene for permisjon nærmest var lik: null, i allefall like små som sjansene var til å vinne hovedgevinsten i Penge-lotteriet. Stor var derfor overraskelsen da jeg noen dager senere ble innkalt til leirkommandanten, major Scheide, og fikk beskjed om at jeg kunne reise dagen etter på 14 dagers permisjon til Norge. Reisetiden kom i tillegg til permisjonstiden. Spør om jeg var glad - Det var jo nesten utrolig! Jeg skulle hjem for første gang på litt over et år! - og de andre fikk ha den videre fornøyelsen å få "banden" til å skikke seg vel.

Den 26. januar satte jeg meg på toget med bagasjen min. Igjen skulle det byttes tog i Neustettin. Her presterte jeg det fantastiske kunststykke å plassere bagasjen min på feil tog før jeg gikk for å få meg en tallerken suppe hos Røde Kors. Da jeg kom tilbake, kom jeg på riktig tog men toget med bagasjen min var dratt avgårde - i en helt annen retning.

Jeg hadde greid å skaffe meg en tannbørste underveis og med den som min absolutt eneste bagasje kom jeg til Oslo og Sinsen den 29. januar. Jeg dro til Olaf Schous vei så fort det lot seg gjøre for å treffe Kari og var forberedt på at hun ville bli veldig overrasket. Jeg hadde jo ikke fått varslet min ankomst på noen måte. Det viste seg at Kari ikke var hjemme. Hun var i et bryllup. Jeg fikk rede på hvor dette bryllupet ble feiret og dro dit etter at så vidt hadde fått hilse på Karis foreldre. Det sier seg selv at overraskelsen var stor og at gjensynet var hjertelig. Hva bryllupsmiddagen besto av, kan jeg ikke huske, men den var neppe av de mest kulinariske. Fiskekaker kanskje? Eller torskerogn stekt i tran? Og tyttebær i surmelk til dessert? Det var helt uvesentlig for meg, og etter noen få timer på festen, reiste Kari og jeg tilbake til Sinsen for å starte et to ukers samvær og forberede vårt eget bryllup. De første dagene av permisjonen gikk vel med til å hilse på både den ene og den andre av venner og bekjente og vi levde vel litt i sus og dus. Men alvorlige ting sto jo også på tapetet. Papirer skulle ordnes for at vi skulle kunne gifte oss, og det var en løping fra kontor til kontor, skriving av brev og venting på svar. Dagene gikk, papirer som ble lovt ordnet ganske fort, ble forsinket, det hele begynte å se håpløst ut.

Vi tok en tur til Langesund for å besøke min familie og tok oss også tid til å hilse på venner og kjente der. Dette tok også tid, men vi regnet med at når vi så kom tilbake til Oslo, så måtte da alle papirer og alle formaliteter være i orden. Men nei, det var de ikke og det var bare 4 dager igjen av permisjonen. Dessverre gikk også disse dagene uten at de nødvendige papirer var i orden, og for annen gang på 4 måneder måtte jeg reise tilbake til enheten min uten å være blitt gift. Første gang "kom ikke bruden" og denne gangen kom ikke papirene.

Nyhetene fra fronten i øst ble for hver dag jeg var hjemme stadig mere illevarslende og jeg anså det som bort i mot umulig å finne tilbake til enheten i Hammerstein. Hammerstein var oppgitt og jeg forsto jo at mine kamerater der måtte ha kommet i kamp kort tid etterat jeg hadde forlatt dem. I ettertid har jeg jo også fått bekreftet dette av de to danskene og den ene nordmannen fra krigsskolekullet vårt som kom fra kampene med livet i behold. Samtlige av de andre var falt i løpet av noen få dager! Som sagt så det ikke særlig lyst ut, men da permisjonen tok slutt, var det selvfølgelig ikke annet å gjøre enn å dra til fronten igjen. Det var nok dem her hjemme som i fullt alvor anbefalte meg å stikke av. Men slike tanker opptok meg overhodet ikke. Jeg hadde avlagt en faneed hvor jeg hadde forpliktet meg til å kjempe tappert til det siste, med livet som innsats.

Det var umulig for meg å tenke annerledes og ennå mere umulig å gjøre noe annet enn det jeg gjorde.

Derfor fant jeg min plass ombord i troppetransportskipet som forlot Oslo den 13. februar 1945. Etter 52 timer ombord og med flere flyalarmer og et ublidt møte med en mine i Skagerak, kom jeg helskinnet til Ålborg. Jeg ville ta en avstikker til København for å hilse på familien til min gode danske venn, Jørgen Weidlich. De hadde jo vært mitt vertskap da jeg var med Jørgen hjem etter at skolen i Tølz var avsluttet og nå hadde jeg jo hilsener (selv om de allerede var blitt gamle) å overbringe. Transportsystemene var jo også i ferd med å bryte mer eller mindre sammen, så turen fra Ålborg til København tok faktisk 13 timer. Jeg fikk dele natteløst på hotell Terminus med en tysk løytnant fra flyvåpenet, og neste dag undersøkte jeg mulighetene for å komme videre sydover. Det viste seg at det bare gikk to 3 ganger i uken og at toget idag (fredag) allerede var gått. Neste tog skulle først på tirsdag morgen. Dette så ikke bra ut. Jeg kunne jo ikke bruke all verdens tid på å komme meg fram til bstemmelsesstedet som i første omgang var Berlin, men aldri så galt o.s. v. Jeg dro ut til Ballerup hvor jeg ble hjertelig mottatt av familien Weidlich og fikk overlatt rommet til Jørgens bror, Paul. Familien gjorde alt for at jeg skulle ha det godt og foret meg med mat som man ellers bare kunne drømme om. Jeg fikk også noen hundre kroner slik at jeg riktig kunne slå meg løs inne i København og jeg gjorde da også det i de dagene jeg hadde til rådighet, skjønt det var jo ikke så helt ufarlig å ferdes i uniform i hovedstaden på den tiden. En annen norsk løytnant fra Sarpsborg var blitt skutt ned på åpen gate for noen dager siden. Vel, det gikk nå bra for mitt vedkommende og jeg kom meg på toget tirsdag morgen utrustet med en solid matpakke som mor Weidlich hadde laget istand til meg.

Reisen gjennom Nord-Tyskland ble avbrutt av flere flyalarmer, men til tross for disse alarmene, var vi framme i Berlin om kvelden. Her var det et sant virvar. Ingen visste noe om hvor min troppeenhet befant seg, men jeg fant fram til et oppsamlingssted for utenlandske frivillige og fikk marsjopapir til Stargard. Så langt kom jeg imidlertid ikke, for det viste seg at den byen allerede var inntatt av russerne. Jeg havnet derfor i en liten landsby som het Schöngarten ca. 1 mil vest for Pyritz. Her var restene av det som engang hadde vært regiment Norge i ferd med å innta nye stillinger etter å ha blitt drevet ut av byen Pyritz. Det hersket et fullstendig kaos. Sannelig var det rester det handlet om, og de restene var godt opspedd med folk fra luftvåpen, marine og folkestormen, gamlinger som egentlig var innkalt for å grave skyttergraver. Disse menneskene befant seg i langsom bevegelse østover og i motsatt retning kom en strøm av sivilister på flukt vestover, noen med et lite hstelass med utstyr, andre bare slepende på noen kufferter eller bylter med klær. Et forferdelig trist syn som ikke kunne virke særlig oppløftende på noen. Inne blant alle disse ulykkelige slo det til satdighet ned granater og over det hele fløy russiske fly og sendte sine maskingeværskaller både mot den øst- og den vestgående strømmen.

Jeg fant omsider fram til regimentskommandøren og meldte meg til tjeneste etter endt permisjon. "Vel", sa han, "dette ser ikke særlig lystelig ut, men vi får jo prøve å gjøre det beste ut av det. Jeg ble av en melder vist veien til min nye kompanisjef, en tysk kaptein Mähle, men før jeg gikk, fikk jeg med et godt råd fra regimentskommandøren. "Vi trenger tapre, innsatsvillige offiserer nå. Vær tapper men ikke dumdristig slik som Deres landsmann og kollega Tor Svennevik var for et par timer siden. Han tok ikke godt nok vare på seg selv og falt på det. Lykke til!"

Melderen førte meg så til kompanisjefen som vi fant godt forvart i den eneste noelunde sikre bunkeren i området. Han tok imot meg og ønsket meg velkommen hvorpå han utnevnte meg til sin nestkommanderende og vist meg et stort hull i bakken ca 10 meter unna hans bunker. Her fikk jeg beskjed om å etablere "mitt hjem" for den aller nærmeste tiden. Jeg hadde knapt rukket å finne "hjemmet mitt" og langt mindre rukket å etablere meg der, før jeg fikk beskjed om å innfinne meg hos kompanisjefen hvor jeg fikk mitt

første oppdrag. Jeg skulle ta kontakt med kompaniene til høyre og til venstre for oss for å ta del i og videreføre planene om et angrep på byen Pyritz som dagen før var blitt oppgitt. Byen og det store proviantlageret der skulle inntas og holdes så lenge at en lastebilkolonne kunne hente ut mest mulig proviant. Deretter skulle lageret sprenges i luften og vi skulle trekke oss tilbake til egne stillinger igjen. Det viste seg at nabokompagniet til høyre var ledet av en norsk overløytnant, Torgeir Lofthus fra Seljord og det var et hyggelig og godt bekjentskap. Han hadde jo allerede fått den samme beskjeden som jeg og hadde dessuten langt større erfaring enn jeg. Vi var enige om at oppdraget syntes nesten vanvittig, men i en desperat situasjon er man nødt til å foreta vanvittige ting, og situasjonen var virkelig desperat. Våre proviantlagre i nærmeste omegn var nesten tomme og noe måtte derfor gjøres! Jeg fikk også kontakt med kompanisjefen til venstre for oss, og jeg ble innviet i de planene som allerede var lagt for hvordan vår del av oppdraget skulle løses. Jeg sier vår del, for disse tre sterkt reduserte kompaniene skulle selvfølgelig ikke være alene om et stormangrep av såpass store dimensjoner. Etter oppnådde kontakter og gjennomgåelse av planene, var det bare å komme seg tilbake til mine egne gutter deriblant en kar fra Toten som het Oskar. Etternavnet har jeg glemt, eller hørte jeg det noen gang i det hele tatt?

Nå var det jo slik at moralen på den tiden slett ikke var den aller beste og Oskar ga da også uttrykk for det. "Je trur det er best å begynne å gå retning Flensburg, je da"- Gutten hadde sikkert rett i det, men jeg kunne jo ikke gi ham medhold og måtte fortelle ham at han ikke måtte ha slike tanker i hodet for snart ville nok krigslykken snu seg igjen! Om jeg trodde det selv? Nei!! Jeg utnevnte Oskar til min melder og fikk senere stor nytte av ham. Men nok om Oskar som tross alt var en kjernekar og en tapper soldat. Jeg vet ikke hvor det er blitt av ham.

Oppdraget vi hadde fått ble gjennomført til punkt og prikke den neste natt. Byen ble stormet fra flere kanter, russerne måtte trekke seg ut, og bilkolonnen hadde noen timer på seg til å laste opp så mye proviant, sigaretter og brennevin som det var mulig å få med seg før vi alle trakk oss tilbake og pionerene sprengte lageret med et øredøvende smell. Dette smellet oppfattet selvfølgelig også russerne og skjønnte vel straks at vi ikke akttet å holde byen. Vi kunne vente oss nye russiske framstøt, og det temmelig snart. Annet ville være unormalt. Det var heller små tap vi hadde, og vi var alle svært så opprømte da vi igjen var tilbake i stillingene våre. Det ble faktisk feiret med "et lite glass".

Nå gjaldt det å holde seg godt underrettet om russernes disposisjoner, og vi var derfor stadig ute på observasjonspatruljer.

200 meter framover og så 100 meter til hver side for å observere- så tilbake for å melde fra om det som eventuelt var blitt observert. Kort pause og så ut igjen. Slik holdt det på nesten en uke. Jeg hadde i mellomtiden fått beskjed om å levere min Soldbok (vernepliktsbok) til kompaniets stabssersjant for at han skulle foreta diverse innførsler, og den boka så jeg aldri mere til og det skulle senere vise seg å bli til stor lykke for meg.

Dagene gikk og det var uråd å holde rede på søndag eller hverdag. De var akkurat like med noenlunde moderat beskytning fra russisk side. Bare litt bombekasterild fra tid til annen. Mangel på artilleriamunisjon på vår side begynte å gjøre seg sterkt gjeldende. 3 artillerigranater fra vår side kunne fort bli gjengjeldt med 20 fra den andre kanten. Rollene fra noen måneder tidligere var tydeligvis byttet helt om. Når vårt artilleri holdt seg i ro, var det heller ingen grunn til at russerne skulle sløse med sin ammunisjon, så derfor ble det altså med litt bombekaster regn over våre stillinger, et nedslag her og et nedslag der som ikke voldt så veldig mye besvær, og jeg kan ikke huske vi hadde sårede eller falne i kompaniet på en ukes tid.

Men så merket vi at det igjen begynte å bli større aktivitet hos russerne. På våre observasjonsoppdrag oppdaget vi stadig flere maskingeværstillinger og skarpskyttere og disse kom time for time stadig nærmere. Noe måtte være på gang!

Den 15. mars kom det ordre om tilbaketrekning til nye stillinger ved mørkets frambrudd. Da mørket hadde inntruffet ved 19 tiden, dro en lang rekke trøtte og sultne karer så lydløst som mulig et par kilometer lenger vestover. Nok et stykke jord måtte oppgis, og slikt føltes like bittert hver gang. Den lille lille bebyggelsen straks bak våre linjer lå 300-400 meter foran Altdam som var en forstad til Stettin. Her flyter den lille elva Pløne langsamt det siste stykket før den renner ut i den atskillig større Oder, og Oder var en elv som skulle holdes for en hver pris. Over Oder måtte ingen russer komme!

Alle offiserene gjennomgikk en "briefing" med kommandøren i et av husene i klyngen bak oss, og jeg fikk i oppdrag å besette de nærmeste 200 meter fra brua over Pløne og nordover. Stillingen skulle holdes for en hver pris. "Løytnant Schrøder", sa kompanisjefen, "den første som forsøker å forlate sin stilling, har De å skyte ned"! "Javel", svarte jeg og tenkte at en ordre er en ordre.

Vi fikk ganske fort etablert oss i de nye stillingene med bl.a. et tungt maskingevær på brua og betjeningen ble utstyrt med hver sin "panserneve"-et fryktet og effektivt våpen mot de russiske pansere. Ellers var kompaniet mildt sagt temmelig mangelfullt utrustet med 2 lette maskingeværer, noen maskinpistoler og i tillegg hadde alle vanlige geværer og håndgranater. Selv hadde jeg maskinpistol og skarpskyttergevær og fant meg et hull å sitte i ca. 15 meter til venstre for brua. Jeg sendte Oskar avgårde for å finne ut hvor kompanisjefen hadde slått seg til. Oskar fant ham et stykke lenger bak og kom tilbake og beskrev stedet og veien dit.

Her kommer et lite avbrudd i skriveingen, for når jeg nå sitter her 47 år i ettertid og skriver mine memoarer, finner jeg ut at nå vil jeg spise et måltid spekesild med en øl og en drøy akevitt til - for: "No vert det spanandes, gutt" og det kan trenges en liten oppstiver.

=====

Spekesilda er innabords og knerten likeså. Og som et aprpos til det som nå skal berettes, så har det nå kommet et kraftig tordenvær her jeg sitter og skriver. Lynene blinker alt i ett og det ene kraftige tordenskrallet avløser det andre.

Slik utviklet det seg også etterhvert for 47 år siden.

Jeg hadde som sagt lokalisert kompanisjefen mens den russiske artilleriilden stadig tiltok i styrke og solide treffere i den lille husklyngen bak oss forårsaket en sky av murpuss som drev over oss der vi lå eller satt i stillingene våre. Foreløpig var ingen russere å se, men jeg fordrev noe av tiden med å skyte mot et vindu i 2. etasje i et hus like ved veien og ca. 150 meter unna. Her mente jeg å ha sett mundingsild fra et skarpskyttergevær, og jeg hadde også sterk mistanke til en høysåte som syntes å bevege seg langsamt i vår retning. Etter en del skudd mot disse målene så jeg ikke mere mundingsild og høysåta kom ikke nærmere. Dett var dett!

Det hadde vært så som så med søvn i det siste og jeg ga beskjed til Oskar om at jeg ville prøve å få en liten dupp der jeg satt i stillingen min. Ja, for det er utrolig hva som skal til av bråk for at en trøtt soldat ikke skal få sove. Oskar fikk beskjed om at jeg straks måtte vekkes dersom noe spesielt skulle hende. Jeg hadde vel såvidt sovnet da en opprømt Oskar river og røsker i meg: "Løytnant, der er så mange soldater bakom stillingene ytterst til venstre. Jeg kan ikke se om det er våre egne som er på flukt eller om det er russerne som har brutt i gjennom"!!

Jeg grep kikkerten min og kunne fort fastslå at våre egne var på vill flukt ytterst på venstre fløy med russerne like i hælene og at dette forplantet seg mot høyre i retning av oss. Jeg beordret det tunge maskingeværet til å legge en sperreild utover mot venstre for å hindre at russerne skulle kunne fortsette forfølgelsen. De ble nok oppholdt noe, men stadig flere sv våre stakk av - nærmere og nærmere oss og vårt avsnitt.

Det hele fortonet seg som det vi idag kjenner som "Bølgen" vi kan se ved de store idrettsarrangementer.

Jeg tenkte på ordren jeg hadde fått tidligere på dagen, ordren om å holde stillingen til siste mann. "Oskar, løp til kompanisjefen, meld av til ham og få nye ordrer"! skrek jeg ut, og nesten før jeg var ferdig, løp Oskar som et pisket skinn. Jeg syntes det varte evigheter før Oskar var tilbake. I mellomtiden var nabokompaniet i full fart ut av stillingene sine, men jeg hadde ordre om å bli stående, og der sto jeg fremdeles da det danske kompaniet til høyre for oss også begynte å løpe. Russerne fulgte like i helene på våre og var vel bare 60-70 meter unna oss da Oskar kom tilbake og meldte at kompanisjefen allerede var borte.

"Vel, karer. Kompanisjefen har stukket av. Jeg overtar kompaniet som heretter hører på min kommando. Vi har ingen annen utvei enn å løpe vi også. Kast alle private eiendeler og overflødig utstyr. Ta med alle våpen og all ammunisjon og løp mot kirken der bak i Altdamm. Vi samles der. Veigrøfta gir noe dekning. Dere løper i sik sak som dere har lært. Løp nå!"

Dette var den eneste og siste ordre jeg ga som kompanisjef. Den oppstående situasjon ga ikke rom for andre muligheter.

Jeg så alle vel avgårde før jeg selv løp i sik-sak tvers over en liten åpen plass inne i den lille husklyngen som besto av 4-5-6 hus.

Plutselig kjenner jeg det som om jeg får et kraftig slag over høyre tinning. Jeg stuper forlengs i bakken og stålhjelmen blir slengt av hodet mitt. Jeg mister både maskinpistol og skarpskyttergeværet. En russisk skarpskytter har fått has på meg! Jeg tok hånden til hodet og fikk den full av blod som kom fra høyre øre. Et øyeblikk bare, skjønt det kjentes som en evighet, ble jeg liggende mens et virvar av tanker for gjennom hodet mitt. Jeg tenkte at nå er du ferdig, nå dør du. Jeg tenkte på Kari, på far og på alle mine der hjemme som ikke skulle få se meg igjen.

Men så gikk det opp for meg at jeg ennå var i live og jeg fikk krabbet inn i nærmeste hus. Der, på gulvet, lå en ung gutt som var falt tidligere på dagen. Tanken om en nær forestående død grep meg igjen og jeg la meg ved siden av den døde og tenkte at her kan du dø sammen med ham. Hvis noen skulle finne ham, så ville de finne meg også.

Men jeg døde jo ikke! Jeg fikk fram forbindingspakken jeg hadde i innerlommen på uniformsjakken og fikk surret den rundt hodet. Det hjalp vel ikke særlig mye for den var på et øyeblikk gjennombløtt av blod, - men jeg levde jo! Da "bestemte jeg meg" for at jeg skulle leve videre. Jeg prøvde å reise meg, men "gikk rett i dørken" igjen. Balanseevnen var nok ødelagt som følge av trøkken jeg hadde fått.

I det samme huset, men i et annet rom som jeg krabbet inn i, fant jeg en gammel buffet med 2 dører i nederste avdeling. Her kunne jeg jo prøve å holde meg skjult til kvelden kom. Kanskje ville situasjonen da være en annen? Kanskje ville det være mulig å finne igjen kompaniet mitt?

Det var vel kanskje vel optimistisk, men jeg tenkte i allefall slik da jeg krøp inn i buffeten og la meg til rette der så behagelig som det var mulig og fikk lukket dørene fra innsiden. Hvor lenge jeg lå der, vet jeg ikke, men jeg vet at jeg hele tiden var ved bevissthet og at det etter hvert begynte å gjøre dyktig vondt i såret. Kanskje lå jeg der i 24 evigheter, kanskje i et kvarter, - ja kanskje så lenge som en halv time. Det var ikke mulig å se på klokken her inne, men jeg regner med at den må ha vært omkring 1400.

Så hører jeg støvletramp og russiske stemmer i rommet og oppfatter at russerne er i ferd med å forhøre to av mine gutter som er blitt tatt til fange, en tysker og en ungarer i 16-17-årsalderen. Det hele hørtes ut til å gå ganske gemvttlig for seg, og jeg tenkte fram og tilbake. Skal jeg bli liggende her i ro? Skal jeg være nødt til å overgi meg? Kanskje er ikke russiske soldater så ille som det var blitt oss fortalt gjennom alle år? Nei, det fikk våge seg.

"Ivan", ropte jeg inne fra hjemmestedet. "Ivan, nicht schiessen"! (ikke skyt). Og jeg fikk svar selvom Ivan ikke visste hvem han svarte.

"Nicht schiessen, Kamerad, kommen, kommen"! svares det. Jeg dytter opp dørene og raver ut og med høyre hofte støttet mot et bord greier jeg å holde meg på beina mens jeg strekker armene i været. Nå var det gjort! Det som jeg aldri i min vildeste fantasi hadde forestilt meg. Jeg hadde overgitt meg levende til fienden. Jeg var krigsfange! Plutselig sto jeg der ansikt til ansikt med tre unge menn i andre uniformer, en sersjant, en løytnant og en med høyere grad. Jeg tror det var en major. Den siste forsvant ut og løytnanten tok ordet: "Uri"- "Uri"! -Han peker på håndleddet sitt, og det er lett å forstå hva han vil. Han vil ha armbåndsuret mitt. Det er altså det første han ber om og armbåndsuret er det da bare å gi fra seg. Så kommer det på dårlig tysk: "Pistol? Wo dein Pistol"? Jeg hadde slett ingen pistol og dette prøvde jeg å forklare ham. Jeg hadde straks oppfattet at han bar min maskinpistol som han hadde plukket opp utenfor og jeg forklarte på en blanding av tysk, russisk og norsk: "Ja njemo pistol - Ja maskinpistol. Du mein maskinpistol (Jeg ingen pistol, jeg maskinpistol, min maskinpistol) Svaret jeg fikk var på russisk, og det uttrykket kjente jeg. "Njet pravda"! (Ikke sant-løgn) "Pravda, tovaritsj", sa jeg så overbevisende jeg kunne (Det er sant, kamerat). Så prøvde jeg igjen å forklare på flere språk: "Russki bom- bom - ich på hue suda - stahlhelm suda - maskinpistol suda" (Russisk kule - jeg på hue slik - stålhjelmen hit - maskinpistol hit) "Idi su da" (kom hit) sier han. Jeg ble støttet ut på den åpne plass og kunne vise ham stålhjelmen min og påviste stedet hvor han hadde plukket opp våpenet mitt. Da forsto han at det jeg hadde sagt allikevel var pravda. Så bar det inn igjen til sersjanten og mine to medfanger. Da, og først da, spør så løytnanten: "Er du offiser"? "Ja", svarer jeg. "Jeg er løytnant". "Ah - du kaputt"! sier han og hever pistolen sin mot meg. Jeg knapper opp frakk og uniformsjakke og blottet brystet og sier: "Bare skyt" Kanskje ble den russiske løytnanten litt imponert over min oppførsel? Kanskje tenkte han som så: Ville jeg kunne oppføre meg slik i en lignende situasjon? Jeg kunne jo ikke lese hans tanker, men han senket pistolen og forsvant ut. Dermed overløt han ansvaret for de tre fangene til den unge sersjanten. Denne spurte meg så igjen: "Du offiser"? "Ja", svarte jeg også ham, "jeg er løytnant". "Offiser nix gut - Soldat gut - ta vekk disse", sier han og river av meg skulderklaffene som er tegn på min løytnantsverdict. "Du soldat - du hospital"! Her står jeg altså og blir degradert av en russisk sersjant i påsyn av to av mine egne underordnede. Fornedrende - javel - en allikevel noe som skulle komme til å bety ganske meget i positiv retning. Deretter utviklet det hele seg temmelig gemyttlig. Vi satte oss ned ved et bord, og sannelig ble vi budt både sigaretter og vodka! Men dette kunne da vel ikke vare ved? Nei, det gjorde det da heller ikke. Den forsvunne løytnanten hadde, mens dette pågikk, skaffet to menige soldater som troppet opp for å føre oss bakover til det som for en times tid siden var eget territorium men som nå plutselig var fiendeland. Selv var jeg ikke i stand til å gå ved egen hjelp så jeg måtte støttes av de andre to som overhodet ikke var skadet. Vi var ikke kommet langt før jeg fikk beskjed om å ta av meg mine fine ridestøvler, og de andre to måtte også avgi sine støvler, og dermed foregikk resten av marsjen for vårt vedkommende på strøpelen. Første etappe av marsjen var ikke så lang. Vi ble faktisk sperret inne i et kjellerrom nettopp i det huset jeg hadde ligget og beskyttet tidligere på dagen. Her ble vi overlatt helt til oss selv om natten. Men natten kunne ikke soves bort! Vi måtte legge en slagplan for hvorledes vi skulle takle forhørene som vi visste ville komme. Vi var jo klar over at det å tilhøre en SS-enhet, langt fra var noen fordel når vi nå var havnet i russisk fangenskap. (Her må jeg komme med en liten forklaring som gir grunnlag for å forstå hva vi måtte foreta oss.) De frakkene vi hadde utenpå den vanlige uniformsjakken bar ingen synlige tegn på vår tilhørighet til en bestemt enhet og på min frakk var jo allerede løytnantsdistinksjoner fjernet. Uniformsjakkene vi hadde under frakken, hadde jo både distinksjoner, SS-symboler på kraven og dessuten et bånd nederst på venstre erme hvor det sto "SS- Regiment Norge". Dessuten hadde jo de to andre sine soldbøker på seg, og her var innført både navn, fødselsår og dato,

tjenestegrad og den troppeenhet de tilhørte. Jeg har tidligere nevnt at min soldbok var avlevert til stabssersjanten i kompaniet. Dette viste seg nå å være en stor fordel for meg. Nå kunne jeg bare ljuke så mye jeg vil! Jeg ga beskjed om at alt som kunne røpe oss, måtte fjernes. De to soldbøkene og alt som ble sprettet av uniformene, ble lagt i en krok i kjellerrommet like under et lite vindu høyt oppe på veggen. Med frakkene våre prøvde vi å lage et slags ovnsrør for å lede røyken ut gjennom vinduet og så tente vi på hele "rasket". Røyken var veldig medgjørilig. Det aller meste av den smøg seg vakkert ut gjennom vinduet og forsvant i nattemørket uten at noen russer merket det aller minste. Som vi hadde regnet ut, sov også russiske soldater om natten når de hadde sjangsen til det.

Da hålet var utbrent, måtte vi etter tur fram med våre private brannslanger for å slukke glørne. Dermed var første del av planene våre fullført, og da fant vi ut at vi vel kanskje burde sove litt vi og. Og sånn som vi sov! Ingen vakt, ingen kanonild og ingen knitrende mitraljøser som vekket oss. Bare av og til hørte vi høyrøstet snakk og litt sang fra fulle russere som ikke brydde seg særlig om oss tre i kjellerrommet.

Neste morgen kom så det forhøret vi visste ville komme. Førstemann i ilden var den unge tyske gutten. Jeg kjenner jo ikke til hva han måtte svare på, men da han kom tilbake og ungareren måtte inn og svare for seg, sier han til meg: "Fortell for all del ikke at du har vært med i Hitlerjugend. Det gjorde jeg, og fikk meg noen kraftige lusinger". Jeg hadde jo ikke vært med i Hitlerjugend så den saken var jo grei nok.

Da ungareren var ferdig, var det så min tur.

Det satt tre mann i rommet, og jeg skjønnte snart den ene var tilkalt som tolk for han snakket et noenlunde brukbart tysk, men jeg foretrekker å la hele forhøret foregå på norsk. (Russerens spørsmål med små bokstaver - mine svare med store).

Hva heter du ?

FRWIN SCHRØDER.

Når er du født?

6. JANUAR 1922.

I hvilken by bor du?

I HEIDELBERG.

Hvilken gate ?

HERMANN GÖRINGSTRASSE.

Hvilket husnummer?

NUMMER 54.

Hvilken avdeling tilhører du?

REGIMENT NORGE.

Hvilken tjenestegrad har du?

MATROS.

Matros? Hvordan kan det ha seg ?

OVERTALLIG MANNSKAP I MARINEN OG OVERFØRT TIL DETTE REGIMENTET.

Hva kjenner du til av nye tyske våpen?

EN MENIG SOLDAT KJENNER LITE TIL DET.

Hvorfor har dere gassmaske og gassbeskyttelsesduk ?

I KRIG MÅ MAN VÆRE FORBEREDT PÅ ALT.

Jeg ser du er såret. Du må først i lasarett før du kan komme i fangeleir.

JA VEL, MEN FØRST MÅ JEG FÅ NY BANDASJE.

Ja, det skal du få, men først skal du gi meg gullringen din !

NEI, KAMERAT !

Jo, gi meg den straks!

NEI, KAMERAT !

Kom med den!! (Han gjør bevegelser med hånden som for å fortelle meg at dersom jeg ikke gir ham den, vil han skjære av meg fingeren)

NEI!! EN ANNEN RUSSER HAR TATT ARMBÅNDSURET MITT OG AT DET FORSVANT, ER GREIT NOK; MEN RINGEN MIN FÅR DU IKKE!!

Nå blir han virkelig sint, trekker pistolen sin og setter den mot hodet mitt og formelig skriker ut:
Kom med ringen for faen!

Jeg ga meg da og fant ut at dersom jeg skulle leve videre fikk det bli uten ring så jeg fikk lirket den av fineren og ga ham den.

Ansiktet hans lyst opp og han spurte:

Er den av gull ?

JA, DEN ER AV GULL.

Nå hadde han vunnet en stor seier og han roper på russisk: "Sanitar! - Sanitar ! Piriviasso !

Sanitetern kom og jeg fikk påsatt en skikkelig bandasje.

Deretter fikk vi alle et lite brødstykke og litt te, og det smakte godt etterat vi ikke hadde noe å spise på over et døgn. Etterat vi hadde fått i oss brødbiten og teen, ble vi så tilbudt en mahorkasigaret. En av russerne pakket inn mahorka i et stykke av avisen "Pravda" spyttet skikkelig på papiret og rakte oss etter tur en sånn "innpakket sigarett. Særlig appetitlig var det jo ikke men vi kunne jo ikke vise oss utakknemlige, så vi tok imot- og lot som om det smakte!

Så var det tid for oppbrudd. Vi hadde fått noen filler å surre på føttene som sko og nå skulle vi bringes lenger bakover og to mann fikk i oppdrag å følge oss. Da vi hadde gått ca. 1 mil, ble det kommandert stopp og ut på siden av veien. Vi var faktisk der hvor vi hadde hatt våre stillinger for to dager siden. Hendene i været! "Nå er det slutt", tenkte i alle fall jeg og jeg tror nok de andre to tenkte det samme. Men - nei da, de to følgesvennene skulle bare kroppssvitte oss for om mulig å finne noe som de kunne betrakte som krigsbytte. Alt fra lommetørkler, fyrstikker, kammer, blyantstumper, hyssing, lommebøker o.s.v. ble tatt fra oss, og det som de to ikke fant særlig interessant, ble slengt i en haug på bakken ved siden av oss. Da ransakningen var ferdig, fikk vi sitte ned litt for å hvile ut. I haugen med ting som var av mindre interesse lå også mitt sølvplett sigarettetu (de hadde vel ikke funnet noe sølvstempel) og dette fikk jeg smuglet tilbake i bukseelommen min. Det kunne kanskje komme godt med ved en senere anledning.

Marsjen videre bakover fortsatte. Jeg begynte for alvor å føle meg temmelig slapp etter blodtapet og hengende over skuldrene på de to andre, var det ikke rare marsjarten jeg kunne prestere. I tillegg til dette kjente vi også godt at vi gikk med bare filler rundt føttene. Farten ble etterhvert så liten at våre følgesvenner ble mer og mer utålmodige og dyttingen på oss med geværkolbene ble stadig hyppigere. Omsider kom vi fram til et stort telt som viste seg å være en feltforbindingsplass. Jeg, med min blodige hodebandasje, ble ettersatt inne i teltet og de andre to som var usåret, ble her borte fra meg. Dem traff jeg aldri mere igjen. Da såret mitt var blitt stelt igjen, ble jeg fulgt ut av en kvinnelig russisk sanitetsoffiser som skjelte meg ut etter alle kunstens regler. Svin, banditt og idiot var de ordene hun brukte mest og ordene fortsatte hun med også etterat jeg var blitt lempet inn i en lastebil som allerede var overfylt med sårede russere. Hennes munnbruk smittet over på pasientene på lasteplanet, og jeg ble temmelig klar over at jeg ikke var noen velsett passasjer. Fra bilen kom klynking, jamring, syting og gråt og fra den plass jeg fikk aller bakerst på lasteplanet måtte jeg høre på alt dette. Nå var det jo ikke så mange russiske ord jeg kunne, i allefall ikke nok til å delta i hylekoret så jeg sa til meg selv at jeg vel bare fikk holde kjeft. Da så bilen satte seg i bevegelse og kom seg ut på en vanlig kjørevei, konsentrerte jeg meg om alle navneskiltene ved vein. Jeg fotograferte dem med øynene og prøvde å lagre dem i bakhodet. Kanskje kunne det være nyttig om jeg siden skulle få en anledning til å rømme.

Etter noen timers kjøring, stoppet bilen og det viste seg at vi var kommet til Stargard. Her i Stargard hadde tyskerne hatt en stor krigsfangeleir for fanger fra Frankrike, Polen, Belgia og Jugoslavia. På et tidspunkt var disse fangene transportert vestover og bare de hardt sårede og alvorlig syke var blitt igjen i leirens lasarett. Det var denne leiren russerne så hadde overtatt som feltsykehus, og hit var jeg altså nå kommet uten et eneste følgeskap som kunne fortelle hvem jeg var og hva som feilte meg.

Her hadde jeg en sjangse. Her kunne jeg være hvem som helst fra hvorsom helst!

Etter å ha blitt badet (fått noen bøtter vann over kroppen), ble jeg iført sykehusklær som var tyske fangedrakter og fikk tildelt seng og en stokk å støtte meg til. Det var en kjempestor sal hvor det sikkert lå over hundre mann fra før, men etter noe dager her begynte jeg å rusle litt rundt og he gjorde jeg et overraskende bekjentskap med en svensktalende finne som het Gunnar Skoglund. Han var fra Mariehamn på Åland. Nå hadde jeg bestemt meg for at jeg heretter skulle være norsk. Da han så hørte at jeg het Schrøder og var fra Langesund, setter han opp et forbauset ansikt og sier: "Ta mej tusan, heter du Schrøder og er fra Langesund? Jeg kjenner din fader!" Så fortalte han meg at han hadde vært sjømann på en tysk båt og med denne båten hadde han vært innom Langesund og på mønstringskontoret hos far for å få ommønstring fra matros til båtsmann. Senere var denne båten blitt torpedert av en russisk ubåt og hardt såret, var han blitt plukket opp og nå var han omsider havnet her. Vi ble ganske gode venner og jeg spurte ham en dag om han kunne tenke seg å bli med på en eventuell rømming om sjangsen skulle by seg. Til det svarte han at han neppe kom til å bli så frisk igjen at det kunne komme på tale. Hans høyre albu var aldeles smadret og nå var det også gått tuberkulose i sårene. Han ba meg imidlertid om at jeg måtte skrive til hans kone dersom jeg skulle komme meg hjem en gang, og han ønsket meg lykke til. (Etter at jeg kom hjem, skrev jeg også til hans kone men hørte aldri noe derfra. Jeg er redd jeg har brukt Kristinehamn som adresse i stedet for Mariehamn. Kristinehamn ligger jo midt inne i Sverige)

Her på lasarettet kom jeg også i kontakt med en belgier og en franskmann som ikke var det minste begeistret over å bli tatt vare på av russerne. Her gjaldt det å skaffe seg vennligsinnede kontakter, og disse to skulle vise seg å bli meget verdifulle støtter i tiden framover. . Jeg fikk en brun belgisk uniformsbuke og kunne kaste min egen grønne tyske. Da så franskmannen greide å trylle fram en hvit skjorte med stivt skjortebryst og forarte meg den, kunne også min brune uniformsskjorte kasseres. Nå var jeg jo nesten som en sivilist å regne. Frakken og uniformsjakken var det ikke mulig å få byttet der. Noen uker senere hadde jeg funnet igjen noe av balanseevnen slik at jeg kunne kaste stokken jeg hadde vært avhengig av. Da kom det beskjed om ny flytting fordi det stadig kom nye hardt sårede russere hit som ikke kunne tåle lange transporter. Jeg kunne nå gå til jernbanestasjonen ved egen hjelp. Vi skulle altså flytte - men hvorhen? Det var det ingen som visste. Vi ble stuert inn i en kuvogn - en meget blandedt forsamling. Mine nye belgiske og franske venner kom i samme vogn og vi snakket sammen på tysk, noe de hadde lært seg veldig bra i løpet av de årene de hadde vært i tysk fangenskap. Men vi snakket ved en anledning litt for høyt og litt for uforsiktig, for plutselig spør en russer meg om hvor i Russland jeg hadde vært. Da jeg så svarte at jeg hadde vært ved Leningrad fikk jeg en knytteneve opp mot ansiktet i det han brølte: "Du Schwein - Leningrad mein Stadt"! Den karen måtte jeg nok prøve å unngå for framtiden. Uten at jeg helt greide å følge med i tiden, regnet jeg med at vi nå måtte være i midten av april. Da så toget gjorde en lengere stopp i en større by, Poznan, lot jeg både frakk og uniformsjakke ligge igjen i vognen da vi fikk gå ut på stasjonsområdet for å strekke litt på beina og trekke litt frisk luft ettersom den i vogna var totalt oppbrukt. Jeg kom i snakk med en polsk jernbanemann og jeg fikk fortalt ham at jeg syntes det var kaldt og at jeg frøys. "Vent litt", sa han og forsvant. Etter noen minutter kom han tilbake med en polsk jernbaneuniformsjakke og en pelslue med sovjetstjerne på. Jeg var nå helt "sivilt" antrukket (et par sko hadde jeg fått på lasarettet og nå var det bare å la frakk og uniformsjakke bli igjen under halmen i jernbanevogna når vi kom fram til bestemmelsesstedet. Og bestemmelsesstede lå ikke så veldig lang unna, bare noen miles vei med toget igjen før vi stoppet i Gnesen (Gnieszno). Fra stasjonen var det ikke langt til hospitalet der jeg skulle komme til å tilbringe mange uker. Hospitalet viste seg å være både stort og fint. Det hadde alltid vært et godt og anerkjent tysk sykehus og jeg vet at en annen frontkjemper fra Langesund, Hans Jensen,

lå der i lengere tid etter han var blitt såret ved Leningradfronten. Først var det den obligatoriske badeseremonien og avlusning for sikkerhets skyld (jeg hadde da ikke vært plaget av lus i det hele tatt) og så stilte vi nakne opp foran representanter for leger og sykehusadministrasjonen. Vi skulle registreres og innskrives på sykehuset og samtidig ville legene undersøke oss litt for å kunne bestemme seg for hvordan vi skulle behandles videre. De hadde ingen papirer på noen av oss, og ingen av oss som nå kom hadde papirer med heller. Franskmenn, italienere, belgiere og jugoslaver var i majoritet og de fleste av dem var foran meg i køen. Jeg hørte derfor godt hva de ble spurt om og det var det vanlige: navn, alder, nasjonalitet, hva feiler det deg o.s.v.

Omsider kommer så turen til meg og den kvinnelige sanitetsoffiseren spør: "Franzos"? - NJET - "Italian"? - NJET - "Belgis"? - NJET - "Jugoslav"? - NJET. "Kak da"? (Hva da?) "JA NORVEGSKI" - "Ah- norvegski! Blaue Augen, blondes Haar- gut!" "JA", fortsatte jeg, "VIEL SCHNEE - VIELE HERINGE - SONJA HENNIE". "Sonja Gennie"? spør hun. (russerne har ingen H i sitt alfabet) "Nei", sier jeg, Sonja HENNIE. Hun prøver å si det men mislykkes og det hele ender i stor munterhet. Formalitetene er unnagjort og her står da Eyvind Schrøder, nordmann, født 6. januar 1922 i Langesund, tvangssendt til Tyskland og såret ved beskytning fra russisk fly under en ammunisjons-transport i nærheten av Stettin. Her sto han altså, men hvor i all verden var det blitt av Erwin Schrøder fra Heidelberg? Jo, da, nå hadde jeg sørget for å få ham totalt utradert. Jeg hadde fått min identitet tilbake helt og holdent. Heretter kunne jeg være meg selv, men samtidig måtte jeg passe godt på å ljuke riktig når det måtte bli aktuelt. Dette tegnet faktisk veldig bra og da jeg var vel installert på et stort rom og hadde fått meg en god seng sammen med 4 italienere og 3 franskmenn, kom en mannlig og en kvinnelig lege for å undersøke meg nærmere. Forundringen var stor da de skjønnte at de hadde fått en norsk pasient. Jeg fikk usedvanlig godt stell og fikk ekstra forpleining og fikk faktisk også ofte en vodka dram før maten for å få vekket appetitten. De andre på rommet skjønnte ingenting når den kvinnelige legen kom på besøk og satte seg på sengekanten og strøk meg over håret mens hun kalte meg "kjæresten min" eller "dukken min". Sant å si, jeg skjønnte det ikke selv heller, men jeg så vel kanskje bedre ut den gangen enn jeg gjør idag. Stellet på sykehuset var bra, men på enkelte områder var det så som så med hygien. Det var ikke uvanlig å se en lege snyte seg i nevene for så å tørke av seg på den hvite legekittelen. Jeg har ingen grunn til å klage. Jeg ble behandlet godt og trivdes bra og ble etterhvert oppegående pasient og en slik pasient hadde ikke så meget å ta seg til. Her var ingen ting å lese på, ingen radio heller, så det ble helst til at jeg spilte sjakk eller dam med de andre pasientene eller jeg kunne gå på "konsert". All underholdning er "konsert" i Russland fikk jeg inntrykk av, sang, dans, opplesning, alt var "konsert".

Plutselig en dag kommer den kvinnelige legen bort til meg og sier gledesstrålende: "Schroter, Schroter, andere norweger gekommen." Dermed drar hun meg med til et annet rom og sier: "SU da! (der)"

Jeg var selvfølgelig veldig spent på hvem denne ⁴nordmannen kunne være, og da jeg åpnet døren og gikk inn, så jeg en mann i 60 årsalderen ligge i sengen på et enkeltmannsrom og på veggen over sengen på en kleshenger, hang en norsk løytnantsuniform! Jeg gikk bort til sengen og hilste, og han presenterte seg som Asbjørn Holther fra Elverum. I det sivile liv var han lensmann, men som løytnant i den norske hær, var han blitt tatt til fange av tyskerne i 1940. Nå var det jo slik at alle norske offiserer som ble tatt til fange, kunne bli frigitt mot å avgi æresord på at de ikke skulle gripe til våpen mot tyskerne igjen. En del offiserer nektet dette og de ble sendt til krigsfangeleir i Tyskland. Dermed var han kommet i samme situasjon som mange av de utlendingene som nå var mine medpasienter. Selvfølgelig presenterte jeg meg også og fortalte ham at jeg nok også var løytnant, men på den andre siden og nå var jeg egentlig krigsfange hos russerne. "Denne sannheten som jeg nå forteller deg er det ingen russer her som kjenner til, og jeg må bare ha deg være så snill å ikke røpe meg". sa jeg.

"Å, nei", sier han så. "Nå har jeg vært i tysk fangenskap i 5 år og vært befridd fange hos russerne i 3 måneder. Jeg vil ikke noen landsmann så vondt som å komme skikkelig i klørne på russerne, det kan du stole på"! Spør om jeg var glad? Så ba han om at jeg måtte fortelle ham min historie og det gjorde jeg i største fortrolighet for jeg skjønnte at dette var en mann jeg kunne stole på. Siden spilte vi daglig et sjakkparti og pratet om løst og fast og mest om sjangser til å komme hjem. Hans sykdom besto i et meget alvorlig magesår, og uten at jeg visste noe om det, ble han forflyttet til et annet sykehus, og jeg så aldri mere til ham. Jeg ble også flyttet en dag, men bare til et annet og mindre rom. Her fikk jeg som nabo en russisk løytnant, Peter eller Petja som han ble kalt. Vi ble gode venner, men han skjønnte heller ikke hvorvor jeg fikk en snaps før middagen. Jeg skjønnte det fremdeles ikke selv, men jeg hadde vel tidlig fått foreskrevet en diett som innebar denne snapsen, og så var det aldri blitt gjort noen forandring på det. Men jamen kunne snapsen trenge. Tennene løper ikke akkurat i vann når du dag etter dag får servert "kasja", en rett laget av bokhvete kokt som tykk suppe og med forskjellige tilsetninger som f.eks. kål, kjøttrester, kujur eller også med svisker. Tilsetningen var avhengig av hva som til enhver tid sto stablet forrest på proviantlageret. Når nye forsyninger kom inn, ble de stablet forrest og så at man seg innover på beholdningen til ny forsyning ankom og ble stablet i forreste rekke. Jeg vet ikke om det var slik, men hadde et bestemt inntrykk at det var slik det foregikk.

Dagene gikk. Ute viste naturen synlige tegn på vår, løvet spratt ut og i blosterbedene utenfor sykehuset kikket krokus og tulipaner opp av bakken. Jeg ble stadig bedre og fikk til og med gå spaserturer ut i byen og besøkte en vakker park.

Plutselig en dag lyder kraftig musikk ute fra gården og inne i korridorene. Internasjonalen. Det ropes og skrikes: "Krieg fertig- Krieg fertig - Gitler kaputt- Gitler kaputt"! Det var 8. mai, og dagen ble feiret med ekstra god mat, og alle fikk vodka til maten. Alle var opprømt. Nå skulle de hjem! I sengen ved siden av meg lå fremdeles løytnant Petja og plutselig sier han på gebrokkent tysk: "Jetzt Krieg fertig. Ich fahre nach Haus, Du fahre nach Haus. Fünf Jahre- 10 Jahre kommen. Norvegski König sprechen. Russland nix gut, machen Krieg Russland. Ich kommen Front, Du kommen Front. Ich gucke. Eyvind! Ich nix schiessen!" I sannhet et fromt ønske, men du verden så naivt. Petja mente det sikkert godt, men avkrevde ikke noe tilsvarende løfte fra meg.

Nå var altså krigen slutt og stemningen tok ettersom dagene gikk stadig tydeligere preg av det. Leger, sykepleiere og pasienter snakket stadig oftere om å kunne reise hjem, men samtidig ble det nok også spekulert på om krigen kunne blusse opp igjen. Frykten for det, var virkelig til å ta og føle på. Utskrivninger fra sykehuset forekom stadig hyppigere, og i første omgang var det de russiske soldatene som fikk forlate sykehuset. Så en vakker dag ble en stor flokk av oss utlendinger ropt opp og fikk beskjed om at vi skulle flyttes til en leir for "displaced persons" -til en mindre by som på tysk het Wreschen, men som på polsk het Wrozesniec. Vi ble fraktet dit med tog og kom til en leir som allerede var temmelig overbefolket, og både min franske og min belgiske venn var med. Leiren var et stort inngjerdet område med mange middels store teglsteinshus. Jeg kan tenke meg at det hadde vært arbeiderboliger tilhørende en stor fabrikk som lå like i nærheten men som nå bare var en ruinhaug. Vi måtte bare finne oss en ledig plass i et av husene og det lyktes ikke for oss tre å få bo i samme hus. De to havnet i et hus med mange ungarere, mens jeg fikk dele hus med jugoslaver, sigøynere, et par grekere og noen rumenere. Ellers var leiren befolket med millioner av fluer som var mer ubehagelige enn det er mulig å forestille seg. De måtte skyves unna brødsnivene når vi skulle ha en bit, og ved leirens latriner var det forhold som ikke lar seg beskrive, og det var ikke mulig å holde seg unna latrinene da det oppstod en dysenteriepidemi i leiren. Vi måtte dit mange, riktig mange ganger om

dagen - og- om natten. Denne epidemien brøt ut kort etter at jeg kom til leiren, og gresset på veien bort til den felles dame- og herrelatrinen ble snart tråkket ned. Det var ikke vanskelig å finne veien dit. En tydelig sti ble det etterhvert. Her var ingen plass til noen sjenanse overfor det annet kjønn. Side om side med bare rumper satt vi der på tømmerstokken med fluenesurret omkring og dekket de bare rumpene mens vi forsøkte å tømme oss mest mulig. Så jeg forøkte? Det var ikke vanskelig. Det gikk av seg sjøll! Så var det bare å tørke seg best mulig med det som var for hånden, og det var ikke stort, Gress, klesfiller, eller om du var så heldig å ha en liter papirbit igjen. På med buksene etter først å ha børstet vekk flest mulig av fluene, (mange ble med inn i buksa) og så bare vente på neste gang. Og den kom fort!

Epidemien ga seg etter et par uker, men hele tiden gjalt det å spise det vi fikk. Om det gikk rett gjennom, så ville vel i allefall noe bli igjen. Matstellet i leiren var det forøvrig kvinnene som sto for og det ble mange måltider med "hjemmelagde" nudler i alle mulige fasonger og de østeuropeiske kvinnene kunne kunsten å tilberede nudler. Langbord var satt opp ute i den fri og her ble middagsmaten servert. Serviset? Det vi hadde greid å skaffe oss selv av hermetikkbokser eller spannløkk o.s.v. Spisebestikk må vi ha fått utlevert, jeg kan ikke huske annet. Brødmaten, med tilhørende te, spiste vi vi inne i husene og da gjalt det å spise opp alt for sparte man noe og gjemte det bort til senere så var det alltid en eller annen som fant det og tok det. Grekere og sigøynere stjal som ravner når som helst og hvor som helst og alle mistrode hver andre både for det ene og det andre. Ungarere og rumenere ble av sigøynere fra hele Balkan sogar mistenkt for å være SS-folk.

Nå hadde jo amerikanerne forlengst oppdaget at alle som tilhørte SS-enheten hadde fått tatovert en A - B- Ø under venstre overarm . Bokstavene var jo ikke annet enn en angivelse av vedkommendes blodgruppe og var ment å skulle være til hjelp ved eventuelle blodoverføringer. Dessverre var man ikke kommet så langt i de øvrige tyske hæravdelingene og det ble skjebnesvangert for mange. Amerikanerne hadde som sagt oppdaget dette på et langt tidligere tidspunkt og nå var altså russerne blitt informert. Dermed ble det satt igang "lusekontroller". En slik kontroll ble en dag foretatt i det huset hvor mine to venner bodde sammen med ungarerne. 11 mann ble ført bort fra leiren under streng bevoktning. Hva det ble til med dem, kan man bare gjette.

Da kom mine to venner til meg og forlangte at jeg skulle flytte over i deres hus hvor det nå var ledige plasser og hvor det neppe ville bli foretatt nye kontroller med det første. Noen dager senere var det så kontroll i det huset jeg flyttet fra. Jeg tror ikke det ble tatt noen der. Kontrollsystemene i leiren var i det hele tatt så mangelfulle som de kunne være. Vi kunne gå ut og inn av leiren hele dagen, og jeg var dessuten så heldig å oppdage et hull i gjerdet i en av leirens utkanter og det brukte jeg for å komme meg ut på en bondegård ikke så langt unna. Her fikk jeg litt arbeid mot noen måltider mat. Jeg måtte møkk i fjøset og trillet det ut i en gjeldam ute på gårdsplassen. Omsider fikk jeg spadd ut så mye møkk at jeg kunne stå oppreist i båsene sine. Jeg prøvde å fortelle bonden at slik ble de han forsøke å holde det. 50-60 cm. tykke lag med møkk var ikke bra for dyrene. Om min formaning hjalp noe, vet jeg ikke. Kanskje er møkklaget idag ennå tykkere på polske bondegårder? Av bonden fikk jeg forøvrig et par sek og det kunne virkelig trengs. Det skoparet jeg hadde, var jo nærmest utslått da jeg fikk dem. Jeg fikk også en nærmest symbolsk kontantbetaling, noen få zloty til å bruke på svartebørsen nede i byen.

Men nå tilbake til blodgruppetatoveringen og "lusekontrollene". Russland fortsatte over hele leiren og jeg var jo utrolig heldig som slapp å bli kontrollert. For det første var jo jeg flyttet over til et hus som var blitt kontrollert og for det andre så holdt jeg meg så mye som mulig ute hos den polske bonden hvor jeg også fikk være med å luke i kålåkeren og dessuten var jeg med på å kastre smågriser. Jeg kunne allikevel ikke være helt sikker når det gjaldt nye kontroller så min franske venn foreslo å få A-Ø skåret bort. Han var villig til å gjøre det, men jeg måtte skaffe bandasje

et barberblad og noen rabarbrablader. Det var ikke vanskelig å skaffe seg de nødvendige remediene og utrustet med dem dro vi ut på et stort jorde utenfor leiren. Belgieren var med for å holde vakt om noen skulle oppdage hva vi holdt på med nede i bombekrateret som vi hadde sett oss ut til operasjonsal. For å desinfisere barberbladet måtte jeg pisse på det. Det er jo et gammelt godt råd at ens egen urin virker desinfiserende. Så skar Pierre et passe stort stykke av hud og underhud, la på noen lag med rabarbrablader som skulle hindre betennelse i såret, og surret så på en passende bandasje. Men nå måtte jeg passe på at jeg ikke vasket meg med bar overkropp, for en slik bandasjevirket jo svært påfallende. Etter noe dager fjernet jeg bandasjen og jeg kunne fortsette min mest mulig anonyme tilværelse.

Jeg var blitt helt kvitt plagene av dysenterien, men plagene med fluer hadde vi fortsatt og mens fluene surret og surret så surret og surret også ryktene om hjemsendelse. Imorgen - nei i overmorgen- kanskje neste uke? Nei ikke da heller.

Det var noe annet også som plaget meg og som hadde plaget meg lenge. Det var jo umulig å få sendt et livstegn til dem der hjemme. Vi var kommet langt ut i juli måned og mitt siste brev hjem hadde jeg skrevet den 11. mars. Ingen hjemme visste om jeg var falt, om jeg var såret, tatt til fange eller om jeg levde og tiden bare gikk og gikk. Så plutselig en dag ble det ny fart i hjemsendelsesryktene, og denne gangen ble det til virkelighet for alle jugoslavene. De måtte møte på kontoret til den russiske leirkommandanten og fikk utlevert nødvendige papirer for å kunne bli med i en sørgående transport. Ytterligere noen dager gikk og så var det klart for en transport med grekere, rumenere og ungarere. Det begynte å tynnes kraftig i rekkene. Jeg var jo den eneste nordmannen i leiren og var selvfølgelig veldig spent på om jeg også ville bli sendt hjem og i tilfelle hvordan. Da så leiren etterhvert ble tynnere og tynnere befolket i og med at alle østeuropeere reiste, steg spenningen hos alle oss som tilhørte vestlige land. Ennå hadde ingen fått reise den veien. Da det så ble kjent at franskmenn, belgiere og hollendere skulle få dra om noen dager, bestemte jeg meg for å oppsøke leirkommandanten for å forhøre meg om mine muligheter for å bli sendt hjem. Jeg fikk beskjed om at jeg bare fikk vente. Om en ukes tid skulle folk fra de baltiske statene og noen sivile russere reise hjem over Leningrad og da ville jeg kunne komme meg videre til Norge via Murmansk!!

Da var det at jeg bestemte meg for å rømme. Det ville etter min mening neppe føre til noe positivt for meg dersom jeg skulle havne langt inne Russland igjen. Leningrad hadde jeg fått nok av. Her hvor jeg nå befant meg var jo ikke veien vestover og ut av Polen ikke så avskrekkeende langt. Det fikk stå til.

Det å komme seg ut av leiren visste jeg var en enkel sak, så da franskmenn, belgiere og hollendertransporten skulle dra fra Wrzesnic, gikk jeg rett og slett ut av porten under påskudd å skulle besøke en venn på byens sykehus. Joda, det var helt i orden det, men jeg dro ikke til noe sykehus. Jeg tok heller veien til jernbanestasjonen for å undersøke hvilke muligheter jeg hadde. Mens jeg var rundt og undersøkte, ble vestfolkene lastet inn i vognene og dro altfor tidlig for meg avgårde. Og jeg som kunne tenkt meg en plass blant dem som blindpassasjer uten papirer. Lang nese på meg! Da snakket jeg norsk for første gang på lenge og det jeg sa var ikke særlig pent, men det ble sagt høyt og tydelig. Et resultat av mine undersøkelser var i alle fall blitt. Jeg hadde fått rede på at et godstog sto under opplasting på stasjonsområdet og det skulle vestover om noen timer. Her måtte det tenkes og handles fort. Jeg oppsøkte derfor kontoret hvor sjefen for den polske militsian holdt til. (Militsiaen er en slags politiavdeling, nærmest militærpoliti). Her fikk jeg foretrede for selveste sjefen og måtte ta i bruk alle de brokker av fremmede språk jeg hadde på lager og sa som så: "Ja pa russkij nje ponemajo, ja pa polski nje rosomje. Do you speak english (hoderisting). Ja norvegskij, snakker du norsk? (ny hoderisting) Ich spr deutsch, und jetzt habe ich Angst davor ich für einen Deutschen gehalten werde."

Ich spreche deutsch und jetzt habe ich Angst dafür dass ich wie ein Deutscher betrachtet werden kann."

(Jeg forstår ikke russisk. Jeg forstår ikke polsk. Snakker du engelsk? Jeg er nordmann. Snakker du norsk? (han forsto verken engelsk eller norsk) Jeg snakker tysk og nå er jeg redd for å bli tatt for å være en tysker".

Da svarer han meg på meget bra tysk at jeg bare kan snakke rett fra hjertet. Jeg har ikke noe å frykte. Jeg følte meg med en gang temmelig lettet og glad. Alt hva jeg hittil hadde sagt var sant, men nå måtte nye løgner til og de måtte fabrikeres fort og uten nøling. Jeg hadde jo 4 måneders erfaring med å ljuge, så jeg fortalte ham at jeg var kommet bort fra transporten jeg skulle ha vært med til Berlin og at alle mine papirer befant seg på toget som nå var underveis dit. Om han kunne utstede et papir til meg slik at jeg kunne reise etter? Det kunne han ikke, men han , men han ga meg en skriftlig tillatelse til å reise gratis med toget til Poznan hvor jeg så fikk oppsøke militsen der for om mulig å få reise videre. Nå, ja, kom jeg meg til Poznan, så var jeg da iallefall et stykke på vei. Et lokaltog som bare skulle til Poznan var klar til avgang en times tid senere, og med det nyervervede papiret entret jeg det og kom meg til Poznan uten å bli utsatt for billettkontroll i det hele tatt. I Poznan oppsøkte jeg så igjen militsaen , men der møtte jeg veggen. Noen tillatelse til videre reise ville de ikke gi meg der, men jeg kunne jo prøve å reise videre på det papiret jeg allerede hadde, ble det sagt. Riktignok hadde jeg ikke vært utsatt for kontroll på strekningen Wrzesnic- Poznan, men å håpe på noe lignende på neste etappe torde jeg ikke regne med. Andre alternativer måtte vurderes. Hva med godstoget som sto i Wrzesnic for noen timer siden? Hadde det passert her nå eller kunne det ventes snart? Blindpassasjer på et godstog ville være det sikreste, regnet jeg med. Jeg fikk bare vente og håpe på at det snart ville komme. Jeg turde ikke forlate stasjonsområdet så jeg ble gående rundt mens jeg tenkte ut nærmere hva jeg nå måtte gjøre. Hvis det aktuelle godstoget kom snart, det begynte å mørkne nå, så ville det være en stor fordel. Det ville være lettere å snike seg på en vogn i mørket når toget var plassert på et sidespor slik det var vanlig med godstog. Men om jeg kom meg på toget, hvor lenge kunne jeg da risikere å måtte oppholde meg der? Det kunne bli lenge. Jeg måtte skaffe meg noe å spise på underveis. Svartebørs- byttebørs, tenkte jeg. Jeg hadde jo ennå sigarettetuiet mitt i behold og dessuten noe få zloty fra fortjenesten fra bondegården. En sivil polakk var interessert i etuiet og lovet å skaffe meg et brød. Han var borte noen minutter og byttehandelen var et faktum. Et stort brød, og ennå hadde jeg pengene i behold! I mellomtiden hadde jeg fått bekreftet at det ikke hadde passert noe godstog her på mange timer, men at det snart var et i vente fra Wrzesnic og det skulle til Berlin. Det var blitt skikkelig mørkt da godstoget kom og ble satt på et sidespor for videre opplasting av gods. Nå måtte jeg prøve å finne et passende skjulested på en av de allerede opplastede vognene. Jeg tror nok at den blå polske jernbaneuniformsjakken jeg hadde fått tak i nettopp her i Poznan for 4 måneder siden, gjorde sitt til at jeg fikk operere så pass usjenert som tilfellet var. Jeg fant en vogn hvor jeg kunne få plass inne mellom noen store kasser. "Takhøyden" var ikke særlig stor, men det var i alle fall et "tak" fordi det var stablet nye kasser oppå de underste. Et fint lite krypinn altså. Jeg kunne både sitte oppreist og jeg kunne ligge utstrakt. - og jeg hadde et helt brød! Dette måtte da gå bra! Litt å røyke på om natten hadde jeg også. Det fikk stå til. Toget satte seg omsider i bevegelse, og jeg kunne tenke på å få meg en liten høneblund. Oppspilt som jeg selvfølgelig var, så var det ikke lett å falle i søvn. Spise turde jeg heller ikke, jeg visste jo ikke hvor lenge jeg måtte drøye brødet, men da jeg merket at det begynte å lysne og toget var i fart, dristet jeg meg til et lite stykke av brødet og en god røyk.

Så lenge toget var i fart følte jeg meg temmelig sikker på at flukten skulle lykkes, men hver gang toget stoppet, det var forresten ikke så mange ganger, var det nesten uhyggelig spennende. Skulle vognen der jeg hadde mitt skjulested kobles av før vi kom helt fram, ja da ville det være ute med meg. Jeg registrerte to netter før toget stoppet og jeg forst at det var kjørt på et sidespor hvor det ble stående så lenge at jeg regnet med at vi nå var kommet helt fram. Ennå var set ikke fullt dagslys men da jeg våget meg til å kikke ut, var det lyst nok til at jeg kunne lese navnet Berlin-Schöneberg på et skilt. Se deg godt om nå tenkte jeg, og da veien syntes klar, hoppet jeg ned fra vognen og kom meg snarest mulig ut fra stasjonsområdet og ut til noe som engang hadde vært en gate. Blant menneskene jeg så var en tysker som hinket rundt på krykker med et amputer bein. Jeg skjønnte straks at dette var en mann å betro seg til, han var nok også en soldat. Jeg kom i snakk med ham og fortalte ham at jeg var norsk, at jeg hadde vært ved fronten som frivillig, at jeg hadde havnet i russisk fangenskap og at jeg hadde rømt derfra med et godstog som netton var kommet hit til Berlin. Han kunne fortelle meg at det fantes en leir for "Westvølker" i den amerikanske delen av byen, nærmere bestemt i Grunewald. Dit var det langt, så han, men undergrunnsbanen var jo kommet igang så jeg kunne jo ta den. Han ga meg noen små ~~pen~~ ^{peng}er til billett. Takk skal du ha Fritz, Franz, Heinrich eller hva du nå het, med dine mynter kom jeg meg det siste stykket til det jeg trodde skulle være friheten. Vel hadde jeg greid å komme meg vekk fra russerne, men noen særlig ~~fr~~ ^{fr}idet fikk jeg vel ikke oppleve etter at jeg hadde oppsøkt den amerikanske leiren. Riktignok fikk alle ferdes fritt omkring innen leirområdet, og på mine turer traff jeg stadig på norske statsborgere og andre skandinaver som av forskjellige grunner var havnet her. Blant andre traff jeg en danske som hadde vært med i Frikorps Danmark, jeg mener å huske at han het Erik Peder sen, jeg traff 6 norske front søstre fra ulike deler av Norge. Jeg hadde også anledning til å hilse på en norsk jøde fra Bergen. Helt uoppfordret og uten å vite noe om meg, fortalte han meg og flere andre at han hadde vært flere år i tysk konsentrasjonsleir men var blitt befridd av russerne og hadde fartet rundt i Russland som fri mann inntil han i Odessa bestemte seg for å prøve å komme seg hjem til Norge via Berlin. Tro det den som vil, jeg hørte det med mitt ene fungerende øre: "Jeg vil heller ha mine år i tysk konsentrasjonsleir om igjen enn månedene som fri mann og turist i Russland". Det var rene ord for pengene og faktisk helt på linje med hva lensmannen fra Elverum hadde sagt på sykehuset i Griesno. Jeg ble ikke så lenge i den amerikanske leiren, for etter noen dager ble alle skandinaver forlagt til et annet sted like i nærheten. Her ble vi igjen liggende noe få dager under åpen himmel ved en innsjø og såvidt jeg kan huske het stedet Krummelanke, eller kanskje det var innsjøen som het det. Så en dag kjører flere store hvite busser med Røde Kors-merker opp i området og vi får beskjed om at vi nå skal transporteres hjem. Bussene kjørte oss først inn til Berlins sentrum hvor det ble gjort en stopp i Byens engang så stolte hovedgate Kurfürstendamm, like ved Brandenburger Tor, ja faktisk foran trappen til den ødelagte Riksdagsbygningen. De ansvarlige for transporten skulle ordne noen papirer, og mens de gjorde det benyttet vi anledningen til å lage oss et suppemåltid som vi tilberedde over et lite bål ved fortauskanten. Det var litt av en artig opplevelse. Så gikk turen først til Hamburg hvor vi etter tur måtte innom det norske konsulatet for å ordne opp i visse formaliteter. Jeg fortalte konsulen hele min historie og sa at jeg nå gjerne ville hjem til Norge. "Tør De det da"? spurte konsulen. "Ja", sa jeg, "når jeg turde reise til fronten, så tør jeg vel saktens reise hjem også". "Javel", sier han så, "det er jo manns tale det, men jeg kan fortelle at Quisling, alle hans nærmeste medarbeidere og Knut Hamsun er arrestert og det må De også regne med å bli".

Så fortalte han at alle nå skulle transporteres til Lübeck hvor jeg ville treffe flere meningsfeller før vi ville bli sendt videre med en båttransport via København til Oslo. Så ble da hele gjengen kjørt til Lübeck hvor vi ble innlosjert i noen store lagerhaller ito netter før det ble gitt beskjed om oppstilling for avmarsj til kaionrådet. Ennå var det ingen forskjell på frontkjempere, Røde Korssøstre, jøder og "normale" mennesker, men da vi hadde tatt oppstilling på kaia, kom representanter for norsk politi og søsknene Wanda og J. B. Hiorth for å overta ansvaret for transporten. For ordens skyld vil jeg her nevne at dette søskenparet var barn av den advokat Hiorth som ved starten av Nasjonal Samling i 1933 var en av Quislings aller nærmeste medarbeidere. Både sønnen og datteren var medlemmer av Nasjonal Samlings Ungdomsfylking til utpå høsten 1940. Da vi så hadde tatt oppstilling og forsåvidt var klare til å gå ombord, stiller "Hiorten" seg foran oss og sier: "Er det noen her som har vært frivillige krigsmenn hos tyskerne, så får de komme over på denne siden. Dermed gikk jeg og 5-6 andre ut av rekkene og tok oppstilling slik han forlangte det. Her hadde vi gått fritt omkring i flere dager, men nå var vi plutselig blitt noen farlige mennesker som øyeblikkelig måtte settes på celle i byens fengsel som ble forvaltet av engelske troppeenheter. Selv ble jeg anbragt i en celle hvor jeg til min store overraskelse traff en god venn av meg som hadde gjennomgått krigsskolen i Bad Tölz i det kullet som avsluttet da vi begynte. Det var Kåre Brynstad som ganske tidlig hadde fått hedersnavnet "Der Panzerknacker" fordi han helt alene hadde tilintetgjort 5 russiske panservogner. Nå var han hardt såret i sin høyre arm og den måtte han derfor bære på en skinne slik at armen ble løftet litt ut fra kroppen samtidig med at den pekte noe oppover. Det var et hjertelig gjensyn. Ingen av oss visste noe om den andres skjebne, så vi var selvfølgelig glade over å se hverandre igjen i live. Dette var for begges vedkommende et første møte med en fengselscelle. Det skulle siden bli flere, men dette oppholdet varte bare noen få timer. Inn stormer plutselig to britiske soldater og med bajonettene deres i ryggen blir vi kommandert ut av cella og blir så geleidet tilbake til kaianlegget hvor alle de øvrige ufarlige passasjerer var allerede gått ombord i den svenske båten "Rønnskär". Så ble vi da også beordret ombord, og det skulle skje fort! Stakkars Olaf Lindbom fra Bergen som var en av de få som hadde overlevd støttropen til kaptein Berg men som hadde fått amputert det ene benet like under kneet, - hans langsomme entring av landgangen vakte "kamerat" Hiorth's oppriktige sinne og et kraftig spark i baken fikk Lindbom til å miste balansen slik at han gikk overende. Nytt "rævspark" og "oppmed deg ditt svin" var det som fulgte. Det syntes ikke å særlig inn på "den edle ridder Hiorth" men jeg tenkte med meg selv at det vel aldri hadde vært sett på som særlig ridderlig å sparke en liggende motstander. Da samtlige 28 frontkjempere som var hentet fra forskjellige steder, var kommet ombord og var blitt plassert nede i lasterommet, begynte det som nesten kan kalles et "eventyr cruise". Vel var vi stuert som sild i tønne under dekk, men ved å stå i en av overkøylene kunne vi være vitne til livet på dekket over. Vi fikk et innblikk i hvordan passasjerene på første klasse fikk spasere fritt omkring. Hvem disse passasjerene egentlig var, har jeg den dag idag ingen sikker formening om men jeg så jo blant dem den tidliger omtalte jøden fra Bergen, og det er vel rimelig å tro at det var en del mennesker som var blitt befridd fra tyske fangeleire og andre som må ha hatt ett eller annet å gjøre i Tyskland på den tiden. De norske frontstøstrene må på det tidspunktet ikke være sett på som "særlig farlige", men allikevel et hakk lavere enn de øvrige. De måtte nemlig jobbe og de var satt til å fordele provianten ombord. Dette nøt vi under dekk stor nytte av for hver gang en av dem gikk forbi den åpne luken, benyttet de anledningen til å "miste" litt ekstra forpleining ned til oss, og den provianten var det sannelig ikke noe å utsette på. Den var fantastisk! Da båten gjorde et opphold i København, ble det tatt ombord smørbrødpakke som vi bare kunne ha drømt om og når det gjalt forpleiningen ble det ikke gjort forskjell på jøder og greker. I forvaring hos Røde Kors var vi like

i alle fall når det gjaldt forpleiningen. Hva var det å klage på, når vi fikk røkelaks, skinkestek, roastbeaf og reker med majones? Ingenting! Når vi så, vi undermennsker, fikk en eller flere ekstrapakker droppet ned til oss fra våre frontsøstre, hadde vi det faktisk som i himmelen. Ja, jeg har nå aldri vært der, men det kan neppe være bedre. Videre på turen fikk vi et par lufteturer på dekk under streng bevoktning og ellers fordrev vi tiden med sang og ukulelespill av en av kullkameratene fra krigsskolen, og noen og enhver hadde også sitt å fortelle om de siste måneders opplevelser.

Men disse paradisiske tilstander kunne jo ikke vare i det uendelige, og selv om båten seilte med redusert fart p.g.a. faren for drivminer som det ennå fantes massevis av, kom vi den 3. august 1945 til et lite hyggelig møte med gamlelandet da vi gikk i land på kaia ved Oslo Havnelager. På kaia var en gjeng med havnearbeidere i gang med å losse en annen båt, og da denne nye båten nå la til kaia øynet de vel nå muligheter for en ny lossejobb. Etter hvert gikk det opp for dem at den lasten var det andre som skulle losse deler av mens resten losset seg selv. Norsk politi som hadde fulgt med på turen fra Lübeck ble raskt tilført forsterkninger fra Møllergt. 19. Her var det snakk om farlig last og sterk sikring var nødvendig.

"Å er dette for slags folk 'a? - Å- er'e bare landssvikere ?. Kjør 'em til hælvet på sjøen. Vi kan godt hjelpe tel".

"Se på han der 'a" (de pekte på Brynstad med armen på skinne) "Han 'ha'kke slutta med å hilse Heil og Sæl ennå han. Hælvetes pakk"!

Politiet greide å stagge dem slik at lossingen kunne foregå uten håndgripeligheter fra bryggeggjengen. En buss var ankommet på kaia for å ta med seg alle frontkjemperne til Victoria Terrasse hvor det såkalte landssvikpolitiet hadde overtatt både lokaler og noe av metodene fra det tyske Gestapo. En etter en av oss ble ført inn på kontorene for at alle data om oss kunne bli behørig registret. Da turen kom til meg, syntes jeg ikke jeg hadde noe å skjule. Jeg oppga villig navn, fødselsdato, bostedsadresse før avreisen til legionen, adressen til nærmeste pårørende o.s.v. Så ble jeg spurt om hvor jeg hadde gjort min frontinnsats, om tjenestegrad og om eventuelle utmerkelser. Jeg syntes ikke det var nødvendig av ham å stille så mange spørsmål og sa meg villig til å fortelle alt. Jeg fortalte at jeg var reist til Den norske Legion i juli 1941, at jeg hadde vært ved Leningradfronten som sersjant og at jeg hadde vært hjemme noen måneder i 1943 og at jeg så reiste ut igjen i januar 1944 til offisersskolen i Bad Tölz. I Bad Tölz gjennomgikk jeg en grundig utdanning slik at jeg etter endt skolegang ble utnevnt til løytnant.

Her ble jeg avbrutt av spørsmålet: "Var det der du lærte å bli sånn jævla bølge da"? "Nei, tvert imot", sa jeg, "der lærte jeg en masse også om god folkeskikk, og jeg er ikke villig til å godta at du karakteriserer meg som jævla bølge". "Vi skal ikke ha noen diskusjon her", sier han temmelig brysk. "Nei vel", sier jeg, "men det er da ikke jeg som har innbudt til noen diskusjon". "Hold kjeft!" Vi er ferdig med det".

Jeg fikk allikevel forklart litt om min kortvarige frontinnsats som offiser, at jeg var blitt såret av et hodeskudd i nærheten av Stettin, at jeg var blitt tatt til fange av russerne og at jeg hadde greid å rømme fra fangenskapet.

"Å jasså gett, du er altså rømningseksperter du da. Vi må kanskje passe ekstra godt på deg da. Nå kan du vente sammen med de andre ute på forværelset, så blir dere fraktet til Ilehu og der kan du belage deg på mange år bak murene"!

Jeg sier som den syngende politimannen, Ivar Simastuen. "DET ER GODT Å KOMMA HEMMAT!!"

Hjemme, ja, men hjemme til hva?

Jo, mitt hjem i de neste tre årene skulle vise seg å bli forskjellige norske fengsler av forskjellige størrelser og kvaliteter.

Etter forhøret på Victoris Terrasse bar det avsted til Ilebu, en stor fangeleir som tyskerne hadde opprettet for sine politiske fanger. Navnet på leiren hadde tidligere vært Grini, men det nye klientellet i leiren skulle ikke skjemme ut Grinnavnet, så derfor var det blitt omdøpt til Ilebu. Her var det en stor hovedbygning i rød murstein med vanlige fengsels celler og i tillegg, innenfor et stort inngjerdet område massevis av brakker- jeg vet ikke hvor mange for jeg var aldri ute i selve leiren. Jeg ble nemlig straks anbragt i en celle i første etasje i den høyre fløyen av hovedbygningen. Det var kong Haakons fødselsdag og den dagen feiret jeg sammen med en kar fra Gjøvik, Willy Klevenberg het han. Han hadde allerede vært her en stund og hadde rukket å bli godt kjent med forholdene og hadde godt kjennskap til mange av de andre som satt rundt om på cellene og visste også om mange av dem som var plassert i brakkene og som dermed også kunne bevege seg ute i leiren. Han hadde en kort periode vært en av Karis sjefer da hun hadde arbeidet i kulturdepartementet, og han kunne straks fortelle meg at svigerfar befant seg i en av brakkene. Gjennom vinduet i cella kom han i kontakt med en fange som skulle gi beskjed til svigerfar om at jeg satt på celle nr. 104 og ønsket kontakt. Det varte da heller ikke lenge før et avtalt plystresignal lød inn gjennom vinduet, og der sto svigerfar utenfor forsiktig vinkende til den "fortapte svigersønn". Med en blyantstump ble det skrevet en beskjed på et stykke klosettpapir og med en hyssing som var skjult i madrassen sammen med blyantstumpen, ble beskjeden firt ut gjennom vinduet. Jeg visste på det tidspunkt ikke at Kari befant seg på et rekonvalesensthjem i Valdres etter at hun hadde fått en pleuritt mens hun arbeidet som samaritt på Ullevål sykehus. Det var alldeles nytt for meg. Det hadde skjedd etter at jeg hadde vært hjemme på permisjon i januar. Nyheten om min hjemkomst ble på et eller annet vis straks formidlet videre til Kari og hun fikk dermed det første livstegn fra meg siden mars måned. Det tok ikke lang tid å venne seg til rutinene i fengselet. Tidlig vekking ved fengselsbetjenten som knakket på den lille luken i døren før han åpnet den og forkynte at det var tid for oppstandelse. Deretter kaffe og brødmat inn gjennom luken. Så var det bare å sitte ned og prate med cellekameraten etter at kaffekoppen var vasket og bestikket lagt bort. Etter dette var det bare å vente på mat, og når den var fortært, var det igjen bare å vente på mat. Den maten var det forørig ingen grunn til å glede så noe særlig til. Utenom brødmåltidene (brød, margarin og sukker) var det middag som besto av sildegryn, sildegryn og atter sildegryn. Sildegryn er spekesild kokt sammen med bygg-gryn og ser ut akkurat som det det er- en jævla trist og grå graut. Jeg fikk høre av cellekameraten at dette med maten hadde vært et enda større problem de første månedene siden mai, men at det hadde bedret seg betraktelig nå. I alle fall ga det en masse vann i kroppen slik at den este opp, og etter noen måneder var jeg faktisk oppe i en vekt som jeg hverken før eller siden hadde tenkt meg muligheten av. Men, som sagt det var ingen næring i maten. Det var bare vann. Ute i leiren gikk fangene i skylledunkene for å finne rester etter maten som fangevokterne fikk. Fangene ute i leiren måtte jo arbeide med opparbeidelse av apellplassen, og det var tungt arbeide slik at de fleste ganske snart arbeidet av seg mange kilo.

Etter at det siste måltidet for dagen var inntatt, var det tillatt å legge seg på sengene, noe vi gjerne benyttet oss av. Det var godt å sove seg bort fra bekymringer om dem der ute og om hva fremtiden ville bli både for dem og for oss. De dagene det var innlagt en liten luftetur i luftegården, sov vi ekstra godt. En halv time frisk luft gjorde sitt til det.

Hvor lenge jeg satt på celle i første etasje kan jeg ikke huske, men det gikk nok 3-4 uker før jeg ble flyttet opp til toppetasjen, til en stor sal som gikk under navnet "Fallskjermen". Navnet hadde salen fått fordi man, om man ville tenke på rømming ville være nødt til å bruke fallskjerm.

Fallskjerm var nesten nødvendig for å komme seg ned fra de øverste køylene. Køylene var nemlig stablet i 4 høyder og tilsammen ga de plass til ca. 80 man. En eldre major, en kjernekar som hadde vært bataljonssjef i Skibataljonen

var romsjef. Det ble spøkefullt sagt om denne kjerne-karen at han listet seg gjennom fengselstilværelsen. Han satt opp lister, nemlig, for rengjøring, dotømming, mathenting, matfordeling, oppvask o.s.v. En ordensmann til fingerspissene. Han ble forøvrig på et senere tidspunkt, tillitsmann for alle fangene på Ilebu.

Heller ikke på Fallskjermen var det særlig mye variasjon i det daglige livet. Vi fikk laget oss noen sjakkbrett med brikker, og de var stadig i bruk. Ellers hadde vi jo her flere å snakke med, så for meg var det en forandring til det absolutt bedre da jeg ble forflyttet dit opp.

En annen kjærkommen avveksling vi hadde var det når vi kunne tilkjempe oss en plass ved ett av de tre store vinduene slik at vi kunne se på livet nede i leiren.

Plutselig en dag oppdager vi en flokk med nykomlinger, 20-25 mann omtrent. Det var frontkjempere som hadde vært i amerikansk fangenskap, og blant disse befant seg også min egen lillebror, Anton, fremdeles i sin tyske marineuniform. Han hadde altså også overlevet krigen. Mine andre to frontkjemperbrødre, Kjell og Odd visste jeg var i god behold, og dermed var de fire brødrene som dro ut, kommet velberget gjennom det hele. Kjell satt arrestert i Bodø og Odd i Porsgrunn. Til Porsgrunn ble Anton også sendt, men han var så ung at han ble ganske tidlig løslatt.

Ute i leiren ble det ved flere anledninger budt på førsteklases underholdning ved fangene selv. Det fantes nemlig blant fangene mange

virkelig store anerkjente kunstnere. Få dager før jeg kom til Ilebu, var det blitt arrangert en stor forestilling i friluft hvor alle fangene som ikke var i tjeneste på en eller annen måte, var til stede. Fangene inne på cellene hadde ikke fått anledning til å være med på dette, men allikevel var det ca. 3000- 3500 tilhørere tilstede inkludert alle fangevoktere som kunne komme fra. Det satte en ekstra spiss på forestillingen at fengselsdirektøren med frue hadde takket ja til invitasjonen og var til stede.

Programmet ble åpnet av det debuterende Ilebukapellet som ble ledet av den kjente bergenske kapellmester Jim Johannessen. Deretter leste skuespiller Einar Tveito en flott prolog som han selv hadde skrevet. Så gikk det slag i slag. Det var opplesning av skuespilleren Jens HOLstad fra Nasjonalteateret, fiolinsolo av fiolinisten Thorvald Lammers jr. akkompagnert av min svigerfar. Det var også sang på programmet. Tenoren John Otnes sang en avdeling med italienske arier, skuespiller Karl Holter leste noe morsomme stykker og til slutt var det fiolinsole ved Willy Johansen. Operaanger Henrik Dahl bidro med folkeviser og var forøvrig også kveldens konfransier. Som tilhørere satt operasanger Karl Ågård- Østvig, komponisten David Monrad Johansen, billedhuggeren professor Wilhelm Rasmussen og professor Adolf Hoel.

Noe senere, i november engang, fikk jeg selv være med på noe tilsvarende. I fengselets lille kapell med plass til 500 personer når det ble godt stuert ble det flere påfølgende dager holdt to konserter pr. dag. Den dagen jeg fikk være til stede, var forestillingen forbeholdt de fangene som satt i selve fengselsbygningen, for det aller meste frontkjempere. Bare det at vi fikk komme ut av cellene og få treffe mange venner, gjorde et veldig inntrykk på oss, og etter at kapellet var fylt til siste plass, var det vanskelig å få ro i salen selv etter at fengselsdirektøren med frue hadde inntatt sine plasser. Praten gikk svært så livlig. Mange hadde jo ikke snakket med andre enn seg selv de siste månedene. Omsider kom salen til ro og gongongen gikk.

Einar Schibbye, kjent som onkel Einar i barnetimen med Truls og Oscar i 30- årene, annonserte det første nummeret og Ilebukapellet spilte opp under ledelse av kapellmester Jim Johannessen. Orkesteret var ikke stort og sammensetningen av instrumentene kunne en nok ønsket seg bedre, men man var jo henvist til å bruke de musikere som var til rådighet, og i det lille kapellet lød det virkelig vakkert. Det var stor klassisk musikk som ble spilt.

Så trådte sangkoret til med Bethovens "Lovsang" og den sangen var mer enn nok til å få frontkjemperne ut av fatning. Det rykker i de unge ansiktene og de mest bevegede ser ned i gulvet eller får det travelt med å pusse nesen.

Deretter følger en av kveldens andre store opplevelser. Fiolinisten Willy Johansen gir solonummer, akkompagnert av min svigerfar. Først spilles en avdeling lette stykker, menuetter, folkeviser etc. , elegant og sikkert utført. Så kaster W.J. seg inn i Mendelsohns symfoni i E-moll som det tar nesten en halv time å spille gjennom. Han har ingen noter, og det synes for oss tilhørere som en umulighet å kunne huske alle symfoniens variasjoner. Han er helt oppslukt av musikken, og hele salen lever med. Dette er virkelig en musikalsk opplevelse, det er kostelige minutter. Så braker hyllesten løs og fiolinisten må fram flere ganger for å ta imot. Trampeklapp, stående applaus.

Etter denne store opplevelsen for oss alle, følger en ny. Koret stemmer i med "Den store hvite flokk vi ser" med operasanger Rolf Tallaug som solist. Også et høydepunkt!

Ilebukapellet har så en ny avdeling og påny trer Jim Johannessen fram og spiller solø "Fanitullen" som jo er en slått fra norsk folkemusikk, og etter sagnet skal den være spillt første gang av fanden selv. Og Jim Johannessen sto ikke tilbake for fanden. Han spillte virkelig "fanden ivoldsk" og høstet selvfølgelig stor og velfortjent applaus. Konserten slutter så med Biørnsons "Landkjenning" til musikk av Edvard Grieg og her deltar alle aktører, kor, orkester og solister. Det blir aftenens clou. Den pompøse og storslagne musikken fyller lokalet og truer med å sprengte det! Jeg har aldri hørt et mannskor synge så kraftig og henført, og Rolf Tallaug sang sine solopartier med største vituositet.

Det var flere framtrepende personer fra samfunnet utenfor som var tilstede for å høre på konserten og de kunne heller ikke styre sin begeistring. "La dem få opptre i Aulaen", sa en av dem. "Gi dem Nasjonalteateret for en kveld", sa en annen. Jeg er overbevist om at de mente det.

Det var nesten umulig å få sove da vi var kommet tilbake på cellene våre den kvelden. Vi var så oppspilte av det vi hadde opplevd.

Jeg har tidligere nevnt at jeg gjennom vinduet på "Fallskjermen" hadde oppdagat en flokk frontkjempere som kom fra amerikansk fangenskap og at min bror Anton var blant dem.

En annen stor "vindusopplevelse" hadde jeg og de andre på "Fallskjermen" den første julaften som fange, altså i 1945.

Mens snøen falt tett der ute, hadde et mindre sangkor i hvite forsvinningsdrakter tatt oppstilling. Koret besto utelukkende av frontkjempere og ble ledet av en frontkjemper fra Tønsberg, Per Kjølnner, og ga til beste flere kjente og kjære julesanger som vi faktisk kunne høre helt oppe hos oss i "det høyeste". Dette var en stor opplevelse i tillegg til det at vi hadde fått et absolutt spiselig julemåltid. Men dermed er også alt sagt om den julekvelden.

Så ble det nyttår, og det jeg husker av nyttårskvelden, er at vi kunne høre sirenene fra båtene på havna i Oslo og noen av kirkeklokkene i nærheten.

Jeg hadde nå vært fange hos russerne i 5 måneder og hos norske myndigheter i 4 måneder, men noen fengslingskjennelse hadde jeg ennå ikke fått. En slik kjennelse skulle jo vanligvis være avsagt senest tre dager etter arrestasjonen, men her sa jeg altså påttiende måned uten å vite hvor lenge det skulle vare og uten å vite hva jeg ville bli tiltalt for. Dette var jeg da heller ikke alene om. Det var ikke så nøye med regler og lover i den nye rettsstaten og spesielt når det gjaldt frontkjempere og andre "svikere".

Straks over nyttår, jeg tror faktisk det var på min 24-årsdag, fikk jeg beskjed om å pakke sakene mine for nå skulle jeg overflyttes til en leir i Porsgrunn der alle fanger fra Telemark skulle samles. Så ble da det lille jeg hadde, pakket i en pappeske og jeg ble hentet ned til en vent-

ende bil ved leirporten. I bilen satt lensmann Johannes Hellstrøm fra Langesund, en kar jeg kjente meget godt idet hans far og mor var tidligere omgangsvenner av mine foreldre. Lensmannen spurte interessert om min fronttjeneste, men noen egentlig forklaring ble ikke opptatt i bilen. Nei, jeg skulle nok fornedres ennå mer. Vi ankom Brevik og der skulle jeg omsider framstilles for avsigelse av fengslingskjennelse. På politistasjonen ble jeg mottatt av min tidligere speidervenn og klassekamerat fra middelskolen, Anton Haffenbrädl, som for noen måneder siden var kommet tilbake fra sin fangetilværelse i konsentrasjonsleir i Tyskland. Nå hadde han en fin anledning til å hevne seg - på meg! Han syntes nok selv at det var nokså pinlig å skulle forhøre meg, så etter at han hadde gitt uttrykk for sin forbitrelse i temmelig krasse vendinger, fant han en annen kar som skulle oppta politiforklaringen. Jeg fikk fengslingskjennelse på ubestemt tid og overført til fengselet i Brevik som lå noen hundre meter fra politistasjonen. Dit ville klassekameraten min følge meg og til alle vi møtte kunne han fortelle at dette var Eyvind Schrøder fra Langesund som nå skulle overføres til Porsgrunn. "Men først må vi sperre ham inne her i Brevik til i morgen". Og sperret inne det ble jeg da også, og dagen etter ble jeg hentet ut og kjørt til Porsgrunn hvor jeg ut på dagen ble installert i Miltenbergleiren, også en leir som norske myndigheter hadde overtatt fra tyskerne. Leiren besto av 2 beboelsesbrakker, en kjøkkenbrakke en administrasjonsbrakke samt et par arbeidsbrakker. Her traff jeg igjen mange gamle kjente og vi kunne omgås helt fritt ved at vi kunne besøke hverandre på brakkerommene eller treffes ute på plassen mellom brakkene. Her traff jeg også Odd som hadde fått jobb på kjøkkenet og som således hadde noe å fordrive tiden med. Det var det ikke mange som hadde, og jeg som så mange andre, hadde ingen ting å ta oss til de første månedene i leiren. Det ble til at vi spikket knivskaft og slirer på rommet og fikk andre til å smi oss knivhlader. Verktøyet var så som så og resultatet ble deretter. Først da bøndene i distriktet tok til med våronna, fikk vi komme på utegjeng. Vi ble kjørt ut til bøndene i Solum, Gjerpen, Siljan, Eidanger eller Bamble for å hjelpe til. Min første jobb ble således å spre møkk utover åkrene på en gård i Gjerpen. Dette med utegjeng ble selvfølgelig sett på som veldig positivt. Vi fikk jo faktisk noen ganske bra måltider på gårdene - ja, på de fleste i allefall. Som regel ble maten servert inne, men det forekom et sted, husker jeg, at vi satt på kasser i en garasje og spiste av hermetikkbokser, for annet hadde vi vel ikke fortjent, mente den bonden. Som sagt så ble det altså noen gode ekstramåltider, og da vi også fikk beholde våre rasjoner i leiren, begynte mange faktisk å legge på seg litt etter at måneders sulteforing hadde redusert kroppsvekten ganske betraktelig. For manges vedkommende hadde denne sulteforingen allerede bidratt til at de ble angrepet av tuberkulose, en tid var det mer enn 20 tuberkuløse fanger i leiren. Jeg ser alldeles ikke bort fra at den tuberkulosen som ble konstatert hos meg noen år senere, oppsto her på Miltenberg. Det eneste hensynet som ble tatt til de syke, var at de ikke fikk komme på utearbeide. Ja, var det nå egentlig hensynet til fangene som telte mest, eller var det risikoen for at bøndene skulle bli smittet? Jeg fikk mitt første besøk av Kari i midten av mars og det var en underlig følelse å stå ansikt til ansikt med henne mens en vakt hele tiden var tilstede for å kontrollere hva vi snakket om og hva vi foretok oss. Kari og jeg fikk i allefall gitt hverandre noen gode klemmer før det hele var over etter 15- 20 minutter. Jeg husker at jeg umiddelbart etter avskjeden, kunne gå til vaktkontoret hvor jeg fikk utlevert to pakker som Kari hadde måttet avlevere der for at de skulle bli kontrollert. Nå hadde jeg litt av hvert å kose meg med i påsken, godsaker som Kari hadde gitt avkall på av sin egen knappe rasjon. Det var nesten litt flaut! Møtet med Kari hadde vært hyggelig men også litt trist. Vi kunne nok tenkt oss det noe hyggeligere etter 14 måneders adskillelse, men vakten som passet på oss under besøket var en av de verste vi hadde i leiren, så da kunne det ikke ventes noe bedre. Jo, det fantes mange kategorier av vakter i leiren. Enkelte var rent ut sagt helt jævlige, mens andre kunne være langt mer omgjengelige.

Nå var det bare å håpe på et bedre resultat av det neste besøket om en måned.

Fra midten av mai fikk jeg være med på en utegjeng i Kilebygda i Solum. Den første tiden deltok vi alle i våronna med gjødselspredning, potetsetting og harving av åkrene, men da det var unnagjort og bonden var godt tilfreds med det vi hadde utrettet, ble vi satt til tømmer- og vedhogst. Dette var hardt og uvant arbeide slik at det gikk hardt ut over håndleddene mine. Jeg fikk derfor en ukes tid "hjelpa" mor på kjøkkenet med ved og vannbæring, men kom så ut i skauen igjen. Vi reiste jo hver dag til og fra leiren og hadde hele tiden den samme vaktmannen med oss. Etter at det hadde gått opp for ham at vi ikke var de farlige karene han hadde forestilt seg, ble han mer og mer medgjørlig, så mens vi jobbet i skogen, satt han for det meste på gården og flørtet med tjenestejenta eller underholdt seg med bonden. Vi følte dermed at vi hadde det fritt og fint der, ja faktisk hadde vi det så fint at vi fikk ordnet oss med ekstra besøk av pårørende som kom syklende fra Porsgrunn.

Kort tid forut for dette hadde jeg også fått oppnevnt en offentlig forsvarer, o.r.sakf. Johs. Knutsen fra Porsgrunn og samtidig ble tiltalebeslutningen mot meg forkynt. Ut fra det som sto i tiltalebeslutningen kunne jeg regne med å bli dømt til tvangsarbeide i 4-6 år. Tidligere avsa dommer på noenlunde samme grunnlag, kunne tyde på det. Hva i all verden skulle jeg så med en offentlig oppnevnt forsvarer? Jeg hadde ett eneste møte med ham, og da ville han stort sett ha bekreftet hva jeg het og hvor gammel jeg var, for resten sto jo i tiltalebeslutningen og da så... Grunnen til mine handlinger brydde han seg overhode ikke om å høre på. Jeg var vel allikevel samme slaget som alle de andre.

Da jeg så den 11. juni 1946 møtte i Bamble herredsrett i Brevik, måtte jeg svare for meg som best jeg kunne, og det var nå for så vidt greit nok. Retten trodde på det de ville tro og betraktet resten nærmest som grove løgner og mine forsvarsargumenter var det ingen grunn til å legge noen som helst vekt på. Forsvareren sa ikke ett eneste ord under rettsforhandlingene og dermed kunne jeg noen timer senere forlate rettssalen med en "gevinst" på 4½ års tvangsarbeide, tap av stemmerett i 10 år og tap av retten (men ikke plikten) til å gjøre militærtjeneste i samme tidsrum. Dessuten ble noen kroner jeg hadde på en konto i Oslo Sparebank og min del av morsarven som sto i Langesund Sparebank, inndradd som erstatning for "alt det gale" jeg hadde gjort.

Min bror, Odd, fikk en uke tidligere også en dom på 4½ år for sine "misgjeringer". Hans forsvarer rådet ham til å anke, hvilket han da også gjorde, og han fikk redusert straffen med ½ år. For mitt vedkommende mente forsvareren at det ikke ville ha noen hensikt å anke, og jeg gjorde det da heller ikke.

Leiren i Porsgrunn skulle noen uker senere legges ned og det var jo veldig synd for da ble jo mange gode nordmenn som hadde passet oss så lenge, arbeidsledige. Vi ble overført til Sem tvangsarbeidsleir i nærheten av Tønsberg, og her gjorde jeg alvor av noe jeg hadde tenkt på lenge. Kari og jeg ville gjøre et nytt forsøk på å få giftet oss. Andre fanger hadde tidligere fått anledning til det. Noen hadde fått et par dagers permisjon, andre måtte nøye seg med å dra til sorenskriveren med en vaktmann på slep. Søknaden ble innvilget av fengselsstyret og den 17. oktober 1946 ble vi av sorenskriveren i Tønsberg erklært for rette ektefolk å være.

Kari var kommet fra Oslo og hadde tatt inn på Grand hotell, så da jeg kom dit, var Kari allerede iført bryllupsstasen, Hardangerbunaden, og så riktig fager ut. Hun hadde med seg min mørke dress, hvit skjorte og slips + et par sorte sko slik at jeg kunne kvitte meg med fangeklærne og iføre meg mere høvelige "klædesbon". Etter omkleddingen vandret vi så til sorenskriveren hvor vi ble viet etter alle kunstens regler og deretter gikk vi til fotografen for å få tatt brudebilder, Kari med brudebukett og jeg med en stor, hvit nellik i knappehullet. Etter vielsen og fotograferingen ble det innvilget en times tid på hotellrommet hvor jeg fikk spise et stykke kake

som Kari også hadde hatt med- og også litt frukt. (For"det var kommet en båt med bananer) Dette var altså bryllupsmenyen, og det var vel ikke så rent dårlig forholdene tatt i betraktning. Men så var den innvilgede tid ute. Kari reiste hjem til foreldrene på Sinsen hvor begivenheten ble feiret i noe mere luksuriøse former enn det jeg reiste tilbake til. Da det skulle holdes oppstilling og opptelling om kvelden, ga brakkesjefe beskjed om at alle skulle ta med seg skje på oppstillingen. Ingen ante hvorfor, men alle hadde skjeer med. Etter opptelling, trer så brakkesjefen fram med en flaske tran og skjenker opp en skje til hver. Den skal inntas etter nærmere ordre. Så står da omsider alle der med en breddfull skje og så holder brakkesjefen en liten tale for brudeparet Schrøder og ber alle tømme en skål for de nygifte. Enkelte drammer kan være vanskelig å få ned, men denn gikk ned på høykant. Etterpå fikk jeg overbragt en liten pengegave som var samlet inn blant kameratene i leiren. Det skulle gå noen år før pengegaven ble omgjort til noe mere passende bryllupsgave, men den ble det i all fall.

I leiren hadde det en tid gått hardnakkede rykter om at alle yngre fanger fra hele landet skulle få begynne på yrkesskole som skulle opprettes i en større leir på Gulskogen ved Drammen. Ryktene viste seg å ha sin riktighet. Alle fikk forespørsel om de var interessert i å bli med til yrkesskolen og ble forelagt alle de alternativer det kunne velges mellom. Det var malerkurs, tømrerkurs, skredderkurs, snekkerkurs, smed-og sveisekurs, skomakerkurs og kokkekurs. Odd valgte skomakerkurset mens jeg meldte meg på til snekkerkurset. Kort id etter ble jeg overført til leiren i Gulskogen og så kom Odd etter 2.juledag, dessverre ikke tidnok til å feire julen sammen med meg. Jeg feiret forøvrig julen som fyrbøter (Der Führer) med ansvar for fyring i 8 av brakkene i leiren. Noen ordentlig julefeiring ble det således ikke, så i så måte var julen ifjor på Ilebu langt hyggeligere. En innholdsrik pakke med mye godt fra Kari gjorde sitt til å stte en ekstra liten spiss på den ellers triste julen. Den julen og den nyttårsfeiringen er det ingen grunn til å minnes med særlig stor glede. Desto større grunn var det til å glede seg da de forskjellige kursene kom igang den 20. januar 1947. I første omgang var det meningen at kursene skulle var i 6 måneder og at vi skulle føres fram til eksamen for 2.klasse på yrkesskolen, altså litt av et program å begynne på. Da interessen og innsatsviljen var over all forventning, ble det så senere bestemt at kursene skulle forlenges til 12 måneder varighet og at vi etter eksamen skulle ha fått de nødvendige teoretiske kunnskaper som skulle til for å oppnå svennebrev. Praksistiden måtte nok skjøtes på siden.

Nå ble det vekselvis gitt teoretisk og praktisk undervisning og hele tiden med lærere av høy kvalitet. Alle var medfanger, og de hadde kanskje ennå større glede av å kunne undervise oss enn om det skulle vært andre elever å jobbe med. I snekkerverkstedet var det to snekkermestere som lærere, den ene fra Stavanger og den andre en numedøl. I tillegg var det to karer med svennebrev, begge forøvrig fra samme kompani i Legionen som det jeg hadde tilhørt. Alt utstyr var nytt og av beste kvalitet. Høvelbenkene var laget av de fire lærerne ved kurset. De hadde kommet til Gulskogen på et langt tidligere tidspunkt for å utstyre verkstedet med alt nødvendig utstyr. De teoretiske fagene var norsk med handelskorrespondanse, fysikk, regning og projeksjonstegning, frihåndstegning, yrkestegning, yrkeslære og på siste del av kurset også bokholderi og yrkesøkonomi.

Også i de teoretiske fagene hadde vi førsteklases lærere rekruttert blant fangene de også. En folkehøgskolebestyrer, en handelsskolerektor, en fhv. statsminister og landbruksskolebetyrer, Jens Hunseid, hvis siste funksjon før han ble arrestert, var fylkesmann i Telemark. I tillegg til disse en statsautorisert revisor, en vel anerkjent reklametegner samt snekkermesteren fra Stavanger. Var det da noe rart at bestyreren av yrkesskolen i Drammen som disse ekstraordinære kursene hørte inn under, var over seg av begeistring da han kunngjorde resultatene etter første halvår. Av 24 elever på snekkerkurset hadde 18 fått hovedkarakteren Særdeles tilfredsstillende, 4 hadde Meget tilfredsstillende og 22 mann Tilfredsstillende.

Jeg var blant dem som oppnådde beste karakter med hovedkarakter 1,47 - Særdeles tilfredsstillende. Nøyaktig samme karakter fikk jeg også ved eksamen etter 12 måneder. Her var det kommet til et nytt fag, yrkesøkonomi, men en litt dårligere karakter i dette faget, ble oppveid av forbedringer i to andre fag. Jeg var godt fornøyd. Jeg fikk anledning til å kjøpe to tung jeg laget på verkstedet, en barneseng og en kommode som jeg også hadde tegnet selv. Hvert av møblene kom meg på kr. 35.00 og har siden vært flittig brukt av mine 4 barn. Jeg hadde jo også skaffet meg en utdanning som jeg håpet å kunne dra nytte av når fangetiden en gang skulle ta slutt. Med en dom på 4½ år betydde det med gjeldende regler for soning at jeg etter 3 års innesperring ville bli fri mann den 3. august 1948. Jeg hadde altså mer enn et halvt år igjen, men fant allikevel tiden inne til å lage kalender som anga hvor mange dager som gjensto. For hver dag som gikk ble en dag strøket. Nedtellingen var begynt for alvor.

Etter endt skolegang, og forsåvidt enkelte ganger i skoletiden også, fikk jeg komme på utegjeng hos bønder i Lier, ja sogar hos foreldre til noen jeg hadde som kompanikamerater ute ved fronten. Sønnen i huset var da så heldig å komme i samme arbeidsgjeng og ledet an i jorbærplukking, bringebærplukking, potet- og kålinnhøsting og tresking. Jeg kunne nesten bli bonde med den praksisen. Her lot det seg ved et par anledninger ordne slik at Kari kunne komme på illegale besøk og det var jo ikke så dumt?! Nå var det jo slik at jeg i leiren hadde anledning til å få ett besøk pr. måned, men det var ikke til å nekte for at slike ekstrabesøk var ekstra hyggelige. Om vinteren var det ikke noe utearbeide på gårdene så ekstrabesøk om vinteren måtte ordnes på annen måte. Leiren på Gulskogen var delt i tre avdelinger. I den ene halvparten lå alle beboelsesbrakkene for fangene, og på den andre siden av innkjørselsveien lå den andre halvparten av brakkeleiren. Den var igjen delt i to, slik at den nedre halvparten utgjorde verkstedbrakkene hvor vi fikk undervisningen og den øvre halvparten var bebodd av norske sjøfolk som hadde seil ute under krigen og som hadde tatt med seg ny kone hjem til Norge. Vi kalte den delen av leiren for "Bigamistleiren". Det bodde faktisk noen bigamister der.

Jeg hadde ofte i lange perioder hatt ansvaret for å holde fyren ved like i samtlige 8 arbeidsbrakker og måtte fyre hver 4. time. Da kunne jeg uten videre og uten å bli kontrollert gå fra den ene leiren til den andre. En vinterdag med høye brøytekanter overalt hadde jeg bestemt meg for en liten visitt til Kari som etter et besøk i leiren, skulle boe noen dager hos sin venninne i Drammen. Under det vanlige besøket fikk jeg gitt henne et tegn på at jeg ville besøke henne noen sene kveldstimer. På en tidlig fyringsrunde fikk jeg smuglet sivile klær over til verkstedleiren og fikk gjemt dem på snekkerverkstedet, i fyrrommet. Da jeg så skulle fyre ved kl. 8 om kvelden, passet jeg på å gå inn i verkstedleiren noen minutter før det var vaktavløsning. Dette så altså vaktene som snart skulle avløses, men jeg regnet ikke med at de rapporterte dette til de nye vaktene. Det gjorde de da heller ikke og dermed kunne jeg uhindret gå min fyringsrunde som jeg da avsluttet i snekkerverkstedet der omkledningen til sivilist kunne foretas. Jeg hadde ingen vanskeligheter med å forsere gjerdet, og ganske snart var jeg på vandring mot byen. Jeg syntes nok at alle så rart på meg, men det var nok bare et tegn på en snev av nervøsitet. Jeg kom vel fram til den oppgitte adressen. Her ble jeg vartet opp av Kari, hennes venninne og dennes far. Vi hadde en riktig hyggelig kveld sammen, men kl. 24.15 omtrent måtte jeg sørge for å passere vaktene som nettopp hadde troppet på, for så å gå uhindret inn på brakka hvor jeg bodde. Svigerfar var et par dager tidligere ankommet leiren for å sone sin siste del av sin straff, og han var vel den som var mest nervøs tror jeg. Jeg hadde på forhånd informert brakkesjefen om mitt foretagende, så på oppstillingen om kvelden meldte han en mann på fyringsoppdrag. Sivilklærne hentet jeg dagen etter og dermed var den tjuvpermen gjennomført uten komplikasjoner.

Svigerfar flyttet inn på samme rom som jeg bodde på. Det var blitt plass til ham etter at Ole og Nico var blitt løslatt. Stor og diger som han var, så var han alltid sulten og stadig på jakt etter noe ekstra å spise. De små rasjon-

ene vi fikk var ikke på noen måte store nok for en person av hans kaliber. Han hadde allerede tapt mange kilo før han kom hit til Gulskogen mens jeg selv som var langt mindre småspisende av meg, rett som det var, kunne overlate ham noe av min mat. Vi sørget ofte for et ekstra snaddermåltid av poteter stekt i tran og det var noe han satte stor pris på. Men alt dette var ikke nok til å hindre nye vekttap, og det var vel uten tvil her i leiren grunnlaget ble lagt for den sykdom som han døde av 1. januar 1950. Han hadde allikevel krefter til å få satt igang et sangkor i leiren. Jeg var selv med i koret som etter kort tid ble ganske brukbart og gjorde stor lykke ved et par anledninger.

Jeg var også med på å spille en del kvinnelige roller i stykker som vårt amatørteater spillte i en brakke som ble ominnredet til konsert- og teater lokale. Bl. a. spilte jeg Jomfru Jahr i "Den store barsedåpen" og Magdelone i Holbergs skuespill "Erasmus Montanus". I tillegg til disse forestillingene spilte amatørteateret også "Den politiske kandestøper", "Brødrene Østermanns Huskors og Oscar Bråthens "Ungen" Som instruktør til alle forestillingene hadde vi den kjente teatermaler Ola Kornelius fra Nasjonalteateret, og det var også ham som i samarbeide med elevene på malerkurset laget alle nødvendige dekorasjoner. Spør om det var ekte og god teatermale kunst?

Med tiden ble vi så vant med god underholdning at vi også satte i gang med revyer. De forskjellige brakkene laget hver sin revy, og revyen som min brakke 10 laget, hadde jeg for en stor del laget og deltok også i instruksjon av aktørene i tillegg til det å være aktør selv i noen nummere. Vi hadde med andre ord litt av hvert å ta oss til, så tiden virket ikke lenger så lang. Jeg hadde nå bare noen måneder igjen å sone og jeg så likesom lyset i tunnellen. Fangenskapet var jo etter hvert blitt en stadig større belastning, ikke så meget fysisk men mere på det psykiske plan. Det å lese aviser med stadige innlegg om hvor forferdelige mennesker vi var, vi som satt inne og våre pårørende utenfor, var forferdelig vondt. Ett lite nålestikk gjør ikke så vondt, men når man daglig får både 3 og 4, da merkes det godt (vondt). Brevene vi fikk fra våre pårørende fortalte om trakkassering, om husproblemer som trusler om utkastelse, og mobbing på arbeidsplassen for dem som hadde vært så heldige å få en jobb. Ja, for det var ikke enkelt. En dame med nær på preceteristeksamen til artium kan vel uten videre karakteriseres som godt overkvalifisert til jobben, når hun må begynne som nåtlerske på en skofabrikk. Alle slike fornedrelser var det selvfølgelig vondt å bite i seg, men håpet om at det vel snart måtte gå opp for folk flest at vi bare var ganske alminnelige ungdommer som hadde handlet av ren idealisme og i tro på at det vi gjorde, var til beste for landet vårt.

Når slike tanker plaget som mest, kunne det gjøre godt å høre litt mere oppmuntrende uttalelser fra folk på "den rette siden". En gang utpå høsten 1947 var jeg stevnet som vitne i Tønsberg i en sak mot en venn av meg. Sammen ble vi ført til Tønsberg der rettssaken gikk over to dager. Jeg ble avhørt som vitne den første dagen og den påfølgende natt og dag fikk jeg tilbringe i krets fengselet i byen. Det ble en luftepause utpå formiddagen og da kom jeg i snakk med en del kriminelle fanger. Da de fikk høre hvorfor jeg var der, var det en av dem som sa at det hadde vært mye bedre om "Londonklikken" hadde blitt arrestert istedet for "den beste ungdommen vår" for "Londonklikke" var ikke bare verre enn tyskerne, de var også verre enn engelskmennene. Jeg regnet ikke med at hans mening var representativ for folket der ute i det fri, men det gjorde allikevel litt godt å høre.

En annen uttalelse jeg snappet opp på et annet tidspunkt, kom fra en av vaktene i leiren kort før valget i 1947. Han spurte om Nasjonal Samling stillte med liste ved valget, for hvis det var tilfelle, ville han bruke den, sa han

Nå, ja, vaktene sa nå så mye rart de, da. En morsomhet kom fra en vakt som het Lerskallen. Med vårt kjennskap til det tyske språk, døyte vi ham ganske snart om til "Tomskallen". Han ville advare meg mot å videreføre noen

hardnakkede rykter som verserte i leiren og sa: "Du må, nei, ikke, fortelle sånt videre for "det går som tørr ild i varmt hvetebrød det, skjønner du"! Vi hadde mange betegnende navn på vaktene, noen fordelaktige, men de fleste mindre flatterende. "Tomskallen", altså, "Gorillaen", Konfirmanten, "Tufsen" "Drittsekken", Konfirmanten", og "Steintbygger'n". De mest medgjørilige het Onkel Gjert", "Brevduen" og "Kameraten".

Når jeg nå først forteller litt om vaktene, vil jeg ta med en historie jeg hørte fra en kar som hadde vært med på en utegjeng i Lier. To fanger var opptatt med noe reparasjonsarbeide på låvetaket da de ser at venninnen til den ene kommer syklende mot gården for å besøke sin venn illegalt.

For at det skulle kunne skje, måtte vakten på en eller annen måte hindres i å øve kontroll. En rask rådslagning på taket endte med at han som fikk besøk, klatret ned fra taket. (Jenta var allerede inn hos bondekona på gårde) Han fikk tak i fangevokteren og sa at han hadde sånn fryktelig magesjau og måtte så veldig på do og spurte om ikke vakta kunne være så snill å klatre opp på taket med en pakke spiker som den andre trengte øyeblikkelig. Jo, det kunne vakta saktens gjøre og dermed klatrer han opp. Når han nå først er her oppe, så kan han kanskje hjelpe til med å holde listene som fangen skal spikre? Jo, han er riktig medgjørlig og de to arbeider fint sammen en stund inntil fangen plutselig "mister" hammeren som rutsjer utfor taket. Straks klatrer fangen ned for å hente den opp igjen, men idet han er vel nede, river han stigen overende så den går i bakken med et brak.

"Hei", roper han opp til vaktmannen, "jeg kom til å rive ned stigen så den gikk i stykker. Jeg må prøve å finne en annen stige, eller få reparert denne". Han tar seg god tid, men finner selvfølgelig ingen ny stige, men finner etter mye leting noen materialer ~~å~~ reparere med og spjelker stigen riktig solid på et sted hvor stigen alldeles ikke var brukket. Fangekameratens venninne har fått levert den lille pakken hun hadde med seg og forsvinner. Vennen er ferdig på do, og sammen reiser de to fangene stigen, klatrer opp på taket og fortsetter arbeidet. Vakta kan klatre ned uten å ane hva som egentlig hadde foregått. Jeg var som sagt ikke selv med på dette og kan ikke helt innestå for sannheten, men dersom det ikke er sant, så er det i alle fall godt "ljugi"!!

Og dagene gikk, og ukene gikk. Dagen for frihet rykket stadig nærmere.. Svigerfar var reist hjem, mange av kameratene var blitt løslatt, men jeg hadde bare 2 måneder igjen å sone da en representant fra Skoger kommune oppsøkte fengselsdirektøren for å hyre noen fanger fra snekker- og malerкурset til å gjøre noe arbeide i "Misseleiren" som jeg har nevnt tidlige. Jeg fikk tilbud om å være med på dette sammen med tre andre fra snekkerkurset og to malere. Vi ville få anledning til å tjene 8 kroner pr. dag, og vi satte igang så snart alle formaliteter var i orden. Fengselsbestyrelsen hadde påtatt seg å foreta oppretting av gulvene og reparasjoner der det var nødvendig. Alle vegger skulle belegges med huntonitt, de skulle sparkles og males i takene skulle det settes opp hard huntonitt som også skulle males, og vi snekkere skulle tillegg til det nevnte snekkerarbeide montere kjøkkeninnredninger som ble laget ved en fabrikk. For dette skulle fengselsledelsen få kr. 8400.- pr brakke og det var i alt 8 brakker som skulle restaureres. Mens vi arbeidet der, ble ryktene om halv soning mer og mer hardnakkede og en dag sto det i avisene at spørsmålet om halv soning skulle opp i Stortinget før sommerferien. Hvis det nå ble noe av dette, ville fengselet ikke bli i stand til å oppfylle den avtalen de hadde inngått med kommunen, og vi som jobbet med restaureringen, begynte å snakke om at vi kanskje kunne påta oss å fullføre etter at vi var blitt løslatt. Vi var nemlig alle i den situasjon at vi ville bli løslatt i juli måned ved 1/2 soning. Jeg ville ikke tjene så mye på det for jeg hadde jo allerede sonet 34 av 36 måneder som utgjorde 2/3 av straffen. Det samme var tilfelle med de andre.

Da det så ble endelig bestemt at halv soning skulle gjennomføres, søkte vi oppsynsmannen fra kommunen om å få overta akkorden. Han var veldig godt fornøyd med det arbeide vi hadde utført og lot oss på flekken få kontrakt på å fortsette etter løslatelsen.

Men ennå var det jo en stund igjen til jeg ville bli en fri mann, og det hendte vel andre ting som det kunne være av interesse å fortelle om. Jeg vil derfor først gå noe tilbake i tid, for jeg har jo foregrepet begivenhetenes gang ved allerede å skrive om prosjekt "Misseleiren". Jeg blir nødt til å gå tilbake til august 1947. Det hendte et par dager etter at jeg hadde vært i Tønsberg for å vitne. Etter middagen hadde jeg lagt meg ned på senga for å ta en liten middagslur. Plutselig blir jeg vekket av en av romkameratene som forteller at det var besøk til meg. Jeg ville ikke riktig tro det, for jeg kunne ikke tenke meg hvilke 2 gutter som kom for å besøke meg. Men romkameraten fortalte igjen at det var 2 gutter på en dansk motorsyssel, og da jeg kom bort til inngangsporten viste det seg å være to kullkamerater fra krigsskolen i Tølz. Den ene var dansken Ole Petersen, og ved siden av ham sto min romkamerat Lars Ove Larsson. Det var en total overraskelse. Jeg hadde nemlig hele tiden trodd at begge var falt i februar 1945. Men her sto de altså lys levende. Ole hadde før han kom til meg, vært innom hos mine svigerforeldre på Sinsen i håp om å treffe Kari der. Hun var imidlertid reist til Fyresdal hvor min far oppholdt seg på den tiden, så Ole hadde avlevert en forsinket bryllupsgave fra min gode venn Jørgen Weidlich og hans foreldre i Danmark. Overraskelse etter overraskelse. Nå hadde vi en lang og hyggelig prat sammen på besøksrommet etter å ha utvekslet kraftige håndtrykk. Vi hadde jo massevis å snakke om siden det var så lenge siden vi hadde sett hverandre. Nå bodde Ole Petersen hos Lars Ove hos dennes foreldre i nærheten av Ulefoss, så de fant ut at det derfra ikke var så langt til Fyresdal så de ville ta seg en tur dit for å treffe Kari. Av en eller annen grunn ble det ikke noe av. I alle fall, det var en stor opplevelse for meg. Og så vil jeg fortsatt at vi skal oppholde oss ved det som var igjen av 1947.

Den julen ble det nemlig feiret en jul som vi som opplevde den sammen har snakket om med glede mange ganger siden. Det var noe annet enn den triste julen året forut.

Alle vi som bodde på samme rom i brakke 10 hadde skaffet oss gode kontakter både i og utenfor leiren, og disse hjalp til med å skaffe alle de ingredienser som skulle til for å feire en skikkelig jul. Alle fikk sine gode julepakker hjemmefra og alt spiselig i pakkene ble erklært for felleseie. Vi hadde også greid å skaffe oss noen kontanter og var enige om at disse ville vi forsøke å omsette i julebrennevin. Pengene hadde Kari overtatt ved et besøk i november, og ved desemberbesøket midt i måneden mens jeg satt sammen med henne på besøksrommet, sørget en av romkameratene mine for å hente to flasker under madrassen i barnevognen som Kari hadde måttet sette fra seg utenfor besøksbrakka. Flaskene ble i en fart bragt til et sikkert sted der de skulle hentes senere.

De siste dagene før jul arbeidet de to på rommet som hadde gått på maler-kurset med noe oppussingsarbeide på Bredtvedt kvinnefengsel der de bodde hel uken. Da de så kom tilbake til oss, fortalte vi dem at "Operasjon Brandy" hadde vært totalt mislykket. At dette var løgn forsto de ikke og ble selvfølgelig veldig lei seg for det.

Julefeiringen begynte med felles julemiddag for hele leiren i leirens store spisesal. Her ble det servert medisterkaker med surkål og til dessert fikk vi "noe gult med noe rødt på". Det var sang av et lite raskt sammen-satt kor og det ble lest et lengere dikt forfattet av en av fangene i leirer "Kommer ikke far hjem snart"? Deretter sang vi sammen en del kjente julesanger før fengselsinspektøren ønsket oss en god jul.

Tilbake på rommet som var pyntet med guirlandere og juletre, skulle vi så kose oss og feire videre. Kaffebordet ble dekket med alt som godt var. Hadde de der hjemme sendt oss så mye godt at det gikk ut over deres egen julefeiring, tenkte vi. Alt var klart for en hyggelig julefeiring, bare så forbasket ergerlig at den påtenkte juledrammen uteble. Vi beklaget det igjen i høye toner overfor de to Bredtvedtarbeiderne og gjorde det gang på gang inntil alle hadde satt seg til bords. Da hentet jeg bak ryggen på de to, flaskene som nå lå øjemt under sengeklærne i min seng.

Over hodene på de to satte jeg så de to flaskene på bordet med et dunk! Overraskelse? Glede? Pegge deler, og vill jubel! Det ble grundig feiret utover kvelden, og da det gikk mot midnatt, fant vi plutselig på å dra igang en lang rekke som styrtet inn og ut fra samtlige brakkerom, derfra over til neste brakke, innog ut. Hele tiden hengta det seg stadig flere på den lange slangen og vi sang vekselvis "Kjerringa med staven" og "Napoleon med sin hær". Riktig en Åsgårdsrei! Vi avsluttet det hele i et roligere tempo, i marsjtakt mens vi taktfast sang den kjente og kjære legionssangen "Mariann". (Jeg kommer tilbake når seier'n er vår) Men da kom bortemot hele vaktstyrken styrtende og satte en stopper for det hele. Det fikk da jamen være måte på feiring! Nå ga vi oss selvsagt og dermed fikk opptrinnet ingen videre konsekvenser selv om vaktene nok forsto et det hadde vært noen drammer med i spillet. Noen razzia på rommene hadde derfor ingen hensikt denne gangen, men det ble nok passet bedre på i romjula så slikt ikke skulle gjenta seg nyttårskvelden. Den ble da også feiret i langt roligere former, og midt i januar ble det så holdt avsluttende eksamen ved alle yrkeskursene og dermed er jeg vel igjen der hvor jeg begynte å bryte den kronologiske rekkefølgen i min beretning.

Dagene går og plutselig en dag var det klart at det ville bli bare halvsoning for alle med dom under 8 år.

Den 12. juli 1948 kunne jeg rusle ut fra Gulskogen som fri mann- ut fra den samme leiren som jeg hadde bodd i noen dager før avreisen til tjenesten i Den Norske Legion nøyaktig 6 år tidligere. For en herlig følelse. Jeg dro straks til Sinsen og feiret løslatelsen sammen med Kari, Stein og Karis familie. Nøyaktig hvordan det ble feiret husker hverken Kari eller jeg. Vi var vel altfor oppspilte kan jeg tenke meg, men i alle fall ble vår bryllupsdag den 17. oktober behørig feiret som om det var selve bryllupet. God mat, sang, taler og takk for bru'ra. Nå kunne vi ta igjen det som vi måtte forsake to år tidligere, og jeg hadde faktisk tjent noen kroner selv så jeg på sett og vis kunne bidre med noe selv. Etter at jeg hadde tatt en velfortjent? 14 dagers ferie etter løslatelse hadde jeg nemlig fortsatt med restaureringen av brakkeene i "Misseleiren" på Gulskogen og tjente faktisk 1400.- kroner pr. brakke. Arbeidslaget fullførte reparasjonen av 3 brakker i løpet av 1½ måneds tid, og det syntes vi var en god begynnelse på det nye arbeidslivet. Det var hyggelig å kunne bidra med mitt til en felles kasse for hele svigerfamilien. Der var nemlig ikke alle kommet seg i særlig innbringende jobber ennå. Og hvor inderlig godt var det ikke å kunne komme hjem til en kone og en kjekk liten gutt på 1½ år, kunne klemme en kone som hadde gjort så meget for meg mens jeg satt inne, og å kunne ta den vesle ved hånden eller i sportsvognen og rusle en tur ute i byens gater. Han skulle jo vises fram både her og der. Jo, nå syntes alt såre vel.

Det syntes såre vel, men var det det? Riktig nok hadde jeg fått min frihet tilbake, men jeg måtte ofte spørre meg selv hva slags frihet jeg egentlig hadde gjenvunnet. Jo, jeg hadde friheten til bevege meg fritt, men hvordan var det med friheten til å kunne snakke om det seom lå meg mest på hjertet? Den var det absolutt så som så med. Fortiden måtte det ikke snakkes for meget om for da var det vanskelig å skaffe seg ny jobb. Derfor ble det med meg, som det var for mange som var i samme båt, til at jeg måtte komme i kontakt med meningsfeller som hadde greid å etablere seg påny etter et kortere eller lengere fengselsopphold. Jeg fikk på en eller annen måte rede på at det ute på Ski var en snekkermester Sleipnes som drev sitt eget lille snekkerverksted og som hadde bruk for snekkere. Jeg reiste ut til ham og fikk løfte om å kunne få begynne på verkstedet hans etter nyttår. Det var ennå en god stund til nyttår, så jeg reiste med Kari og Stein til far som da var etablert på Lofthus i Fyresdal. Her bodde han sammen med min yngste bror Anton og min søster Astri. Kari kjente stedet fra før. Hun hadde jo bodd der en tid mens jeg ennå satt i leiren på Gulskogen. Jeg hadde nemlig fått

i oppdrag å innrede noen rom i annen etasje på gården som tilhørte Sigrid Veum som senere skulle bli min annen stemor. Her hadde jeg da kost og losji for meg og min lille familie og vel også noen kroner i arbeidslønn. Arbeidet gikk unna, men plutselig en natt våkner jeg med fryktelige magesmerter. Legen blir budsendt, og han konstaterer blindtarmbetennelse. I full fart blir jeg transportert til Telemark fylkessykehus i Skien hvor jeg straks blir operert. Sykehusoppholdet ble ikke av lang varighet, så etter en drøy ukes tid kunne jeg ta D/S "Victoria" oppover kanalene i Telemarksvassdraget til Bandakslia og med buss videre derfra kom jeg meg tilbake til Fyresdal. En kort rekonvalesenstid måtte til før jeg igjen kunne fortsette innredningsarbeidet, men så rakk jeg akkurat å bli ferdig slik at jeg tok familien med og reiste til Oslo lille julaften for å feire sammen med svigerfamilien. Far tok farvel med Kari og meg og "den lille puttenutten", Anton med "Admiralen" og Astri med "Fantungen". På stasjonen i Oslo sto tante Mari og tok i mot oss og "Kjælegrisen". Det ble feiret en hyggelig jul hvor alle ga hverandre selvlagede julegaver. Annet var det ikke råd til. Det bodde jo da temmelig mange voksne mennesker hos svigerfamilien og det var selvsagt svært trangt i leiligheten. En fikk derfor som julegave disposisjonsrett over den øverste skuffen i kommoden i entreen, en fikk hjemmelagede rullekøyer. Kari og jeg fikk klippekort til Oslos Fødselsklinikk, for nå var det sikkert at familien ville bli forøket igjen.

Etter nyttår begynte jeg så i jobben hos snekkermesteren på Ski. Tidlig opp om morgenen for å ta toget fra Østbanen slik at jeg kunne være på plass ved høvelbenken kl. 7.00. Det betydde opp kl. 5.00 om morgenen det. Jeg jobbet her for det meste med finering av salongbord og bokreoler som var blitt verkstedets spesialiteter, og jeg fant meg vel til rette i jobben. Mine arbeidskolleger hadde ikke samme bakgrunn som jeg men de godtok meg som fullverdig medlem av arbeidsstokken. De hadde nå tross alt selv tatt jobb hos en "landsviker". De kom forøvrig også godt overens med ham også. Jeg hadde altså arbeide, men husrom ett eller annet sted vekk fra svigerfamilien sto høyt på ønskelisten særlig nå etter at Tore ble født i april 1949. Det var ikke enkelt. Køen av hussøkere var enorm og bakerst i denne køen kom selvsagt Svikerne". Da jeg så fikk anledning til å feriere hos en familie i Hallingdal sommeren 1949 (også en NS-familie som Kari kjente fra tidligere), ble jeg forespeilet både nytt arbeide og attpå det en egen leilighet. Jeg slo til, og utover høsten ble det til at jeg dro alene dit opp for å begynne i jobb på Kolsrud Trevarefabrikk. Foreløpig ble jeg boende på ett rom. Her stelte jeg frokost og kveldsmaten selv, men spiste middagene hos arbeidsgiver og husvert. Det tok noen uker før den lovede leiligheten var disponibel. Den tidligere arbeidsformannen på verkstedet flyttet ikke ut før vi var kommet like oppunder jul. Da fikk jeg levert det vesle jeg hadde av møbler d.v.s. en bred divan og en barneseng samt en kone og to barn oppover og igjen syntes vi å ha kommet til himmelrike. Tenk egen leilighet! Det var nesten ikke til å tro. Leiligheten var imidlertid ikke møblert så jeg satte straks i gang med å lage kjøkkenbord, spisestuebord, salongmøblement og kjøkkeninnredninger. Etter noen måneder var så leiligheten blitt såpass presentabel at jeg kunne ta imot besøkende. Far besøkte oss, svigerinne Mari kom og var noen dager, og om sommeren kom også svigermor i sin rullestol. For henne må det ha vært en stor opplevelse å kunne sitte i rullestolen ute på verandaen og se utover elva og dalen, se Bergenstoget fare forbi og i det hele tatt nyte livet på en helt annen måte enn hun hadde vært vant til de siste årene. Hennes leddgikt hadde stadig utviklet seg til det verre.

Høsten etter svigermors besøk var jeg med husverten på tyttebærtur og sammen med oss var også hunden hans "Freia". På vei til tyttebærskogen fikk vi også følge av nabohunden, elhunden "Finn". Vi ble gode venner på turen. Ja det regnet jeg i alle fall med, men dagen etter skulle det vise seg at vennskapet ikke stakk så dypt. Da jeg var på vei over til verkstedet møtte jeg hunden og snakket til den i en vennskapelig tone. Plutselig

farer hunden på meg og biter seg fast i den venstre tykkleggeen min. Jeg prøver å få tak i nakkeskinnet men kommer i ubalanse og blir revet overende idet hunden skifter tak og glefser etter armen min. Jeg må innrømme at jeg ble livredd for at den skulle fare i strupen på meg og roper på husverten som allerede var inne på verkstedet. Han kommer og får jaget hunden. Jeg kunne ikke gå på arbeidet den dagen og det ble faktisk et langt sykefravær. Benet hovnet kraftig opp og var omtrent like tykt i leggen som det var i låret. Jeg fikk med meg tvttebærhøsten og dro til oslo hvor jeg kom under behandling av svigerfamiliens huslege. En "pøste" på med penicelin og det var det som skulle bli redningen- Legen sa siden at han hadde vært alvorlig redd for at jeg skulle komme til å miste benet. Det gikk bra og etter flere ukers opphold på Sinsen, kunne jeg dra tilbake til Hallingdal.

Men, mens jeg nå sitter og skriver dette, finner jeg ut at jeg nok har tatt litt feil av tidspunktet for denne tildragelsen. Det må ha foregått et år tidligere altså mens jeg ennå bodde alene på hybelen og før jeg hadde fått familien oppover. Når så dette er sagt, er jeg på rett kurs igjen. Etter at svigermor hadde besøkt oss gikk månedene i fred og ro. Jeg passet arbeidet og Kari vokste i omfang. Desember kom og så reiste Kari til Oslo for å føde sin tredje sønn. Sigund så dagens lys på Rikshospitalets Kvinneklinikk i den 7. desember 1950. Jeg hadde fått min yngste bror til å hjelpe til i huset mens Kari var borte. Jeg bakte julebaksten og stelte forøvrig i stand til jul. Før jeg også dro til Oslo for å være til stede når den nye gutten kom. Fødselen gikk bra og mor, far og sønn reiste igjen til Hallingdal hvor vi kunne feire en hyggelig jul.

Tidlig neste vår fikk vi så besøk igjen. Denne gangen var det min danske venn Jørgen Weidlich som dukket opp og vi hadde noen hyggelige dager sammen. Vi hadde ikke sett hverandre siden januar 1945 og hadde derfor masse vis å snakke om. Etter at han var reist hjem igjen gikk månedene og det ble vinter med nesten uhyggelige snømengder. Men så kom våren og jeg fikk beskjed om at leiligheten min ikke kunne disponeres lenger dersom jeg ikke kunne overta driften av verkstedet selv. Dette hadde jeg jo ikke økonomiske muligheter til og dermed var det bare å se seg om etter annet sted å bo- og annet arbeide. Det ble avertert både i Aftenposten og i Nationen, men til ingen nytte. Da var det at Kari skrev til en tremenning på Eidsvold og ikke lenge etterpå fikk vi brev med beskjed om at han kunne skaffe oss i alle fall tak over hodet, men ikke stort mer enn det. Ny jobb hadde jeg ikke å gå til, da vi sendte flyttelasset avgårde til Eidsvold og selv dro etter. Husværet vi hadde fått tilbud var meget dårlig, men det var tross alt et sted å bo. Huset, vslebygningen på Ljødal gård lå like ved (4 meter fra grisehuset på gården. I grisehuset vrimlet det med rotter og fluer var det i tusentall både i grisehuset og inne i huset hvor vi forholdsvis raskt fikk installert oss. Gulvene var skjeve, veggene var gisne, det regn et gjennom taket slik at barnas senger måtte dekkes med regntøy oppe og forsynes med rottefeller under. Vann var ikke innlagt men måtte hentes i grisehuset. I det hele tatt ufysiske tilstander. Stakkars kone som måtte stille på et sånt sted mens jeg måtte bo på hybel i Oslo hele uken. Jeg hadde skaffet meg en ny jobb på verkstedet til W. Hagfors og hybel hos min onkel i Sandvika. Det var ikke lørdagsfri på den tiden, så jeg kunne først reise hjem til Eidsvold etter endt arbeidstid på lørdagene. Klokken tre natten til mandag var det så å komme seg avgårde med toget, så det var ikke mange timene jeg fikk være hjemme hos familien. Kari og ungene hadde det forferdelig ikke bare når det gjaldt boforhold men de var til stadighet utsatt for sjikane fra bonden som vi leide hos. Det var ikke Karis tremenning, men han som eide nabogården. De eneste små lyspunkter i tilværelsen for min lille familie var nok når de etter å ha "gjort det yelig- pent- pappa kommer halv time" som ungene sa.

Et annet lyspunkt i tilværelsen var det da vi i påsken 1952 fikk låne landstedet til min bror og svigerinne på Svestad på Nesodden. Her levde vi noen lykkelige dager, men 3. påskedag reiste jeg som vanlig til jobben

i Oslo. Etter frokostpausen skulle jeg gå igang med et arbeide ved en fresmaskin og var så uheldig å få venstre hånd inn i maskinen med det fatale resultat at jeg fikk kappet av med venstre hånds tommel og pekefinger. Etter en måneds opphold ved Bærum sykehus og et lengere rekreasjonsopphold hjemme i Eidsvold kunne jeg så igjen begynne å arbeide en stund før jul. Men hvor lenge var så Adam i Paradis. Bare til en gang i april måned. Ved en stor skjermbilledundersøkelse av alle i bedriften, ble det konstatert at jeg hadde pådratt meg en lettere tuberkulose. Vår datter var da født i desember 1952 og jeg fikk av helsemyndighetene tillatelse til å feire 17. mai sammen med hele familien før jeg ble innlagt på Granheim Sanatorium i Follebu. Her ble jeg behandlet på beste måte, og fordi sykdommen ble oppdaget på et såvidt tidlig tidspunkt var jeg så heldig å bli utskrevet som frisk allerede i oktober samme år. Så fulgte en ny lang rekonvalesenstid med jevnlige kontroller. Nesten et år gikk før jeg igjen var i arbeide.. Nå hadde jeg imidlertid fått nyss om at det ble bygget mange nye hus på Nesodden og jeg meldte meg inn i Nesodden Bolibyggelag hvor jeg var så heldig å få leilighet i en tomannsbolig. Vi flyttet til Nesodden i juni 1955 og et av de tristeste kapitler i mitt liv, tiden i Eidsvold var slutt. Nå var alle barna kommet i den alderen at de kunne huske selv, og hva som siden har hendt overlater jeg til dem å gjenkalle i erindringen. Jeg slutter her.